

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

LAURA SMALINSKAITĖ
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMO YPATUMAI SUTARČIŲ TEISĖJE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lektorius Algis Norkūnas

.....

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
I. NEGAUTOS PAJAMOS KAIP NUOSTOLIŲ RŪŠIS SUTARČIŲ TEISĖJE	7
1.1. Negautos pajamos deliktinės ir sutartinės atsakomybės atvejais	7
1.2. Prarastos galimybės piniginės vertės ir negautų pajamų santykis.....	7
1.3. Negautų pajamų įtaka įgyvendinant visiško nuostolių atlyginimo principą civilinėje teisėje: galimos išimtys	17
II. NEGAUTŲ PAJAMŲ INSTITUTO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE IR UŽSIENIO ŠALYSE	20
2.1. Negautų pajamų instituto požymiai ir reglamentavimas bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse	20
2.2. Negautų pajamų įtvirtinimas Lietuvoje.....	26
III. NEGAUTŲ PAJAMŲ ĮRODYMAS	34
3.1. Įrodymai, kuriais galima remtis įrodinėjant negautas pajamas	35
3.2. Naujo verslo taisyklė (<i>new business rule</i>).....	41
3.3. Nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis, įrodymas sutartis pripažinus negaliojančiomis	42
IV. NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMO METODAI	47
4.1. Kainų skirtumo metodas.....	48
4.2. Pažeidėjo gautos naudos metodas	49
4.3. Negauto atlyginimo ir kiti metodai	51
V. NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMĄ ROBOJANTYS VEIKSNIAI	54
5.1. Priežastinis ryšys. Nutolimo taisyklė	54
5.2. Nuostolių sumažinimo taisyklė	57
5.3. Galimybė sutarties šalims riboti atlygintinų nuostolių dydį ir kiti galimi negautų pajamų atlyginimą ribojantys veiksniai	59
IŠVADOS	63
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73

IVADAS

Bendra charakteristika. Dar romėnų teisės vystymosi laikotarpiu sutartims buvo skiriamas ypatingas dėmesys ir teigta, jog būtent gerai išvystyta sutarčių sistema yra pagrindas plėtotis civilinei apyvartai. Todėl ir šiandien intensyvėjant ir sudėtingėjant civilinei apyvartai sutartys bei nuoseklus ir dinamiškas sutarčių teisės reglamentavimas įgauna vis didesnę reikšmę ir svarbą, tačiau tuo pačiu neišvengiamai iškelia ir naujas problemas ir klausimus teisės teoretikams bei praktikams.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.63 straipsnį (toliau darbe – LR CK) sandoriai suprantami kaip asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. Civilinėms teisėms ir pareigoms atsirasti, pasikeisti ar baigtis itin didelę reikšmę turi asmenų iniciatyva, sąmoningi, laisva valia atliekami veiksmai, kuriais įgyvendinama jų veiklos laisvė.¹ Todėl būtent per sutartis, kaip vieną iš labiausiai paplitusių sandorių formų, įgyvendinama asmenų veiklos laisvė ir iniciatyva sąlygoja sutarčių svarbą civilinėje apyvartoje.

Tik tinkamas sutarties vykdymas gali užtikrinti, kad bus pasiekti tikslai, dėl kurių sutartis ir buvo sudaryta, tačiau akivaizdu, jog intensyvėjant civilinei apyvartai nuolat daugėja ir sutartinių pažeidimų. Sutarties šaliai neįvykdžius arba netinkamai įvykdžius sutartį, kita sutarties šalis, atsižvelgiant į aplinkybes, įgyja teisę naudotis sutartyje ir įstatyme nustatytais pažeistų teisių gynimo būdais, įtvirtintais tiek bendrosiose sutarčių teisės normose, tiek ir atitinkamas sutartis reguliuojančiose teisės normose. Tačiau kiekvienu sutartinio pažeidimo atveju svarbiausia yra tinkamas visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas, tai yra *status quo* atstatymas arba kitaip – nukentėjusiojo grąžinimas į tokią turtinę padėtį, kokia būtų buvusi, jei pažeidimas nebūtų padarytas. Visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas galimas tik užtikrinus ne tik tiesioginių, dėl sutarties pažeidimo atsiradusių nuostolių atlyginimą, tačiau nemažiau svarbu garantuoti galimybę nukentėjusiajai šaliai gauti ir dažniausiai netiesioginių nuostolių forma pasireiškiančių - negautų pajamų atlyginimą. Tai yra dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiai šaliai atlyginti tą turtinę naudą, kuri būtų gauta, jei sutartis būtų tinkamai įvykdyta.

Temos aktualumas ir praktinė darbo reikšmė. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema aktuali tiek teoriškai, tiek ir praktiškai. Lietuvos teisės doktrinoje ši tema vis dar nėra pakankamai išplėtotą. Teisės doktrinoje pastaruoju metu daugiau straipsnių galima rasti dėl ikisutartinių santykių ir prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo ypatumų, o negautų pajamų tema plačiau yra pasisakęs Vytautas Mizaras, tačiau jo mokslinio nagrinėjimo objektas yra negautos pajamos autorių teisių srityje. Apie negautas pajamas apžvelgiant bendruosius

---

¹ Brazdeikis, A. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 317.

civilinės atsakomybės aspektus yra rašęs Valentinas Mikelėnas moksliniame darbe „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“. Kiek gausesnė šia tema yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Užsienio autorių darbuose negautų pajamų tema sutarčių teisėje yra išanalizuota nelyginamai plačiau ir išsamiau, ypatingai kalbant apie bendrosios teisės sistemai priskiriamas valstybes. Iš užsienio autorių, nagrinėjusių negautas pajamas, galima išskirti amerikiečių teisės specialistus H. G. Beale, W. Bishop, I. Brown, taip pat J. Y. Gotanda, kuris plačiau nagrinėjo negautas pajamas kylančias iš sutartinių santykių pažeidimų tiek bendrosios tiek kontinentinės teisė šalyse, taip pat šios nuostolių rūšies įtvirtinimą tarptautiniuose dokumentuose.

Taigi atsižvelgiant į temos išplėtojimo lygį Lietuvos teisės doktrinoje, manytina, jog kyla būtinybė plačiau paanalizuoti negautas pajamas kaip vieną iš civilinės atsakomybės formų rūšių. Tikslinga palyginti šios nuostolių rūšies atlyginimo ypatumus doktrininio požiūriu Lietuvoje ir užsienio šalyse, kuriose šis institutas yra labiau išplėtotas bei pateikti apibendrinamąsias išvadas.

Ne mažiau svarbi temos praktinė reikšmė, kadangi, kaip matyti, aptariama tema paanalizavus Lietuvos ir užsienio šalių teismų praktiką, skirtingose valstybėse keliami nevienodi reikalavimai siekiant prisiteisti negautų pajamų atlyginimą, taikomi nevienodi apskaičiavimo metodai, taip pat galimi skirtingi įrodinėjimo ir negautų pajamų pagrindimo būdai, dėl ko yra ne mažiau svarbu panagrinėti negautų pajamų atlyginimo galimybes ir sąlygas praktiniu aspektu ir padaryti išvadas, leidžiančias teigti, ar tam tikrais atvejais yra tikslinga, ar vis dėl to netikslinga, perimti užsienio šalių praktikos pavyzdžius, ir kodėl. Taigi darbe nagrinėjama **problema** galėtų būti suformuluota taip: Lietuvos teisinėje sistemoje nėra išskirti aiškūs kriterijai, kurias remiantis asmeniui būtų priteisiamos negautos pajamos.

Magistro baigiamojo darbo **tyrimo objektas** yra negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumai.

Tyrimo dalykas. Negautų pajamų, kaip vienos iš nuostolių rūšies atlyginimo sutartiniuose santykiuose reglamentavimas Lietuvoje bei užsienio šalyse, šio instituto teisinio reguliavimo ypatumai ir problemos. Šiame darbe negautos pajamos analizuojamos kaip viena iš civilinės atsakomybės formų rūšių – netiesioginių nuostolių rūšis, taikoma pažeidus šalių sutartinius įsipareigojimus.

Darbo tikslas. Atskleisti negautų pajamų kaip vienos iš nuostolių rūšies atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus.

Darbo uždaviniai. Moksliniame tiriamajame darbe siekiant užsibrėžto tikslo keliami šie uždaviniai:

1. Aptarti vieną iš civilinės atsakomybės formų rūšių – negautas pajamas išskiriant jai būdingus bruožus sutartinių santykių atžvilgiu, attribojant nuo šios rūšies nuostolių atlyginimo deliktinės atsakomybės atveju.

2. Išanalizuoti negautų pajamų, kaip nuostolių rūšies, atlyginimo galimybes ir ypatumus ikisutartiniuose santykiuose.

3. Išnagrinėti negautų pajamų instituto teisinį reglamentavimą užsienio šalyse ir Lietuvoje.

4. Aptarti galimus negautų pajamų įrodinėjimo būdus.

5. Atskleisti negautų pajamų apskaičiavimo metodus ir tvarką.

6. Išnagrinėti negautų pajamų atlyginimą ribojančius veiksnius.

Darbe keliami hipotezė. Nepakankamas negautų pajamų instituto teisinis reglamentavimas bei išplėtojimas Lietuvos teismų praktikoje, sąlygoja, jog esant sutartinių santykių pažeidimui nukentėjusiai šaliai ne visada yra priteisiamos negautos pajamos.

Tyrimo metodai. Moksliniame darbe išsikelti uždaviniai lėmė kompleksinį teorinių bei empirinių tyrimo metodų taikymą. Pagrindinis darbo metodas, iš dalies nulėmęs ir paties darbo struktūrą, yra **lyginamasis tyrimo metodas**, suteikęs galimybę visapusiškai atskleisti skirtingų pozicijų egzistavimą įvairiose teisės sistemose. Šis metodas rašant magistro baigiamąjį darbą naudotas lyginant vienos iš nuostolių rūšies – negautų pajamų atlyginimo ypatumus skirtingose valstybėse, kurios pasirinktos atsižvelgiant į jų priklausymą skirtingoms teisės šeimoms, pasižyminčiomis skirtingomis teisės tradicijomis. Taip pat šiame darbe nurodytiems šaltiniams tirti naudotas ir **empirinis analizės metodas**. Taikant šį metodą siekiama atskleisti negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje pagrindinius principus ir problemas. Ištirtiems duomenims apibendrinti bei analizei atlikti naudojami **teorinis metodas** ir **loginis metodas**, kuris kaip loginio mąstymo procesas, yra taikomas siekiant atskleisti negautų pajamų kaip vienos iš nuostolių rūšių požymius, jų atlyginimą sąlygojančius veiksnius bei turi didelę reikšmę išvadų pagrįstumui bei patikimumui. Tiriamajame darbe taip pat naudoti **alternatyvų, analogijos** bei **sisteminės analizės** metodai. **Apibendrinimo metodas** moksliniame tiriamajame darbe naudojamas kartu su kitais empiriniais bei teoriniais darbe naudotais metodais. Šis tyrimo metodas pasitelktas apibendrinti analizuotai mokslinio tyrimo medžiagai bei išvadoms formuluoti.

Darbo šaltiniai. Rašant darbą buvo tiriami Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys sutartinius santykius bei civilinę atsakomybę. Moksliniame darbe taip pat buvo remtasi Lietuvos Respublikos bei tarptautiniais teisės aktais, reglamentuojančiais negautų pajamų, kaip vienos iš nuostolių rūšies priteisimo ypatumus, esant sutartiniams santykiams. Taip pat vadovautasi šių teisės aktų komentarais, analizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau

darbe – LAT) ir užsienio teismų praktika, susijusi su negautomis pajamomis ir jų atlyginimo ypatumais, nagrinėta Lietuvos ir užsienio šalių autorių mokslinė literatūra, publikacijos.

Atsižvelgiant į tai, kad kuriant Lietuvos sutarčių teisės nuostatas buvo remtasi tarptautiniais teisės aktais, tokiais kaip Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto parengtais tarptautinių komercinių sutarčių principais (toliau - UNIDROIT) ir Europos sutarčių teisės komisijos parengtais Europos sutarčių teisės principais, taip pat šių tarptautinių teisės aktų oficialiais komentarais bei susijusia teismų praktika, darbe taip pat neišvengiamai jie analizuojami, nors palyginimui yra naudoti ir kiti tarptautiniai dokumentai, reglamentuojantys negautų pajamų atlyginimą.

Darbo struktūra. Šio mokslinio tiriamojo darbo struktūra pagrįsta nuosekliu negautų pajamų atlyginimo ypatumų aptarimu pradedant jį įvadu, kuriame trumpai apžvelgiama praktinė darbo reikšmė bei temos aktualumas, pateikiami darbo objektas, dalykas, tikslas, suformuluoti uždaviniai, aptariami šaltiniai, kuriais remtasi rašant darbą, pateikiami darbe naudojami metodai. Nagrinėjamos temos išsami analizė bei įvade iškeltų uždavinių sprendimas pateikiamas darbo dėstomojoje dalyje, kurią sudaro penki skyriai. Pirmame skyriuje aptariami negautų pajamų kaip vienos nuostolių rūšies atlyginimo ypatumai sutartinės ir deliktinės atsakomybės atvejais, taip pat analizuojama negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės santykis bei negautų pajamų įtaka visiškam nuostolių atlyginimo principui. Negautų pajamų instituto reglamentavimo ypatumai Lietuvoje ir užsienio šalyse aptariami magistro baigiamojo darbo antrame skyriuje, kuriame plačiau analizuojami bendrosios ir kontinentinės teisės valstybių negautų pajamų instituto reglamentavimas, taip pat pateikiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotų reikalavimų, siekiant prisiteisti negautų pajamų atlyginimą, apžvalga. Trečiojoje darbo dalyje aptariami įrodymai ir negautų pajamų atsiradimą pagrindžiančios – įrodinėtinos sąlygos. Trečioji darbo dalis struktūriškai yra glaudžiai susijusi su ketvirtąja dalimi, kurioje pateikiami negautų pajamų apskaičiavimo metodai ir tvarka. Penktojoje darbo dalyje aptariami negautų pajamų atlyginimą ribojantys veiksniai.

Darbo pabaigoje yra pateikiamos darbe išanalizuotos medžiagos išvados, apibendrinančios ir pateikiančios atsakymus į darbo pradžioje iškeltus uždavinius, taip pat pateikiami pagrindiniai pasiūlymai ir rekomendacijos išnagrinėta tema.

Literatūros sąrašė pateikiama darbe nagrinėta ir cituota literatūra.

Dviejuose paskutiniuose skyriuose pateikiama trumpa mokslinio tiriamojo darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

I. NEGAUTOS PAJAMOS KAIP NUOSTOLIŲ RŪŠIS SUTARČIŲ TEISĖJE

Magistro baigiamajame darbe plačiau kalbama apie nuostolius sutarčių teisėje, o tiksliau apie vieną nuostolių rūšį, tai yra apie negautas pajamas. Tačiau pradedant kalbėti apie vienos rūšies nuostolių atlyginimą sutartiniuose santykiuose pirmiausia nemažiau svarbu atsakyti į klausimus kokie yra pagrindiniai deliktinės ir sutartinės atsakomybės atribojimo ypatumai ir kas būdinga negautoms pajamoms kaip nuostolių rūšiai deliktinės ir sutartinės atsakomybės atvejais. Taip pat, kas vis dėl to patenka į negautų pajamų kategoriją, ir kokią įtaką turi negautos pajamos įgyvendinant visišką nuostolių atlyginimo principą kaip pagrindinę siekiamybę civilinės atsakomybės kylimo atveju.

1.1. Negautos pajamos deliktinės ir sutartinės atsakomybės atvejais

Civilinei atsakomybei kaip vienam iš pažeistų teisių gynybos būdų išimtinai būdingas turtinis pobūdis, taigi ir žala civilinėje teisėje suprantama kaip tam tikri turtiniai praradimai, kuriuos patiria nukentėjusysis ir jie gali pasireikšti kaip nukentėjusiojo turėtos išlaidos, t. y. tiesioginiai nuostoliai, taip pat kaip negautos pajamos (LR CK 6.249 straipsnio 1 dalis).

Pirmiausia pažymėtina tai, jog sąvokos „nuostoliai“ vartojimas civilinėje teisėje skiriasi nuo tapačių sąvokų, vartojimų ekonomikos moksle ir realioje ūkinėje praktikoje, nes nuostoliai, suvokiami kaip ekonominė kategorija, nebūtinai yra neteisėtų veiksmų padarinys, tuo tarpu juridine prasme nuostoliai yra neteisėtais veiksmais sukeltos neigiamos pasekmės nukentėjusiojo turtinei sričiai.²

Kalbant apie nuostolius, kaip apie žalos piniginę išraišką, pabrėžtina, kad dualistinį civilinės atsakomybės pobūdį apsprendžia visų prievolių skirstymas pagal jų atsiradimo pagrindą į dvi rūšis – į sutartinės ir nesutartinės.³ Šios dvi kategorijos konkretizuoja aplinkybes, kurioms esant atsiranda žala, be to numato pagrindinius šioms kategorijoms būdingus žalos įrodinėjimo būdus, kompensavimo principus, ribojimo galimybes.

Teisės doktrinoje neretai sutinkama nuomonė, jog jau pačios sąvokos „nuostoliai“ ir „žala“ gali būti vartojamos atskiriant sutartinės atsakomybės formą nuo deliktinės, kada sąvoka „nuostoliai“ yra priskiriama sutartinei atsakomybei, o sąvoka „žala“ vartojama kalbant apie deliktinę atsakomybę. Taip pat paminėtina, jog LR CK 6.249 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad piniginei žalos išraiška yra nuostoliai. Taigi akivaizdu, kad sąvoka „nuostoliai“ gali būti

²Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 205-206.

³Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 43.

naudojama tiek pažymint sutartinės atsakomybės skirtumą nuo deliktinės, tiek įvardijant žalą pinigine išraiška. Toliau šiame darbe taip pat bus laikomasi šios sąvokų skirties.

Skirtingas kylimo pagrindas. Sutartinės civilinės atsakomybės sąvoka pateikiama LR CK 6.245 str. 3 dalyje, pagal kurią sutartinė atsakomybė, tai turtinės prievolė, atsirandanti dėl to, kad nevykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų, o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas. Iš šio apibrėžimo matyti, kad sutartinė civilinė atsakomybė – tai atsakomybė už sutartinės prievolės pažeidimą, kai šalis prieš padarant žalos jau siejo prievoliniai teisiniai santykiai.⁴ Tad sutartinė atsakomybė yra nauja prievolė, kylanti dėl veiksmų, kurių neteisėtumas pasireiškia sutarties pažeidimu – sutarties neįvykdymu ar netinkamu įvykdymu ir ši civilinės atsakomybės forma visuomet pasireiškia kaip antrinis teisinis santykis, atsiradęs kaip pirminio teisinio santykio pažeidimo pasekmė. Taigi akivaizdu, jog sutartinės atsakomybės atveju šalis iki teisės pažeidimo sieja tam tikri prievoliniai (sutartiniai) santykiai ir sutartinė atsakomybė kilo iš sutartyje numatytų pareigų nevykdymo ar netinkamo įvykdymo (šalys pačios nustato galimo elgesio ribas, todėl atsakomybė yra galima platesniu pagrindu, negu tik pagal teisės aktus), o deliktinės atsakomybės atveju šalių iki teisės pažeidimo nesiejo jokie prievoliniai teisiniai santykiai, ir deliktinė atsakomybė kilo pažeidus teisės aktuose numatytas pareigas (galimo elgesio ribas nustato teisės aktai). Taip pat svarbu pažymėti, jog deliktinės atsakomybės atvejais negautos pajamos gali pasireikšti kaip nuostolių rūšis atsiradusi dėl dviem pagrindais – dėl to, kad buvo padaryta žala asmeniui arba dėl to, kad buvo padaryta žala turtui (turtinis interesas ir asmens sveikata).

Ko gero vienas iš esminių skirtumų siekiant atlyginti negautas pajamas deliktinės ir sutartinės atsakomybės atvejais yra skirtingai taikomos civilinės atsakomybės sąlygos. Deliktinės atsakomybės atveju kalbant apie negautas pajamas, kaip apie turtinės žalos kategoriją pažymėtina, jog Lietuvos teisės sistema yra grįsta generalinio delikto principu (LR CK 6.263 straipsnio 1 dalis), tai yra taisykle, kad padarytoji žala, nepriklausomai nuo to, kokio ji pobūdžio privalo būti atlyginta, jeigu nustatomos visos atsakomybės sąlygos. Kalbant apie negautas pajamas, kaip vieną iš nuostolių rūšių, pažymėtina, jog deliktinės atsakomybės atveju jos pasireiškia, kaip dėl neteisėtos veiklos laikinai netektos pajamos ar pelnas. Deliktinės atsakomybės atvejais svarbus atsiradusios žalos santykis su neteisėta veikla laiko atžvilgiu – negautos pajamos laiko atžvilgiu lyginamos su realiai neteisėtos veiklos metu patirta žala, todėl laikomos vėlesniu neteisėtos veiklos padariniu. Tai iš esmės daro įtaką įrodinėjant šios rūšies nuostolių atsiradimą.

---

⁴ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 357.

Šiuo atveju pažymėtina, jog yra itin svarbi atsakovo kaltės forma, taip pat ir tai, kokio pobūdžio vertybei yra padaroma žala. Negautos pajamos deliktinės atsakomybės atveju bus atlyginamos tik tuo atveju, jeigu bus įrodyta atsakovo kaltė, o tam tikrais atvejais ieškovas turi įrodyti, kad kaltininkas veikė tyčia. Tuo tarpu pagal LR CK 6.248 straipsnio 1 dalį skolininko kaltė sutartinės atsakomybės atveju yra preziumuojama, o nukentėjęs asmuo turi įrodyti, jog patirti nuostoliai yra susiję su skolininko veiksmais, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu.

Taip pat deliktinės atsakomybės atveju svarbu įrodyti priežastinį ryšį, tarp atsakovo kaltų veiksmų ir ieškovui kilusių padarinių, pasireiškusių negautomis pajamomis bei faktinį žinojimą, kada atsakovas galėjo žinoti apie galimų nuostolių, pasireiškusių negautomis pajamomis atsiradimą. Pažymėtina, jog ne visais atvejais ieškovui bus atlyginamos negautos pajamos, net jei jis jas ir patyrė deliktinės atsakomybės atveju, vien todėl, kad jos bus per daug nutolę nuo atsakovo kaltų veiksmų. Dažniausiai yra nurodoma, kad negautos pajamos kaip turtinė žala priteistina tik įrodžius tiesioginio priežastinio ryšio egzistavimą. Tuo tarpu sutartinės atsakomybės atvejais siekiant priteisti negautas pajamas svarbu įrodyti jų numatomumą ir pagrįstą tikėtinumą gauti, tai įtvirtina ir LR CK 6.256 str. bei 6.258 str., kurie turėtų būti taikomi ir aiškinami sistemiškai. Numatomumas kai kuriose kontinentinės teisės valstybėse gali būtų nurodomas kaip papildoma įrodinėtina sąlyga greta priežastinio ryšio arba kaip alternatyvi sąlyga, kada ieškovas turi įrodyti arba priežastinį ryšį arba tai, kad atsakovas galėjo numatyti nuostolių atsiradimą. Negautos pajamos sutartinės atsakomybės atveju nebus atlyginamos tuo atveju, jei atsakovas negalėjo numatyti apie tokių nuostolių atsiradimo galimybę ir sutarties sudarymo metu ieškovas jo apie tai neinformavo.

Skirtinga galimybė apdrausti civilinę atsakomybę. Civilinė atsakomybė kylanti iš sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo – sutartinė atsakomybė, įprastai negali būti apdraudžiama, tuo tarpu deliktinė atsakomybę dažniais atvejais apdrausti galima.

Skirtinga galimybė riboti. Pažymėtina, kad sutartinę civilinę atsakomybę šalys sutartimi iš anksto gali apriboti, kiek tai nedraudžia įstatymas (LR CK 6.252 straipsnis), tuo tarpu deliktinės atsakomybės atveju toks susitarimas nėra galimas, tačiau šalies dispozicijoje pasirinkti, ar šią atsakomybę apskritai taikyti.

Skirtingi terminai. Pažymėtina, jog sutartinė atsakomybė pasireiškia nuostolių atlyginimu ir netesybomis, o deliktinė atsakomybė pasireiškia tik nuostolių atlyginimu, kurių dydį ieškovas privalo įrodinėti visais atvejais. Todėl paminėtina, jog sutartinės ir deliktinės

atsakomybės taikymo terminai yra skirtingi - sutartinei atsakomybei yra numatyti sutrumpinti senaties terminai.⁵

Aptarus negautas pajamas, kaip vieną iš nuostolių rūšių, deliktinės ir sutartinės atsakomybės atvejais, pažymėtina, kad, ko gero, esminis skirtumas atlyginant šiuos nuostolius sutartiniuose ir deliktiniuose santykiuose yra skirtingai taikomos civilinės atsakomybės sąlygos.

1.2. Prarastos galimybės piniginės vertės ir negautų pajamų santykis

Dar romėnų teisės laikais ikisutartinės atsakomybės forma buvo laikoma specifine sutartinės atsakomybės forma ir ši pozicija buvo grindžiama tuo, kad sutarties nesudarymas negali sąlygoti atsakomybės eliminavimo, o pati atsakomybė kildinama iš sutarties, kurią šalys ketino sudaryti.⁶

Pagal klasikines ofertos ir akcepto taisykles laikoma, jog nėra sutartinės atsakomybės iki to momento, kol oferta yra akceptuojama, todėl iki akceptavimo oferentas gali bet kada atšaukti savo ofertą. Tai reiškia, kad ikisutartinių santykių šalys gali bet kuriuo metu ir dėl bet kokios priežasties nutraukti derybas, ir kad nutrūkusių derybų išlaidos tenka ja patyrusioms šalims. Ši pozicija grindžiama rizikos teorija, pagal kurią kiekvienas bandymas sankcionuoti civilinės apyvartos dalyvių teisinius – *inter alia* ir ikisutartinius santykius, kol nėra delikto arba sutarties pažeidimo, kelia grėsmę fundamentaliai sutarties laisvės principui, gali varžyti šalių apsisprendimo laisvę ir būti kliūtimi rinkos ekonomikai. Todėl iki tol, kol šalių teisiniai santykiai nėra tinkamai formalizuoti, jie neturi jokios teisinės galios ir reikšmės.⁷

Akivaizdu, kad ikisutartinių santykių kvalifikavimo problema svarbi ir aktuali keletu aspektų, kadangi tik nustatius kokia atsakomybė kyla esant ikisutartiniams santykiams galima remtis sąlygomis, būtinomis siekiant įrodyti žalos atsiradimą bei nustatyti kokio tipo praradimai nukentėjusiajai šaliai gali būti atlyginami, taip pat ikisutartinės atsakomybės rūšies nustatyto problema aktuali siekiant apskaičiuoti atlygintą žalą bei taikant ieškinio senatį.

Teisės doktrinoje esant ikisutartiniams santykiams kalbant apie nuostolių atlyginimą yra išskiriamos kelios nuomonės. Pirmiausia išskirtina nuomonė, kuri vienareikšmiškai palaiko poziciją, jog ikisutartiniuose santykiuose pažeidimą reikėtų kvalifikuoti kaip deliktą ir atlyginant nuostolius reikalinga remiantis deliktinės atsakomybės principais. Šios nuomonės šalininkai remiasi tuo, jog ikisutartiniuose santykiuose išskiriama šalių pareigos, sąžiningai vesti ikisutartines derybas svarba, ir šios pareigos (kaip bendrojo pobūdžio teisės normos) pažeidimas

⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262. 1. 125 straipsnio 8 dalis.

⁶ A. N. Kucher. Prie-Contractual Liability: Protecting the Rights of the Parties Engaged in Negotiations // centers.law.nyu.edu/jeanmonnet/.../Kucher-paper.rtf; prisijungimo laikas: 2013-01-28.

⁷ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis // Jurisprudencija, 2008. Nr. 10 (112). P. 53.

sąlygoja būtent deliktinės atsakomybės taikymą. Manytina, jog šios pozicijos laikymąsi įtakojo vokiškosios teisės tradicijos pripažinta ir išplėtota *culpa in contrahendo* doktrina, pagal kurią ikisutartinių santykių šalys privalo būti sąžiningos ir rūpestingos. Šios pareigos pažeidimas sudaro *culpa in contrahendo*, pagal kurią kaltoji šalis privalo atlyginti kitai šaliai ikisutartinių santykių pažeidimu padarytą žalą.⁸ Deliktinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose šalininkai nurodo, jog *culpa in contrahendo* numato tik negatyvių nuostolių atlyginimą, kurie iš esmės būdingi deliktinei atsakomybei.⁹ Pareiga sąžiningai vesti ikisutartines derybas ir sąžiningos dalykinės praktikos principų reikalavimas yra įtvirtintas daugelyje tarptautinių teisės aktų, tarp jų UNIDROIT principų 1.7, 2.1.15 straipsniuose, taip pat ir Europos sutarčių teisės principų 3.301 straipsnio 2 dalyje, kurios pažeidimo atveju kaltoji šalis atsako už antros šalies patirtus nuostolius. Taigi, matyti, jog *culpa in contrahendo* doktrina išplito beveik visose kontinentinės teisės sistemos šalyse, nors tiesiogiai įtvirtinta teisės aktuose yra tik keliose valstybėse, tai yra 1337 straipsnis Italijos civilinio kodekse (1942 m. Italija buvo pirmoji šalis tiesiogiai įtvirtinusi pareigą ikisutartiniuose santykiuose elgtis sąžiningai¹⁰), 12 straipsnis Izraelio sutarčių teisės, 197 straipsnis Graikijos civiliniame kodekse, 1198 straipsnis Argentinos civiliniame kodekse, 227 straipsnis Portugalijos civiliniame kodekse bei, svarbu pažymėti, jog *culpa in contrahendo* doktrina tiesiogiai įtvirtinta 6.163 straipsnio 3 dalyje Lietuvos civiliniame kodekse.¹¹ Lietuvos teisė doktrina išskirdama bendrosios pareigos elgtis sąžiningai ir nepiktnaudžiauti savo teisėmis ikisutartiniuose santykiuose svarbą, numato ir tai, jog tais atvejais, kai ikisutartinio santykio šalys susitarė atlikti tam tikrus veiksmus, tačiau jų neatliko, tokiu atveju kyla sutartinė atsakomybė.

Paminėtina, jog pareiga elgtis sąžiningai sutinkama tiek kontinentinės tiek bendrosios teisės tradicijos šalyse. Tačiau šios dvi teisės tradicijos skirtingai vertina pareigos elgtis sąžiningai reikalavimus bei taiko skirtingo pobūdžio civilinę atsakomybę, esant šios pareigos pažeidimui. Bendrosios teisės sistemos šalyse pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose pažeidimas gali sąlygoti deliktinę atsakomybę, nes bendrosios teisės tradicijos šalys iš esmės nepripažįsta ikisutartinės atsakomybės, o ikisutartinių santykių metu nukentėjusios šalies interesus gina atskirų deliktų pagrindu, kadangi bendrosios teisės sistemos šalyse didžiausią įtaką sutarčių sudarymo procesui turėjo sutarčių sudarymo objektyvizacijos teorija,

⁸ Ambrasienė, D., Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis // *Jurisprudencija*, 2008. Nr. 10 (112). P. 53.

⁹ J. Kiršienė, N. Leonova. Qualification of pre-contractual liability and the value of lost opportunity as a form of losses // *Jurisprudencija*, 2009. Nr. 1(115) P. 227.

¹⁰ H. Beale. Cases, Materials and Text on Contract Law. Second Edition. New York: Oxford University Press, 2010. P. 372.

¹¹ J. Kiršienė, N. Leonova. Qualification of pre-contractual liability and the value of lost opportunity as a form of losses // *Jurisprudencija*, 2009. Nr. 1(115) P. 227.

teikianti prioritetą ne tikriesiems šalių ketinimams, bet šalių valios išraiškai, todėl šiose šalyse kontinentinei teisei būdinga *culpa in contrahendo* doktrina nepripažįstama.¹²

Kita teisės doktrinoje sutinkama pozicija yra ta, kada laikomasi nuomonės, jog ikisutartiniams santykiams taikant deliktinę atsakomybę, tarytum yra nepaisoma, šalis siejančių tam tikrų santykių ir vedamų ikisutartinių derybų, nes pats deliktinės atsakomybės pobūdis ir kildinimas iš įstatymo, nėra tiksliai atitinkantis ir, akivaizdu, negali būtų išimtinai taikomas ikisutartiniams santykiams. Tokiu atveju yra susiduriama su priešinga nuomone, kad ikisutartiniams santykiams turėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė ir nuostoliai atlyginami remiantis šios atsakomybės sąlygomis. Ši pozicija pagrindžiama ir tuo, kad dažniausiai ikisutartiniuose santykiuose pasiekti susitarimai formalizuojami sudarant preliminariąsias sutartis, kurios neretai tampa pagrindu iš ikisutartinių šalių santykių atsiradusius pažeidimus kvalifikuoti taikant sutartinės atsakomybės sąlygas. Preliminariosios sutarties apibūdinimas akivaizdžiai patvirtina faktą, jo šios sutarties sudarymas yra parengiamasis tarpinis etapas pasirašant galutinę pagrindinę sutartį. Todėl akivaizdu, kad šios sutarties specifika – ikisutartinių santykių reglamentavimas.¹³

LAT 2007 m. spalio 12 d. civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2007¹⁴ priimtoje nutartyje aiškiai pagrindė poziciją dėl nuostolių ir netesybų preliminariosios sutarties atveju atlyginimo. Minimoje kasacinio teismo nutartyje nurodoma, jog LR CK 6.258 straipsnyje, reglamentuojančiame sutartinę atsakomybę, įtvirtintas principas taikytinas ir ikisutartiniams santykiams, kai šalys susitarė už preliminariosios sutarties nevykdymą mokėti netesybas. Teismai pasisako dėl sąžiningos šalies pasitikėjimo intereso pažeidimo, ko pasekmėje kaltoji šalis, savo elgesiu ikisutartinių santykiu metu sukūrusi pakankama pagrindą kitai šaliai tikėtis, jog ateityje bus sudaryta pagrindinė sutartis, privalo atlyginti ne tik nukentėjusios šalies derybų metu patirtas išlaidas tačiau ir prarastos galimybės pinigine vertę, kas sudaro pasitikėjimo nuostolius. Šią nuomonę išplėtojo ir LAT plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. priimtame nutarime, kuriame be to, kad ikisutartiniuose santykiuose žalą patyrusiai šaliai turi būti atlyginami pasitikėjimo nuostoliai teismas nurodė, jog tuo atveju jei nesąžininga ikisutartinių santykių šalis iš savo kaltų veiksmų gavo tam tikrą naudą, tai ši nauda gali ir turi būti pripažinta nukentėjusios šalies patirtais nuostoliais.

Kaip matyti, kad ir kokios teisės sistemos įtakoje vystosi valstybių teisė, daugumoje jų yra skiriama sutartinė ir deliktinė atsakomybė, nors analizuojant tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių teisės doktriną, aptariama tema, vis dažniau sutinkama pozicija, kad ikisutartiniams santykiams

¹²Ambrasienė D., Cirtautienė S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis // Jurisprudencija, 2008. Nr. 10 (112). P. 54.

¹³Papirtis, L. V. Preliminarioji sutartis // Jurisprudencija, 2002. Nr. 28 (20). P. 108.

¹⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje J. N. V. T. M., V. M., Nr. 3K-7-304/2007; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 36.1 (S).

reguluoti reikėtų taikyti *tertium quid* - trečią atsakomybės rūšį, kurios negalime priskirti nei prie sutartinės, nei prie deliktinės.¹⁵ Šios pozicijos šalininkai nurodo, kad esminis kriterijus, lemiantis šalių santykių kaip ikisutartinių kvalifikavimą yra pasiklovimo santykių tarp šalių pripažinimas, todėl ir atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose vertintina kaip savarankiška atsakomybės rūšis. Taip pat tai, kad iš pasitikėjimo teisinių santykių pažeidimo atsiradę nuostoliai nėra priskirtini nei sutartinei, nei deliktinei atsakomybei.¹⁶

Tačiau vis dėl to, manytina, kad ikisutartinė atsakomybė turėtų būti grindžiama deliktinės atsakomybės taisyklėmis, jei per derybas šalis pažeidžia bendro pobūdžio pareigą elgtis sąžiningai, tačiau tik tuomet, jei šalys dar nėra sudariusios jokios sutarties, kurią šalys gali sudaryti ikisutartinių santykių metu. Jei ikisutartiniuose santykiuose šalys sudaro preliminariąją sutartį, o ji yra laikoma sutarties rūšimi, todėl elgiantis nesąžiningai ir pažeidus preliminariąją sutartį, turėtų kilti sutartinė, o ne deliktinė civilinė atsakomybė. Šios pozicijos laikosi ir Europos Teisingumo Teismas, kuris nurodo, kad jei šalys esant ikisutartiniams santykiams sudaro įpareigojančius susitarimus, nesąžiningas elgesys ar kitokie veiksmai, pažeidžiantys susitarimą, nelaikomi sukeliančiais deliktinę atsakomybę, o siejami su sutarties pažeidimu. Tokią poziciją Europos Teisingumo Teismas išdėstė nagrinėdamas Italijos kasacinio teismo kreipimąsi dėl preliminarų nutarimo. Teismas konstatavo, kad pagal Briuselio konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo bylos dėl deliktų ir kvazideliktų, kad apima ir bylas dėl ikisutartinės atsakomybės, kuri atsiranda pažeidus pareigą elgtis sąžiningai derybose dėl sutarties sudarymo, o kad ikisutartinė atsakomybė nebūtų pripažinta sutartine, šalys savo susitarimu neturi turėti prisiėmusios jokių įsipareigojimų viena kitai.¹⁷

Kadangi Lietuvoje prarastos galimybės piniginės vertės institutas yra palyginti naujas, todėl, akivaizdu, kad teismams kyla problemos atlyginant tokiu būdu pasireiškiančią žalą ir neretai šis institutas vis dėl to yra sutapatinamas su negautų pajamų institutu. LR CK 6.165 straipsnio 4 dalis numato: „jeigu preliminariąją sutartį sudariusi šalis nepagrįstai vengia ir atsisako sudaryti pagrindinę sutartį, ji privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius.“ Šioje teisės normoje minimi nuostoliai civilinės teisės teorijoje ilgą laiką buvo aiškinami kaip apimantys tik tiesioginius nuostolius, tai yra buvo teigiama, kad „tokias išlaidas gali sudaryti šalies išlaidos iki preliminarosios sutarties sudarymo (kelionės išlaidos, išlaidos advokato pagalbai bei išlaidos dokumentų parengimui ir panašios), taip pat pasirengimo sudaryti pagrindinę sutartį nuostoliai (pvz.: partnerių būsimai pagrindinei sutarčiai vykdyti paieška ir

¹⁵ Ambrasienė, D., Kryžiūtė, K. Atsakomybės už preliminarosios sutarties nevykdymą problemos // Jurisprudencija, 2012. Nr. 19 (2) P. 563.

¹⁶ Ambrasienė, D.; Cirtautienė S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis // Jurisprudencija, 2008. Nr. 10 (112). P. 57-61.

¹⁷ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-334/00, Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS) (2002), ECR I-07357.

pan.).¹⁸ Tačiau šiuo atveju neišvengiamai kyla klausimas ar nukentėjusioji šalis negali pagrįstai tikėtis negautų pajamų atlyginimo - to, ką būtų gavusi, jei būtų nebuvo ikisutartinių santykių pažeidimo ir pagrindinė sutartis būtų sudaryta, ir iš kurios būtų gaunama tam tikra turtinė nauda.

Aptariamo straipsnio komentare nurodoma, kad už atsisakymą sudaryti pagrindinę sutartį galima pretenduoti tik į tiesioginių nuostolių atlyginimą, kas reikštų, kad į kitokios formos nuostolius ikisutartiniuose santykiuose nukentėjęs asmuo pretenduoti negali. Tokiu atveju akivaizdu, remiantis LR CK 6.249 straipsnio komentaru negautas pajamas priskiriant netiesioginiams nuostoliams¹⁹, ikisutartiniuose santykiuose jos negali būti atlyginamos.

Nuostatos, jog negautos pajamos tam tikrais atvejais gali pasireikšti prarastos galimybės pinigine verte įtvirtintos daugelyje tarptautinių dokumentų arba pateikiamos šių teisės aktų oficialiuose komentaruose. Paminėtinas Europos sutarčių teisės komisijos parengtų Europos sutarčių teisės principų 9:501 (2) straipsnis, kuriame įtvirtinta negautų pajamų atlyginimo galimybė esant ikisutartiniams pažeidimams. Svarbu pažymėti, kad Europos sutarčių teisės principų komentare yra skiriama dvejopo pobūdžio „būsima žala“, kuri suprantama kaip dvejopo pobūdžio galimybė išvengti išlaidų arba gauti naudos, tačiau abiem atvejais suprantama kaip nukentėjusios šalies galimybė pagerinti turtinę padėtį. Tarptautinių komercinių sutarčių principų UNIDROIT 2.1.15. straipsnis „Nesąžiningos derybos“ numato, kad šalis gali laisvai derėtis ir neatsako už tai, kad susitarimas nepasiekiamas, tačiau jei šalis derasi arba nutraukia derybas nesąžiningai, ji privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius.²⁰ Pagal minimo straipsnio UNIDROIT principų komentarą, nukentėjusioji šalis gali reikalauti atlyginti išlaidas, patirtas rengiantis sudaryti būsimą sutartį, taip pat jai turėtų būti kompensuota prarasta galimybė sudaryti sutartį su trečiuoju asmeniu.²¹ Kaip matyti iš pateikiamo UNIDROIT komentaro ikisutartiniuose santykiuose nukentėjusi šalis negali reikalauti atlyginti negautas pajamas – naudą, kurią ji būtų gavusi, jei sutartis būtų sudaryta, tačiau ji turi teisę į pasitikėjimo nuostolių atlyginimą (angl. *reliance interest*). Pasitikėjimo nuostoliai neretai yra įvardijami kaip negatyvieji nuostoliai (angl. *negative interest*). Remiantis minėtais UNIDROIT principais bei teisės doktrinoje pateikiamomis nuomonėmis, matyti, jog prarasta galimybė pasireiškia keliomis formomis: galimybe sudaryti analogišką sutartį su trečiuoju asmeniu dėl to paties dalyko ir sugaištu laiku, kuris galėjo būti nukreiptas siekiant ekonominės – komercinės naudos.²²

¹⁸ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 211.

¹⁹ Ten pat. P. 342.

²⁰ Official Comments of UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-01-28.

²¹ Idem. Prisijungimo laikas: 2013-01-28.

²² Ivanauskas A. Prarastos galimybės pinigine vertė. Vilnius: Justitia, 2007. Nr. 1 (63). P. 47.

Pabrėžtina, jog nors šie tarptautinės teisės vienodinimo instrumentai turėjo bene didžiausią poveikį rengiant ir aiškinant Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas, tačiau tokios nuostatos, jog tam tikrais atvejais negautos pajamos įgauna prarastos galimybės formą, Lietuvos teisėje nėra įtvirtinta, todėl darytina išvada, kad įstatymo leidėjas tam tikra prasme užkerta kelią ikisutartinių santykių raidai, o būtent, kitos rūšies nuostolių atlyginimui, esant ikisutartinių santykių pažeidimui.

Aptariamą teisinę problemą tam tikra prasme išsprendė LAT, šios kategorijos bylose įtvirtindamas daugelyje kontinentinės teisės sistemos valstybių egzistuojantį principą, kad ikisutartinių santykių pažeidimo atveju galimas specialus nuostolių atlyginimo būdas – prarastos galimybės piniginės vertės kompensavimas nukentėjusiajai šaliai. LAT 2005 m. sausio 19 d. byloje *Nr. 3K-3-38/2005* analizuodamas tarp ginčo šalių susiklosčiusius ikisutartinius santykius atsižvelgė į sąžiningumo svarbą, nurodydamas, kad sąžiningumas pasireiškia draudimu vesti derybas be ketinimų sudaryti sutartį ir draudimu nutraukti toli pažengusias derybas be pateisinamos priežasties. Šioje byloje teismas įvardijo, kad LR CK 6.163 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga atlyginti sąžiningos šalies patirtus nuostolius dėl kitos (nesąžiningos) šalies veiksmų be tiesioginių nuostolių - derybų metu patirtų išlaidų atlyginimo apima ir prarastos galimybės piniginę vertę.²³ Kartu LAT yra nurodęs, kad gali būti atlyginami tik tie nuostoliai, kurie pagal tų nuostolių, taip pat civilinės atsakomybės prigimtį yra prievolę pažeidusio asmens veiksmų ar neveikimo padarinys, t.y. kurių atsiradimo konkrečiu atveju pakankama priežastis buvo būtent šio asmens elgesys.²⁴ Remiantis šiuo nukentėjusioji šalis turi pagrįsti patyrusi tokius praradimus ir jie negali būti preziumuojami, o privalo būti įrodyti. Taip pat svarbu nustatyti ir kitas sąlygas, būtinas civilinei atsakomybei kilti, tai priešingos šalies kaltė bei priežastinis ryšys tarp asmens veiksmų ir kilusių padarinių.

Taip pat dar kartą pažymėtina, kad kasaciniam teismui nurodžius, jog vienas iš prarastos galimybės atlyginimo atvejų galėtų būti LR CK 6.258 straipsnio 5 dalyje nurodyto kainų skirtumo principo taikymas, sąlygojo situaciją, kad žemesniųjų instancijų teismai vėl gi sutapatina negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės institutus, kadangi kainų skirtumo principas yra vienas iš pagrindinių būdu apskaičiuoti negautas pajamas sutartiniuose santykiuose. Nors LAT taip pat pažymėjo, kad įstatyme prarastos galimybės atveju atsiradusių nuostolių atlyginimas taikant kainų skirtumo principą visų pirma siejamas su situacija, kai nukentėjusi šalis vietoje nutrauktos sutarties per protingą terminą sudaro kitą, ją pakeičiančią

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005; procesinio sprendimo kategorija 42.5; 42.6; 52.3.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. UAB „Pajūrio viešbučiai“, Nr. 3K-3-126/2009; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 44.2.4.1 (S).

sutartį. LAT praktikoje pripažįstama, kad tais atvejais, kai sąžininga šalis nesudaro pagrindinės sutarties su trečiuoju asmeniu, kainų skirtumo principas objektyviai negali būti taikomas.²⁵

Taigi akivaizdu, jog tuo atveju kai yra sudaroma sutartis su kitu asmeniu ir kitomis sąlygomis, nei buvo derėtasi ikisutartinių santykių metu, galima taikyti kainų skirtumo metodą, tačiau ne visada praktikoje yra sudaroma kita sutartis, kuria galėtume remtis kaip atsvaros tašku apskaičiuojant šalies prarastos galimybės piniginę vertę, tais atvejais kaip alternatyva gali būti pasitelkiami kiti prarastos piniginės vertės apskaičiavimo būdai. Kaip alternatyvus prarastos galimybės ikisutartiniuose santykiuose apskaičiavimo būdas gali būti nurodomas palūkanų netekimas.²⁶ Taip pat kaip vienas iš prarastos galimybės vertės apskaičiavimo būdas gali būti nesąžiningos ikisutartinių santykių šalies gauta nauda ir ši galimybė įtvirtinta LR CK 6.249 straipsnio 2 dalyje. Tačiau pažymėtina, jog tokia galimybė reikalauti pažeidėjo gautos naudos gali būti taikoma tik tais atvejais, kada sunku apskaičiuoti tikslų nuostolių dydį ir vienareikšmiškai šis sąžiningosios šalies nuostolių apskaičiavimo būdas negali būti laikomas jos prarasta galimybe. Be to remiantis šiuo prarastos galimybės piniginės vertės apskaičiavimo būdu privalu įrodyti šios galimybės buvimo realumą ir jos praradimą būtent dėl nesąžiningosios šalies veiksmų.

Taip pat svarbu pažymėti, kad neretai analizuojant užsienio valstybių teismų praktiką yra sutinkama pozicija, jog prarastos galimybės piniginė vertė atlyginama tik kaip papildoma žala (*substantial damages*). Kadangi prarastos galimybės piniginę vertę yra sudėtinga apskaičiuoti, neretai yra nurodoma, kad nėra būtina kiekvienoje byloje nustatyti absoliutų žalos padarymo laipsnį. JAV teismai nustatydami konkretų prarastos piniginės vertės dydį iš esmės remiasi dviem skirtingais metodais. Pirmiausia remiamasi metodu, parodančių vertę galimybės, kuri būtų suteikusi ieškovui gauti pajamų ir pagal šį metodą yra žiūrima į ieškovo apskaičiuotas negautas pajamas, tada paskaičiuojamas šių pajamų vidurkis ir jis yra mažinamas atsižvelgiant į pinigų nuvertėjimą dėl infliacijos. Antrasis taikomas metodas yra prarastos galimybės piniginės vertės apskaičiavimo metodas, kada teismas įvertina sutartį konkrečia pinigų suma atsižvelgdamas į rinkos kainas ir ieškovo siūlomą kainą. Remiantis JAV teismų praktika šios kategorijos bylose, pažymėtina, kad kaip ir daugelyje bendrosios teisės sistemai priskiriamų valstybių JAV prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo netapatinais išimtinai su ikisutartinių santykių kategorija ir pastebėtina tai, kad atlyginant prarastos galimybės piniginę vertę ieškovas gauna gerokai mažesnę nuostolių kompensaciją nei atlyginant negautas pajamas.

---

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje E. Č.-Š. v. UAB „Pakruojo parketas“, Nr. 3K-3-82/2010; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 114.9.3.2 (S).

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje E. A. v. B. P., Nr. 3K-3-308/2007; procesinio sprendimo kategorija 42.4 (S).

Aptarus prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo ypatumus, darytina išvada, kad daugelyje valstybių prarastos galimybės piniginės vertės institutas (užtikrinantis lūkesčių interesą – angl. *expectation interest*) yra įtvirtintas įstatymiškai arba pateikiamas oficialiuose teisės aktų komentaruose, tokiu būdu palengvinant praktinį jo atskyrimą nuo negautų pajamų instituto (užtikrinančio pasitikėjimo interesą – angl. *reliance interest*), išimtinai būdingo sutarčių teisei. Tuo tarpu Lietuvos teisės aktai nenumato nuostatos, kad tam tikrais atvejais negautos pajamos įgauna prarastos galimybės formą. Tokia situacija bei neretai naudojamas kainų skirtumo principas itin dažnai sąlygoja šių dviejų institutų sutapatinimą ir su tuo susijusias prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo problemas Lietuvos teismų praktikoje.

1.3. Negautų pajamų įtaka įgyvendinant visiško nuostolių atlyginimo principą civilinėje teisėje: galimos išimtys

Vienas pagrindinių žalos atlyginimo principų civilinėje teisėje yra visiško nuostolių atlyginimo principas, lot. *restitutio in integrum*. Šis principas reiškia, kad ieškovas privalo įrodyti patį žalos faktą ir žalos dydį, o iš atsakovo negali būti priteisiama nei daugiau, nei mažiau, negu buvo padaryta žalos nukentėjusiajam. Visiško nuostolių atlyginimo principas, viena vertus, neleidžia teisės pažeidėjui gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų, kita vertus, užtikrina, kad civilinė atsakomybė atliktų kompensacinę, o ne nubaudimo funkciją. Tai reiškia, jei iš žalą padariusio asmens būtų išieškoma daugiau, nei nukentėjusysis patyrė žalos, nukentėjusiojo padėtis neproporcingai pažeidimo pobūdžiui būdų pagerinta ir tai sąlygotų jo nepagrįstą praturtėjimą. Šis principas yra įtvirtintas daugelyje tarptautinių teisės aktų, vienas iš tokių paminėtinas Tarptautinių komercinių sutarčių principų UNIDROIT 7.4.2. straipsnis, kuriame nurodoma, dėl sandorio pažeidimo nukentėjusioji šalis turi teisę į pilna nuostolių atlyginimą ir tai apima tiek tiesioginius nuostolius, kuriuos ji parytė, tiek ir negautas pajamas, kurias gauti sutrukdė sutarties pažeidimas.²⁷

Visiškas nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas suprantamas kaip principas užtikrinantis trejopų interesų įgyvendinimą, t.y. pasitikėjimo interesą (angl. *reliance interest*) – nukentėjusios šalies atstatymas į padėtį lyg sutartis iš viso būtų nesudaryta; lūkesčių interesą (angl. *expectation interest*) - nukentėjusios šalies atstatymas į padėtį lyg sutartis būtų visiškai įvykdyta ir restitucinį interesą (angl. *restitution interest*) – neteisėtai gautos naudos išieškojimas, draudžiantis nepagrįstą praturtėjimą.

---

²⁷Official Comments of UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-01-28.

Pagal teisės doktriną negautos pajamos padeda užtikrinti lūkesčių interesą, kuris priskirtinas prie sutartinės civilinės atsakomybės ir tokių būdu prisideda prie visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimo. Priteisiant negautas pajamas nukentėjusysis gražinamas į tokią padėtį, lyg sutartis būtų visiškai įvykdyta. Tuo tarpu kalbant apie ikisutartinius santykius turime kalbėti apie pasitikėjimo interesą (*reliance interest*), kuris taip pat neišvengiamai prisideda prie visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimo, tačiau kaip matyti, atlikus išsamesnę šio principo priskyrimo ikisutartiniams santykiams analizę, ikisutartinių santykių metu galima kalbėti apie prarastos galimybės piniginę vertę. Todėl svarbu skirti šias sąvokas tiek metodologine tiek turinio prasme.

Šiame darbe kalbėdami apie negautas pajamas sutarčių teisėje laikysimės nuomonės, jog lūkesčių intereso užtikrinimas yra priskiriamas sutartiniams santykiams ir kalbėsime apie lūkesčių intereso įgyvendinimą, t.y. nukentėjusios šalies atstatymą į ta padėtį lyg sutartis būtų visiškai įvykdyta.

Kalbant apie visiško nuostolių atlyginimo principą svarbu paminėti, jog, kaip ir bet kuris kitas teisinis principas, jis nėra absoliutus, ir tam tikrais atvejais bei sąlygomis gali būti ribojamas. Neretai visiško nuostolių atlyginimo principas gali prieštarauti teisingumo principui, kas ir bus pagrindas taikyti išimtis iš visiško nuostolių atlyginimo principo. Kaip pažymima teisės doktrinoje ši problema yra sprendžiama įstatymais, nustatant papildomus kriterijus, kuriais vadovaujamosi nustatant būtent teisingą nuostolių dydį, pvz., teismas turi atsižvelgti į paties nukentėjusiojo kaltę dėl žalos atsiradimo, taip pat į žalą padariusio asmens turtinę padėtį.²⁸

Kaip viena iš visiško nuostolių atlyginimo principo išimčių įtvirtinta LR CK 6.251 straipsnyje, kuriame numatyta sutarties šalių galimybė susitarti dėl nuostolių atlyginimo ribojimo, t.y. sutarties šalys gali susitarti, kad bus atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, o ne negautos pajamos. Tačiau aptariamo straipsnio antra dalis taip pat numato teismo teisę sumažinti atlygintinų nuostolių dydį - atsakomybės ribojimo galimybę. Svarbu pažymėti, jog teismas gali sumažinti atlygintinų nuostolių dydį tik atsižvelgiant į atsakomybės prigimtį, šalių tarpusavio santykius bei vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.

Kita galima visiško nuostolių atlyginimo principo išimtis numatyta LR CK 6.282 str. 3 dalyje, vadovaujantis kuria teismui suteikta teisė sumažinti atlygintinos žalos dydį atsižvelgiant į žalą padariusio asmens turtinę padėtį. Taip pat pažymėtina, jog pagal šią teisės normą teismas negali sumažinti atlygintinos žalos dydžio tais atvejais, kada žala padaryta tyčia. Žalą padariusio asmens sunkios turtinės padėties nustatymas yra vertinamoji sąlyga, todėl teismui suteikiama suvereni galia spręsti atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes.

---

²⁸ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 146-147.

Pabrėžtina, jog visiško nuostolių atlyginimo principas turi būti taikomas sąžiningai ir protingai, vadovaujantis bendrosiomis prievolių įvykdymo taisyklėmis, tačiau pažymint tai, kad teismui *ex officio* suteikiama teisė sumažinti nuostolių atlyginimo dydį. Pažymėtina, jog daugelyje valstybių taikoma nuostolių sumažinimo doktrina, o ypatingai kalbant apie bendrosios teisės tradicijos valstybes. Pagal šią doktriną nukentėjusysis privalo stengtis įmanomai išvengti nuostolių arba įmanomai neleisti jiems padidėti bei atsakovui įrodžius, kad ieškovas pats savo nerūpestingumo, palaidumu sudaro sąlygas žalai padidėti, teismas atitinkamai sumažina išieškomų nuostolių dydį.²⁹

Taigi apibendrinant paminėtą, matyti, jog visiško nuostolių atlyginimo principas reiškia, kad ieškovas privalo įrodyti patį nuostolių atsiradimo faktą ir jų dydį, o iš atsakovo negali būti priteisiama daugiau negu nukentėjusysis patyrė nuostolių, todėl visiško nuostolių atlyginimo principas neleidžia kaltajai šaliai gauti naudos iš padaryto pažeidimo bei užtikrina, kad civilinė atsakomybė atliktų kompensacinę, o ne nubaudimo funkcija.

---

²⁹ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 147.

II. NEGAUTŲ PAJAMŲ INSTITUTO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE IR UŽSIENIO ŠALYSE

Sutartinių santykių pažeidimo atvejais kalbant apie visišką nukentėjusios sandorio šalies patirtų nuostolių atlyginimą, akivaizdu, jog turime kalbėti ir apie negautas pajamas, kurių atlyginimas teisinėse valstybėse, nepriklausomai nuo to, kurios teisės sistemos įtakoje jos vystosi, yra reglamentuojamas tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu. Svarbu pažymėti, kad negautų pajamų instituto reglamentavimas nacionaliniu lygmeniu neretai daro ryškią diferenciaciją net ir tarp tai pačiai teisės sistemai priskiriamų šalių, o šiuos reglamentavimo skirtumus bandoma mažinti, ar tam tikrais atvejais ir visai panaikinti, negautų pajamų institutą reglamentuojant tarptautiniais teisės aktais. Kadangi nei vienos valstybės teisės sistema nesivysto izoliuotai nuo kitų šalių, todėl kalbant apie negautų pajamų atlyginimo ypatumus Lietuvos sutarčių teisėje nemažiau svarbu palyginti šios nuostolių rūšies atlyginimo reglamentavimą su užsienio valstybėmis.

2.1. Negautų pajamų instituto požymiai ir reglamentavimas bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse

Pagal daugelio valstybių įstatymus žalos, kylančios iš sutarties pažeidimo, atlyginimo tikslas yra grąžinti nukentėjusiąją šalį į tokią padėtį, kurioje ji būtų buvusi, jei šio pažeidimo nebūtų, t.y. į tokią padėtį, kurioje šalis būtų atsidūrusi, jei sutartis būtų visiškai įvykdyta. Tai reiškia, jog nuostolius patyrusi šalis turėtų gauti „sandorio naudą“, į kurią būtų įskaitomi ne tik tiesioginiai nuostoliai, bet ir negautos pajamos, kurias šalis būtų gavusi, jei sutartis būtų tinkami įvykdyta.

Nagrinėjant negautų pajamų, kaip vienos iš nuostolių rūšies, atlyginimo ypatumus kontinentinės ir bendrosios teisės šalyse pirmiausia pažymėtina tai, jog bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos šalyse skiriasi pirminis pažeistų teisių gynybos būdas, t.y. bendrosios teisės tradicijos šalyse pirmenybė teikiama nuostolių atlyginimui, o ne sutarties įvykdymui natūra. Kontinentinės teisės tradicijos šalyse nuostolių atlyginimas iš sutarties pažeidimo yra prilyginamas tarsi antriam teisių gynybos būdui, kada nėra įmanoma faktiškai įvykdyti sutarties natūra, ar kada to nepakanka.

Pastebėtina, jog tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemos šalyse taikomos taisyklės, apskaičiuojant žalą, atsiradusią pažeidus sutartį, yra sudėtingos, taikomos kompleksiskai ir, iš esmės gali skirtis kiekvienoje šalyje, priklausomai nuo susiklosčiusių teisės tradicijų. Tiek bendrosios, tiek ir kontinentinės teisės tradicijų šalyse pagrindinis nuostolių

tikslas yra visiškai kompensuoti ieškovo patirtus praradimus, sąlygotus atsakovo padaryto sutarties pažeidimo. Abiejų tradicijų valstybėse yra ginamas lūkesčių interesas ir nuostolių atlyginimo tikslas yra perkelti nukentėjusį į tokią padėtį, kurioje jis būtų, jei sutartis būtų įvykdyta tinkamai. Taigi, akivaizdu, jog žalos sutartiniuose santykiuose atlyginimo tikslas yra ne nubausti atsakovą, o tą šalį, kuri patyrė nuostolių, kiek pinigai gali padėti, perkelti į tokią padėtį, kokioje ji atsidurtų, jei sutartis būtų įvykdyta.

Kai kurios kontinentinės teisės tradicijos valstybės nuostolius, kylančius iš sutarties pažeidimo, skirsto į dvi kategorijas, vadinamuosius „pozityviojo intereso“ ir „negatyviojo intereso“. Pozityvusis interesas, apima tai, ką ieškovas būtų gavęs, jei sutartis būtų įvykdyta tinkamai, ir apima bet kokį pelną, kurį ieškovas būtų gavęs, jei pažeidimo nebūtų. Tuo tarpu siekiant užtikrinti negatyvaus intereso įgyvendinimą, siekiama ieškovą grąžinti į tą poziciją, kurioje jis būtų buvęs, jei sutartis nebūtų sudaryta, t.y. taip įgyvendinamas pasitikėjimo interesas (angl. *reliance interest*). Bendrosios teisės sistemos šalys nuostolius, atsiradusius iš sutarties pažeidimo, klasifikuoja į tris kategorijas: nominalius, bendruosius ir specialiuosius. Laikomasi nuomonės, jog nominalūs nuostoliai gali būti priteisiami tada, kada atsakovas yra atsakingas už sutarties pažeidimą, tačiau ieškovas negali įrodyti patirtos žalos dydžio. Bendrieji nuostoliai bendrosios teisės sistemos šalyse yra atlyginami tada, kai yra pagrįstai tikėtini, ir kurie gali būti apibūdinami kaip natūralūs ir akivaizdžiai sąlygoti pažeidimo padariniai bei apima tiek turtinius, tiek neturtinius praradimus. Tuo tarpu specialieji nuostoliai kyla iš ypatingų, nuo šalių nepriklausančių aplinkybių, ir privalo būti įrodinėjami, priešingai nei bendrieji nuostoliai, kuriuos priteisiant užtenka įrodyti, kad ieškovui tokie nuostoliai atsirado.³⁰ Taigi, tuo atveju, jei sutarties pažeidimas buvo nustatytas, teismas neturi diskrecijos teisės atsisakyti priimti sprendimą dėl nuostolių priteisimo, ir, jei nuostoliai negali būti įrodyti, ieškovui turėtų būti suteikiama teisė į nominalios žalos atlyginimą.³¹

Negautos pajamos, kurios buvo negautos dėl sutarties pažeidimo, bendrosios teisės tradicijos šalyse yra priskiriamos specialiesiems nuostoliams ir ieškovas turi jas įrodyti, kad iš tikrųjų buvo negauta būsimų pajamų. Laikomasi nuomonės, kad ieškovas siekdamas priteisti negautas pajamas turi įrodyti priežastinį ryšį, nuostolių numatomumą ir tikrumą.

Įrodinėjant priežastinį ryšį tarp sutartį pažeidusios šalies veiksmų, sąlygojusių negautų pajamų atsiradimą, svarbu įrodyti, kad pažeidimas buvo taip glaudžiai susijęs su ieškovui atsiradusiais nuostoliais, jog vidutinės patirties žmogus laikytų tuos pažeidimus pagrindine

---

³⁰ Y. J. Gotanda. Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law. 2004 // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-21.

³¹ Idem. Prisijungimo laikas: 2013-02-21.

negautų pajamų priežastimi. Taip pat yra svarbu įrodyti, jog nukentėjusioji šalis, jei pažeidimo nebūtų buvę, sutartį būtų įvykdžiusi pilnai ir tas pajamas būtų gavusi.³²

Kaip vieną iš įrodinėtinių sąlygų, ieškovas turi įrodyti ir tai, jog atsakovas galėjo numatyti tokių nuostolių atsiradimą, t.y. atsakovas sudarydamas sutartį galėjo žinoti, kad jo veiksmai gali lemti kitos šalies pajamų negavimą. Nors šiuo atveju bendrosios teisės sistemos šalyse žinojimas taip pat yra skirstomas į faktinį žinojimą, kurį sutartį pažeidusi šalis turėjo, ir į tą, kurį turėjo turėti – priskirtinas žinojimas. Kadangi bendrosios teisės sistemos šalyse neretai negalima prisiteisti nuostolių, kurių sandorio šalys nebuvo apsitarusios, tai ir jų numatomumo įrodymas yra labai svarbus, kadangi tik įrodęs, jog tokius nuostolius sandorį pažeidusi šalis galėjo ir turėjo numatyti, ieškovas gali prisiteisti dėl sandorio pažeidimo negautas pajamas. Ko gero laikytina, jog viena pirmųjų bylų, kurioje buvo suformuluotas nuostolių numatomumo reikalavimas buvo 1854 m. *Hadley v. Baxendale* byla, kurioje malūnininkas sudarė sutartį su vėžėju, kad šis nuveš sulūžusį malūno veleną pataisyti. Vėžėjui nepavyko pristatyti veleno laiku, todėl malūnas nebuvo laiku atidarytas ir negalėjo vykdyti įprastinės veiklos, ko pasekmėje patyrė nuostolių. Malūnininkas su ieškiniu kreipėsi į teismą dėl nuostolių atlyginimo, siekdamas prisiteisti negautas pajamas už tą laikotarpį, kada malūnas nedirbo. Teismas atmetė malūnininko ieškinį motyvuodamas tuo, jog vėžėjas negalėjo numatyti, jog dėl laiku nepristatyto veleno malūnas negalės dirbti ir patirs nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis. Teismas nurodė, kad sudarydamas sutartį šalys privalėjo aiškiai apsitarti aplinkybės, kurioms esant gali atsirasti nuostoliai ir jie privalės būti atlyginti, tačiau, jei tam tikros aplinkybės priešingai šaliai nebuvo žinomos, ji įprastai ir neatsakys už tokius nuostolius, kadangi laikytina, jog jų negalėjo numatyti.³³

Teigtina, kad šioje byloje teismas suformulavo du pagrindinius principus, kurių yra laikomasi siekiant atlyginti negautas pajamas bendrosios teisės sistemos šalyse ir, kurių, manytina, reikėtų laikytis siekiant prisiteisti negautas pajamas kontinentinės teisės tradicijos šalyse. Pirmiausia, nuostoliai gali būti priteisiami, jeigu jie natūraliai atsirado dėl tam tikro sutarties pažeidimo, t.y. logiškai kylantys iš šio pažeidimo bei antra, nors ir nuostoliai atsirado dėl veiksmų, kurie tiesiogiai nepažeidė sutarties, tačiau vienu ar kitu atveju prisidėjo prie nuostolių atsiradimo. Ieškovas privalo įrodyti, kad atsakovas būdamas vidutinio protingumo asmuo galėjo numatyti ir numatė tokių nuostolių atsiradimą.

Be jau paminėtų dviejų įrodytinių sąlygų, kaip priežastinis ryšys ir numatomumas, ieškovas bendrosios teisės sistemos šalyse privalo įrodyti ir tai, kad negautos pajamos yra tikros

---

³² Y. J. Gotanda. Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law. 2004 // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-21.

³³ H. G. Beale, W. D. Bislop, M. P. Furmston. Contract Cases & Materials. 5 Edition. New York: Oxford University Press, 2008. P. 625.

– tikrumo reikalavimas. Tai reiškia, jog prarastas (negautas) pelnas yra siejamas su pagrįstu tikrumu, ieškovui kyla pareiga įrodyti, kad jis iš tiesų negavo tikėtinų pajamų, tačiau nėra būtina tiksliai nurodyti jų sumą tam, kad šios negautos pajamos būtų priteisiamos. Todėl, jei dėl sandorio pažeidimo nukentėjusioji šalis pateikia pakankamai įrodymų, kad dėl kaltosios šalies padaryto sandorio pažeidimo ji negavo pajamų, sunkumas įvertinti ir apskaičiuoti žalos dydį pinigais dažniausiai netrukdo juos prisiteisiant.

Analizuojant kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijų šalių taikomus reikalavimus, siekiant prisiteisti negautas pajamas, pažymėtina, kad nors daugelyje valstybių keliami skirtingi reikalavimai nepriklausomai nuo to, kuriai teisės tradicijai valstybė yra priskiriama, tačiau vis dėl to kontinentinės teisės tradicijos šalyse yra gerokai sunkiau prisiteisti negautas pajamas, nes čia keliami aukštesni reikalavimai įrodant negautų pajamų buvimą.

Kontinentinės teisės tradicijos šalyse, kaip ir bendrosios teisės tradicijos šalyse, siekiant prisiteisti negautas pajamas taip pat reikia įrodyti bendrosios teisės valstybių taikomas, jau aptartas sąlygas, t.y. priežastinį ryšį tarp atsakovo veiksmų ir kilusių padarinių, numatomumą ir tikrumą, tačiau, kai kuriose kontinentinės teisės valstybėse, greta šių įrodinėtinų sąlygų, reikia įrodyti ir atsakovo kaltę. Priešingai nei bendrosios teisės sistemos šalyse, neretai tenka įrodyti, jog sutartinis pažeidimas buvo tyčinis ar neatsargus.

Dėl sandorio pažeidimo nukentėjusioji šalis, siekdama prisiteisti netiesioginę žalą, pasireiškiančią negautomis pajamomis, turi įrodyti priežastinio ryšio buvimą tarp atsakovo veiksmų ir kilusių padarinių, neretai daugelyje kontinentinės teisės tradicijos valstybių reikalaujama įrodyti tiesioginį priežastinį ryšį. Tai reiškia, jog ieškovas turi įrodyti, jog kilę nuostoliai yra tiesioginis pažeidimo padarinys, ir, jei pažeidimo nebūtų, ieškovas būtų gavęs pajamas. Taip pat nemažiau svarbu įrodyti ir antrąją sąlygą, t.y. numatomumą, kuris kai kuriose kontinentinė teisės valstybėse gali būtų nurodomas kaip papildoma įrodinėtina sąlyga greta priežastinio ryšio arba kaip alternatyvi sąlyga, kada ieškovas turi įrodyti arba priežastinį ryšį, arba tai, kad atsakovas galėjo numatyti nuostolių atsiradimą. Nors kai kuriose šalyse numatomumo reikalavimas nėra taikomas tada, kai sutarties pažeidimas yra tyčinis. Pavyzdžiui pagal Prancūzijos teisę ieškovas turi teisę į nuostolių atlyginimą, jei įrodo, kad nuostoliai, tame tarpe ir negautos pajamos, yra tiesioginis pažeidimo padarinys ir jie buvo numatomi. Tai reiškia, jog sandorį pažeidusi šalis atsakys tik už tuos nuostolius, kurie buvo ir galėjo būti numatyti sutarties sudarymo metu, išskyrus atvejus, kada sutarties pažeidimas buvo tyčinis. Pažymėtina, kad numatomumas pagal Prancūzijos teisę skiriasi nuo numatomumo pagal Anglijos teisę. Numatomumas pagal Prancūzijos teisę reiškia, kad atsakovas yra atsakingas tik už žalą kuri buvo numatyta sutarties sudarymo metu, nebent pažeidimas buvo tyčinis (tai yra, jei žala atsirado netyčia, tai sutartį pažeidusi šalis atsako tik už žalą, kuri numatyta sutartyje, o kai tyčia, visais

atvejais). Pažymėtina, kad pagal Prancūzijos teisę, numatomumas yra laikomas autonomišku – nepriklausomu dalyku, kuris riboja visiško nuostolių atlyginimo principą, kai tuo tarpu pagal Anglijos teisę, tai yra kaip elementas, susijęs su tiesiogine ar netiesiogine žala.³⁴ Taip pat pažymėtina tai, kad nuostolių numatomumo doktrina nereiškia, kad teismas kiekvieną kartą turi aiškintis, ar skolininkas tikrai asmeniškai numatė bei galėjo numatyti konkretaus dydžio nuostolius, būsiančius patirtus kreditoriaus dėl sutarties neįvykdymo. Teismai analogiškais atvejais taiko abstraktų kriterijų – protingo, rūpestingo žmogaus standartą, tokio žmogaus „akimis“ stengdamiesi įvertinti konkrečias sutarties sudarymo aplinkybes. Jeigu protingas žmogus atitinkamoje situacijoje turėjo ir galėjo numatyti tam tikrų nuostolių atsiradimo galimybę, laikoma, kad pagal Prancūzijos civilinio kodekso 1150 str. reikalavimas jau yra įvykdytas.³⁵ Tačiau pažymėtina ir tai, kad tik teismui įvertinus pateiktus įrodymus ir atsižvelgus į su nagrinėjama byla susijusių aplinkybių visumą pagal Prancūzijos teisę suteikiama suvereni galia galutinai nustatyti ar skolininkas vis dėl to galėjo numatyti galimus kreditoriaus nuostolius, kurie atsirado iš sutarties pažeidimo.

Kalbant apie nuostolių numatomumą kontinentinės teisės valstybėse taip pat pažymėtina, kad Vokietija nepripažįsta numatomumo koncepcijos, tačiau čia yra laikomasi adekvataus priežastinio ryšio teorijos ir yra laikoma, jog buvo adekvatus priežastinis ryšys, jei dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai atsiradę nuostoliai normaliomis sąlygomis ir aplinkybėmis nebuvo visiškai nenumatomi.

Taip pat kaip vieną iš įrodinėtinų sąlygų kontinentinės teisės valstybėse reikia įrodyti ir nuostolių tikrumą, tačiau, kaip jau buvo minėta, įrodymų lygis gali skirtis konkrečiose kontinentinės teisės valstybėse. Pavyzdžiui, Belgijoje nuostolių tikrumo reikalavimas taikomas ieškovui įrodinėjant nuostolių egzistavimą, bet ne konkrečią sumą, tuo tarpu Italijoje ieškovui negalint nurodyti konkretaus nuostolių dydžio, juos nustatyti gali teismas, ir priešingai nei Šveicarijoje, kurioje keliami itin aukšti įrodinėjimo reikalavimai bei ieškovui prisiteisti negautas pajamas, sąlygotas sutarties pažeidimo, praktiškai yra labai sudėtinga, nors įstatymai tokią galimybę ir numato. Olandijos civilinis kodeksas taip pat kaip ir Italijos suteikia teismui plačius įgaliojimus vertinant atsiradusių nuostolių dydį, kadangi pagal Olandijos civilinio kodekso 6:105 str., teisėjas gali visiškai arba iš dalies atidėti nuostolių, kurių dar neatsirado, įvertinimą bei turi teisę juos iš karto įvertinti, atsižvelgiant į galimybę jiems atsirasti ateityje. Šiuo atveju teisėjas gali įpareigoti skolininką sumokėti arba vienkartinę sumą, arba atlyginti būsimus nuostolius

---

³⁴ Y. J. Gotanda. Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law. 2004 // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-21.

³⁵ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 151.

dalimis, kartu pateikiant prievolės įvykdymo užtikrinimą. Ši tvarka gali būti nustatoma išimtinai teisėjo sprendimu ir jo nustatytais sąlygomis.³⁶

Paminėtina, jog kontinentinės teisės valstybės, skirtingai nei bendrosios teisės sistemai priklausiančios šalys, greta išvardintų įrodytinų aplinkybių pripažįsta, jog siekiant prisiteisti negautų pajamų atlyginimą reikia įrodyti, kad atsakovo veiksmuose buvo kaltė, t.y. atsakovas atsakys tik už tuos nuostolius, kurie atsirado dėl jo tyčios ar neatsargumo. Kaip vienas iš pavyzdžių paminėtina, jog Prancūzijos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje kaltė laikoma pagrindine civilinės atsakomybės sąlyga ir nors dažniausiai nereikia įrodinėti absoliutaus negautų pajamų dydžio, nes jis yra preziumuojamas, tačiau teismas nustatydamas galutinę nuostolių sumą visada atsižvelgia tiek į skolininko, tiek į kreditoriaus elgesį. Jeigu dėl sutarties nevykdymo yra ir kreditoriaus kaltė, teismas išieškomų nuostolių dydį sumažina, o jeigu sutartis nevykdoma dėl paties kreditoriaus veiksmų ar kaltės, teismas ieškinio dėl nuostolių išieškojimo visai netenkina.³⁷ Taip pat, kaip jau buvo minėta, pagal Prancūzijos teisę skolininkas yra atsakingas tik už tą žalą, kurią buvo galima numatyti sutarties sudarymo metu, nebent vėl gi atsakovo veiksmuose buvo tyčia arba neatsargumas – kaltė, tai šiuo atveju jis atsakys už visą kreditoriui padarytą žalą. Kaltės kriterijus yra numatytas ir Vokietijos civiliniame kodekse, pagal kurio 276 str. skolininkas yra atsakingas už žalą, padarytą tyčia ar neatsargiai. Taip pat šio straipsnio trečia dalis numato, jog negalimi išankstiniai susitarimai dėl atsakomybės palengvinimo, kada yra tyčia ar neatsargumas.³⁸ Pagal Vokietijos civilinio kodekso 278 str. skolininkas atsakingas ne tik už savo asmeninius veiksmus, bet ir už savo pagalbininkų bei atsakovų veiksmus. Štai kodėl teismas, nustatydamas atlygintinos žalos dydį, skolininko kaltės principą taiko labai plačiai. Čia skolininko kaltės forma (tyčia ar neatsargumas), skirtingai nei Prancūzijoje, neturi įtakos nuostolių dydžio apskaičiavimui. Nuostoliai negautų pajamų forma išieškomi tik tuo atveju, jeigu yra įrodoma jų gavimo tikimybė.³⁹

Pastebėtina, jog kai kuriose kontinentinės teisės valstybėse pareiga įrodyti, kad jo veiksmuose nebuvo kaltės tenka atsakovui, kaip viena iš tokių paminėtina Austrija, kurioje pagal bendrą taisyklę negautos pajamos iš viso nėra priteisiamos sutarties pažeidimo atvejais nebent būtų nustatyta atsakovo tyčia ar didelis neatsargumas, arba atsakovas, pažeidęs sutartį, laikytinas verslininku.

Kontinentinės teisės valstybėse skirtingai nuo bendrosios teisės šalių, neretai pripažįstama, jog ieškovas gali prisiteisti negautas pajamas tik tada, kada pats nenutraukė

³⁶ Y. J. Gotanda. Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law. 2004 // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-21.

³⁷ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 151 – 152.

³⁸ Y. J. Gotanda. Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law. 2004 // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-21.

³⁹ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 155.

sutarties, kaip vienas iš pavyzdžių paminėtina Šveicarija, kurioje pagal galiojančias teisės normas negautas pajamas galima prisiteisti tada, kai dėl sandorio pažeidimo nukentėjusioji šalis – ieškovas reikalauja, kad sandoris liktų galioti, tačiau, jei nukentėjusioji šalis reikalauja nutraukti sandorį, kaltoji šalis atsakys tik už pasitikėjimo nuostolius (angl. *negative interest*), į kuriuos, kaip žinia, negautos pajamos nėra įskaitomos. Tačiau vėl gi svarbu pažymėti, kad šios nuostatos pagal Šveicarijos teisę yra daugiau deklaratyvios ir praktikoje teismai siekdami visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimo teismai linkę visiškai kompensuoti kreditoriaus patirtus nuostolius.

Taigi aptarus bendrosios ir kontinentinės teisės sistemos šalyse keliamus reikalavimus siekiant įrodyti negautų pajamų kaip vienos iš nuostolių rūšies egzistavimą akivaizdu, jog bendrosios teisės šalyse ieškovui suteikiant pirmenybę į nuostolių atlyginimą, o ne į sutarties įvykdymą natūra šis institutas yra plačiau išvystytas nei kontinentinės teisės tradicijos valstybėse ir čia prisiteisti negautas pajamas yra paprasčiau nei kontinentinės teisės šalyse, kuriose keliami didesni reikalavimai dėl sandorio pažeidimo nukentėjusiajai šaliai siekiant įrodyti negautų pajamų atsiradimą.

2.2. Negautų pajamų įtvirtinimas Lietuvoje

Skirtingų valstybių praktika rodo, kad priklausomai nuo to, kokios teisinės sistemos įtakoje šalis vystosi, nustatomi skirtingi reikalavimai – sąlygos, kurias ieškovas turi pagrįsti siekdamas prisiteisti negautas pajamas, taip pat galima remtis skirtingo pobūdžio įrodymais siekiant pagrįsti nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis, atsiradimą.

Lietuvoje galiojantys teisės aktai mažai pasako apie galimybę dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai prisiteisti negautas pajamas, kaip vieną iš nuostolių rūšių, įstatymiškai nėra reglamentuota nei negautų pajamų atlyginimo sąlygos, nei jų atlyginimo tvarka, todėl darytina išvada, kad negautos pajamos turi būti apskaičiuojamos ir įrodomos remiantis bendraisiais nuostolių atlyginimo principais, įtvirtintais Civiliniame kodekse. Taigi sprendžiant šalių ginčą dėl atsakovo sutartinės civilinės atsakomybės, pirmiausia turi būti nustatytos visos bendrosios civilinės atsakomybės taikymo sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, žalą padariusio asmens kaltė ir priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos.

Pagrindinis negautų pajamų institutą Lietuvoje įtvirtinantis teisės aktas yra Civilinis kodeksas, kurio 6.249 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Kadangi rengiant Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą buvo remtasi UNIDROIT principais, todėl ir nuostatos dėl negautų pajamų į Lietuvos

nacionalinę teisę yra perkeltos iš šio tarptautinio dokumento. UNIDROIT principų 7.4.2. straipsnyje yra įtvirtintas visiško nuostolių atlyginimo principas, pagal kurį dėl sandorio pažeidimo nukentėjusioji šalis turi teisę į pilną nuostolių atlyginimą (angl. *full compensation*), kas pagal šio straipsnio komentarą apima tiek tiesioginius nuostolius, kuriuos ji parytė, tiek ir negautas pajamas, kurias gauti sutrukdė sutarties pažeidimas. Tačiau taip pat svarbu pažymėti, jog šiomis nuostatomis gali būti remiamasi tik tada, kada šalys susitarė, jog jų sutarčiai UNIDROIT tarptautiniai teisės principai bus taikomi.

Remiantis LR CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu turinės žalos skirstymo pagrindu, darytina išvada, jog įstatymo leidėjas numato turinės žalos skirstymą į tiesioginius nuostolius ir į negautas pajamas, kas daugeliu atvejų teisės doktrinoje yra kritikuotina. Minimo straipsnio komentare nurodoma, jog negautos pajamos priskiriamos netiesioginių nuostolių kategorijai, nes „žala, įvertinta pinigais, laikoma nuostoliais, o šie taip pat, kaip ir žala, skirstomi į tiesioginius (realius) ir netiesioginius (negautas pajamas)“⁴⁰. Tiek įstatymiškai (paminėtas LR CK 6.249 straipsnis), tiek Lietuvos teismų praktikoje⁴¹ yra laikomasi būtent tokio žalos, civilinės atsakomybės atvejais, skirstymo, kada žala yra skirstoma į tiesioginius nuostolius ir negautas pajamas. Neretai teisės doktrinoje yra sutinkama tokį skirstymą kritikuojanti pozicija, kuri remiasi tuo, jog kontinentinės teisės šalyse dažniau yra naudojamos *damnum emergens* ir *lucrum cessans* kategorijos, o bendrosios teisės šalyse – reali žala ir negautos pajamos⁴². Ši pozicija pagrindžiama tuo, jog visuotinai teisės doktrinoje pripažįstamas būtent toks turinės žalos skirstymas į tiesioginę ir netiesioginę arba pirminę ir paskesnę, jei yra vertinama pagal žalos atsiradimo momentą, arba realią žalą bei negautas pajamas, arba, kaip jau buvo minėta, kontinentinės teisės tradicijos šalyse dažniau įtvirtinamas skirstymas į *damnum emergens* ir *lucrum cessans* kategorijas. Tokio skirstymo kriterijumi yra neteisėto veiksmo ar neveikimo ir žalos santykis.⁴³ Remiantis šiuo kriterijumi žalos skirstymas į tiesioginę – realią ir netiesioginę – negautas pajamas buvo žinomas dar Senovės Romos laikais. Teisės doktrinoje tiesioginiai nuostoliai dar vadinami pozityviaisiais ir pasireiškia turtinių vertybių sunaikinimu, jų vertės sumažėjimu ar turinės padėties grąžinimu į ankstesnę padėtį. Tokiems nuostoliams priklauso išlaidos, kurias turėjo žalą patyręs asmuo, atkurdamas savo pažeistą, prarastą ar sugadintą turtą.⁴⁴ Netiesioginiai nuostoliai įvardijami kaip dėl neteisėtų veiksmų patiriamos išlaidos arba turto sumažėjimas. Netiesioginiai nuostoliai dar įvardijami kaip negatyvūs nuostoliai, kurie pasireiškia

⁴⁰ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 342.

⁴¹ Pvz., žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. nutartį civilinėje byloje G. L. v. ŽŪB „Vyčia“, Nr. 3K-3-407/2006.

⁴² Magnus Ulrich et al., *Unification of Tort Law: Damages*. Viena: Kluwer Law International, 2001. P. 193.

⁴³ Mikelėnas V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995. P. 144.

⁴⁴ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 206.

tam tikrų materialiujų vertybių negavimu, negauta nauda. Jie apima negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jei nebūtų buvę neteisėtų veiksmų.

Aptariamame LR CK 6.249 straipsnyje įtvirtintas skirstymas į tiesioginę žalą ir negautas pajamas prieštarauja daugeliui užsienio šalių praktikai ir akivaizdžiai prieštarauja teisės doktrinoje nusistovėjusiai praktikai. Šiuo atveju kritikuotina įstatymo leidėjo pozicija iškraipyti nusistovėjusią praktiką turtinę žalą skirstyti į tiesioginę bei netiesioginę arba *damnum emergens* ir *lucrum cessans* arba realia žalą ir negautas pajamas. Civilinio kodekso komentare nurodant, jog „žala, įvertinta pinigais, laikoma nuostoliai, o šie taip pat, kaip ir žala, skirstomi į tiesioginius (realius) ir netiesioginius (negautas pajamas)“⁴⁵, terminas „negautos pajamos“ yra suvokiamas kaip „netiesioginė žala“. Tai iš esmės yra klaidingas įstatymo leidėjo suformuotas suvokimas. Apskritai negautos pajamos kaip savarankiškas elementas gali pasireikšti ir tiesiogine žala, kadangi tiesioginė žala gali būti aiškinama, kaip pirminis arba tiesioginis, o netiesioginė žala paskesnis neteisėto veikos rezultatas, todėl ir negautos pajamos kaip šios neteisėtos veikos pasekmė gali atsirasti tiek pirminiam, dėl teisės pažeidimo nukentėjusiam asmeniui, tiek ir antriam nukentėjusiajam, kuris dėl tam tikros žalos padarytos pirminiam nukentėjusiajam patyrė nuostolius pasireiškiančius negautomis pajamomis. Dėl šių priežasčių reikėtų kritiškai vertinti LR CK 6.249 straipsnyje įtvirtintą teisinį reglamentavimą ir turėti omenyje, jog negautos pajamos ne visais atvejais gali būti įvardijamos kaip netiesioginiai nuostoliai.

Šiame straipsnyje įtvirtinta sąvoka negautos pajamos, kurios pagal LR CK 6.249 straipsnio komentarą yra priskiriamos netiesioginiam nuostoliam⁴⁶, atsižvelgiant į turinį yra per plati. Analizuojant šios nuostolių rūšies atlyginimą, akivaizdu, jog iš esmės yra kalbama ne apie pajamas, o vis dėl to apie pelną arba kitaip tariant apie tai, kaip būtų pagerėjusi nukentėjusios šalies padėtis, jei pažeidimas nebūtų padarytas. Nors jau yra įprasta naudoti sąvoką „negautos pajamos“ vis dėl to reikėtų turėti omenyje, kad teisinė sąvoka „negautos pajamos“ negali būti tapatinamos su ekonomine „pajamų“ sąvoka, nes „pajamos“ yra tai, ką asmuo gavo apskritai prieš atskaitant visus privalomus mokėjimus (mokesčius ir kt.) bei atskaičius kitas būtinausias išlaidas, kurios yra neišvengiamos, siekiant gauti tam tikras pajamas, todėl iš viso to matytume, jog naudojant ekonominę sąvoką liktų grynasis pelnas. LAT 2008 m. birželio 17 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje UAB „Vaivorykštė“ v. UAB „Sanitex“⁴⁷ nurodė, kad negautos pajamos turėtų būti suprantamos, kaip iš visų pajamų (įplaukų) atskaičius sąnaudas ir pelno mokesčių pagal Pelno mokesčio įstatymą, asmeniui liekantis grynasis pelnas, t.y. tai, kuo būtų pagerėjusi nukentėjusio asmens turtinė padėtis.

⁴⁵ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 342.

⁴⁶ Ten pat. P. 342.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vaivorykštė“ v. UAB „Sanitex“, Nr. 3K-3-336/2008; procesinio sprendimo kategorija 44.5.2.17; 44.8.

Tačiau šiuo atveju reikia suprasti, kad sąvoka „negautos pajamos“ apima asmens turtinę naudą, kuriai apskaičiuoti pasitelkiamos ir tam tikros ekonominės priemonės, ir kuri ekonominiu požiūriu tiksliau būtų apibūdinama per „pelno“ sąvoką. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse pateikiamu apibrėžimu negautos pajamos tai nuostoliai, kuriuos nukentėjusioji šalis pagrįstai tikėjosi gauti, jeigu pažeidimo nebūtų, ir pajamos, kurias sudarytų lėšos, kuriomis asmuo praturtėtų iš teisėtos veiklos. Tai turi būti jo grynasis pelnas. Negautos pajamos kaip nuostoliai, kurie suprantami kaip grynasis pelnas, turi būti įrodomos.⁴⁸ Vis dėl to pažymėtina, jog „pelno“ sąvoka arba kitaip „negautas pelnas“ (angl. *lost profits*) dažniau yra sutinkama analizuojant užsienio valstybių teisę, o kalbant apie Lietuvos teisės sistemą, įskaitant teisės doktriną, teismų praktiką bei įstatyminę bazę, yra vartojama sąvoka „negautos pajamos“.

Nepaisant įtvirtintų sąvokų skirtumo Lietuvos ir užsienio šalių teisės sistemose, matyti, jog turinio skirtumų nėra daroma. Daugiausia probleminių aspektų išvelgiama šios civilinės atsakomybės formos reglamentavime, siekiant įgyvendinti civilinei teisei būdingą visišką nuostolių atlyginimo principą.

Kadangi įstatymiškai Lietuvoje nėra įtvirtinta negautų pajamų atlyginimo tvarka, o daugelyje įstatymų yra tik apskritai nurodoma, kad tokios rūšies nuostoliai gali būti atlyginti, Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų kontinentinės teisės sistemai priskiriamų valstybių, didelis vaidmuo plėtojant ir praktiškai taikant šį vienos iš nuostolių rūšies institutą tenka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamai praktikai. Todėl siekiant prisiteisti negautų pajamų atlyginimą turi būti remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotais negautų pajamų atlyginimui taikomais kriterijais.

Kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas), sprendina pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų. Taigi nukentėjęs asmuo privalo įrodyti nuostolių, patirtų negautos naudos forma, realumą, dydį ir priežastinį ryšį su neteisėtais kalto asmens veiksmais. Netiesioginiai nuostoliai (negautos pajamos), sutartinės atsakomybės taikymo viena priemonių, atlyginami tik atsižvelgiant į tai, ar iš tikrųjų jie realiai padaryti.⁴⁹ Iš esmės visi šie kasacinio teismo suformuluoti kriterijai įrodinėtini visose šios kategorijos bylose, nepriklausomai nuo to, kokios sutarties pagrindu kilo sutartinė atsakomybė, pasireiškusi nuostolių atlyginimu.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-322/2008; procesinio sprendimo kategorija 44.2.2; 44.8; 114.9.6.2; 114.11; 116.1 (S).

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių lyra“, Nr. 3K-3-124/2011; procesinio sprendimo kategorija 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

Ieškoviui, reiškiančiam reikalavimą dėl negautų pajamų atlyginimo privalu įrodyti, kad jis patyrė realių nuostolių, tai reiškia, kad dėl sandorio pažeidimo nukentėjusi šalis turi įrodyti, kad ji realiai negavo pajamų dėl priešingos sutartinių santykių šalies neteisėtų veiksmų padarinių. Patirti nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis.⁵⁰ Iš to seka, jog ieškovas turi įrodyti negautų pajamų faktą ir pagrįsti jų dydį. Nors sprendimą dėl žalos dydžio atlyginimo teismas turi priimti tik tada, kai žalos dydis nustatytas, t. y. pasiekiamas įstatyme įtvirtintas įrodinėjimo tikslas – teismo įsitikinimas, pagrįstas patikimais, laikantis įrodinėjimo taisyklių iširtais, įrodymais. Svarbu pažymėti, jog LR CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad tais atvejais, kai šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, jų dydį nustato teismas. Tai reiškia, kad tuo atveju, kai žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas, ieškinys dėl žalos atlyginimo negali būti atmestas tik tuo pagrindu, kad suinteresuota šalis tinkamai neįrodė patirtų nuostolių dydžio.⁵¹ Tokiu atveju bylą nagrinėjančiam teismui kyla pareiga atsižvelgiant į susijusias aplinkybes bei vadovaujantis teisingumo ir sąžiningumo principais pinigine išraiška įvertinti ieškovo patirtų nuostolių dydį.

Įrodinėjant žalos dydį svarbu paminėti, kad reikia eliminuoti tą aplinkybę, jog ieškovas pats savo veiksmais prisidėjo prie tokių nuostolių atsiradimo, t.y. protingomis pastangomis nesiekė išvengti galimų nuostolių arba sąmoningai leido jiems padidėti. Tokių aplinkybių įrodymas dažniausiai yra priskirtinas atsakovui, kuris siekdamas sumažinti atlygintinus nuostolius, ar iš viso jų išvengti, teismui įrodinėja aplinkybes, jog atsakovas savo veiksmais ar neveikimu prisidėjo prie nuostolių atsiradimo (LR CK 6.259 straipsnio 1 dalis). Viena naujausių LAT nutarčių, kurioje buvo konstatuota abiejų šalių kaltė, kaip pagrindas sumažinti skolininko atsakomybei yra *ŽŪB „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“*⁵². Šioje byloje kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad ta aplinkybė, jog ieškovas atsisakė pasiūlymo sudaryti sutartį už didesnę kainą, o sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią už mažesnę kainą, leidžia daryti išvadą, jog ieškovas nepagrįstai nesiėmė priemonių nuostoliams sumažinti, todėl prisiėmė šio pasirinkimo riziką.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje A. A. v. UAB „Kamintras“, Nr. 3K-3-199/2007; procesinio sprendimo kategorija 35.5 (S).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis, civilinėje byloje V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 45.1; 45.6 (S).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. J. firma „Tastos statyba“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-62/2008; procesinio sprendimo kategorija 52.5; 36.1.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių Iyra“, Nr. 3K-3-124/2011; procesinio sprendimo kategorija 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje H. M. v. A. Z. ir kt., Nr. 3K-3-515/2012 (S); procesinio sprendimo kategorija 44.2.2; 44.5.2; 44.8; 95.3; 129.2.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“, Nr. 3K-3-208/2013; procesinio sprendimo kategorija 42.11.1; 44.5.1 (S).

Taip pat pagal LAT suformuluotus negautoms pajamoms taikytinus įrodinėjimo kriterijus ieškovas turi įrodyti ir priežastinį ryšį, tarp neteisėtų kalto asmens veiksmų ir atsiradusių nuostolių. Pagal LR CK 6.248 straipsnio 1 dalį skolininko kaltė sutartinės atsakomybės atveju yra preziumuojama, todėl nukentėjęs asmuo turi įrodyti, jog patirti nuostoliai yra susiję su skolininko veiksmais, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu.⁵³

Tam tikrais atvejais, remiantis įstatymu (LR CK 6.258 straipsnio 4 dalis) ir LAT formuojama praktika, nepakanka įrodyti nuostolių realumo, jų dydžio bei priežastinio ryšio, tarp kontrahento veiksmų ir padarinių, sąlygojusių negautų pajamų atsiradimą, o reikalinga įrodyti ir atsakovo galėjimą numatyti nuostolius. Ši sąlyga būdinga daugeliui tiek kontinentinės, tiek ir bendrosios teisės valstybių, tačiau, kai kuriose iš jų, ji gali būti alternatyvi, kada įrodinėjama arba priežastinis, arba atsakovo galėjimas numatyti būsimus nuostolius, kurie atsiras pažeidus sutartį.

Lietuvos kasacinio teismo praktikoje numatomumo reikalavimas formuojamas kaip papildomai įrodytina sąlyga tam tikrų kategorijų bylose, tačiau ne kaip alternatyvi. Numatomumas siejamas su sutartį pažeidusio asmens galėjimu sutarties sudarymo metu numatyti tokio dydžio nuostolių atsiradimą, kaip sutarties neįvykdymo pasekmę.

LAT praktikoje numatomumo reikalavimas aiškinamas remiantis UNIDROIT principų 7.4.4. straipsnyje numatyta bendrąja taisykle, pagal kurią skolininkas privalo atlyginti tik tą žalą, kurią galėjo arba turėjo numatyti sudarydamas sutartį, tačiau taip pat pažymima, jog remiantis šios normos komentaru, nuostolių numatymo sąvoka ją taikant turėtų būti tikslinama, nes ši bendrųjų principų norma neatitinka daugelio valstybių nacionalinių teisės nuostatų, pagal kurias net iš anksto nenumatytos žalos atlyginimo galima reikalauti tais atvejais, kai sutartis neįvykdyta dėl skolininko tyčios arba didelio neatsargumo. Taigi remiantis UNIDROIT sutarčių teisės principais bei LR CK 6.252 straipsnio 1 dalimi, kurioje numatytas šalių susitarimo dėl civilinės atsakomybės už nuostolius, padarytus dėl skolininko tyčios ar didelio neatsargumo ribojimas, pažymėtina, jog tam tikrais atvejais numatomumo reikalavimas netaikomas, kada nuostolių atsiradimą sąlygojo kontrahento tyčia ar didelis neatsargumas.

Nors įstatyme nuostolių numatomumo reikalavimas keliamas tik LR CK 6.258 straipsnio 4 dalyje, kurioje jis, manytina, įtvirtintas siekiant numatyti sutartį pažeidusios įmonės (verslininko) atsakomybės ribas ir turėtų būti aiškinamas santykiyje su LR CK 6.256 straipsnio 4 dalimi, kyla klausimas ar neturėtų būti keliamas numatomumo reikalavimas ir kitais atvejais,

---

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje A. L. v. UAB „Artrio“, Nr. 3K-3-216/2005; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1; 50.11.3; 116.2.

kada sutartį pažeidusi šalis nėra įmonė (verslininkas). Remiantis UNIDROIT principų 7.4.4. straipsniu, pažymėtina, kad nėra numatytų, jokių bendrosios taisyklės, pagal kurią atlyginama tik ta žala, kurią skolininkas galėjo arba turėjo numatyti sudarydamas sutartį, išimčių, išskyrus atvejus, kai žala padaroma tyčia ar dėl didelio neatsargumo. Kaip viena naujausių LAT nutarčių, kurioje verslininkui (įmonei) nebuvo taikomas numatomumo reikalavimas, paminėtina nutartis UAB „Melsta“ v. Lex System Gmb⁵⁴ byloje, kurioje teismas konstatavo, kad atsakovo elgesys, kada šis priėmęs ieškovo krovinį vežti, išrašęs už vežimą sąskaitą – faktūrą, po to krovinį prarado ir negali paaiškinti nei praradimo priežasčių, nei jokių kitų, su krovinio vežimu susijusių aplinkybių, vertintinas kaip nepateisinamai aplaidus ir neatitinkantis sutarties šaliai tenkančios rūpestingumo ir sąžiningumo pareigos, LR CK 6.200 straipsnyje įtvirtintų bendrųjų sutarčių vykdymo principų.

Analizuojant LAT praktiką pastebėtina, jog numatomumo reikalavimas nėra detalizuotas, taip pat jis nėra apibrėžtas ir įstatymu, ko pasekmėje tampa neaišku, kokie reikalavimai yra priskirtini būsimų nuostolių numatomumui sutarties sudarymo metu, ir kokia koncepcija yra pasirenkama siekiant įrodyti nuostolius buvus numatomus. Iš esmės nėra aišku ar raminamasi daugiau bendrosios teisės sistemos valstybėms priskirtina nuostolių objektyvaus (faktinio žinojimo) ir subjektyvaus (priskirtino žinojimo) numatomumo koncepcija, ar vis dėl to yra keliami kiti kriterijai, taip pat svarbu apibrėžti ar numatomumas yra būtina sąlyga siekiant gauti nuostolių atlyginimą, ar vis tik papildomai įrodinėtina, kada nėra nustatoma, jog atsakovo kaltė pasireiškė tyčia ar dideliu neatsargumu.

Nors tam tikrais atvejais akivaizdu, jog LAT praktikoje negautų pajamų institutas nėra visai aiškiai išanalizuotas ir aptartas, tačiau pripažintina, kad kasacinio teismo praktikoje šis institutas pamažu yra vis plačiau analizuojamas, ką, manytina, sąlygoja neišvengimai intensyvėjanti sutartinių santykių raida ir dažnesni reikalavimai priteisti šios rūšies nuostolius. Paminėtina, viena naujausių nutarčių, kuria LAT pakeitė ligšiolinę praktiką viešųjų pirkimų byloje. Išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėdama bylą AB „Eurovia Lietuva“ v. Ukmergės rajono savivaldybės administracija ir atsižvelgdama į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją vertino priežastinio ryšio tarp perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų ir jais sukeltos žalos nustatymą bei įrodinėjimą ir dėl šių aspektų pakeitė iki tol galiojusią praktiką, pagal kurią tik Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimai tiesiogiai nereiškia, jog vien dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų potencialūs tiekėjai patiria nuostolių, nes negauna pajamų, todėl ieškovai (tiekėjai) privalo įrodyti, kad jie tikrai būtų pripažinti viešojo pirkimo laimėtojais ir įgytų teisę vykdyti veiklą, kuri jiems duotų pajamų.

---

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH, Nr. 3-3K-52/2013; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

Išplėstinės teisėjų kolegija konstatavo, kad jei pagal atitinkamame pirkime susidėjusias konkrečias aplinkybes labiausiai tikėtina (objektyviai numanoma), kad perkančioji organizacija, laikydamaš Viešųjų pirkimų įstatymo ir pirkimo sąlygose įtvirtintos tvarkos, tiekėjo (ieškovo), siekiančio žalos atlyginimo iš jos, pasiūlymą būtų pripažinusi laimėtoju (pvz., pirkime liko tik vienas tiekėjas arba, įvertinus neatmestus tiekėjų pasiūlymus, ieškovo siūloma kaina mažiausia), tada jai (perkančiajai organizacijai) tenka pareiga įrodyti, kad, nepaisant jos skundžiamų veiksmų, dėl tam tikrų teisėtų ir pateisinamų priežasčių sutartis su ieškovu nebūtų sudaryta ir šios sutarties pagrindu ieškovas nebūtų gavęs prašomų priteisti negautų pajamų.⁵⁵

Aptarus išdėstyta, darytina išvada, jog Lietuvoje, kaip ir daugelyje kontinentinės teisės valstybių, negautų pajamų institutas įstatymiškai nėra išsamiai reglamentuotas, todėl neišvengiamai didžiausias vaidmuo praktiškai taikant ir plėtojant šios nuostolių rūšies atlyginimą tenka Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Kasacinės instancijos teismas šiai dienai, taip pat nėra išsamiai aptaręs visų negautų pajamų atlyginimo kriterijų, kas, manytina, neretai sąlygoja situacijas, jog žemesnių instancijų teismai netinkamai taiko šiam institutui keliamus reikalavimus, ko pasekmėje sutartiniuose santykiuose nukentėjusiai šaliai negautos pajamos dažnai nėra priteisiamos.

---

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje AB „Eurovia Lietuva“ v. Ukmergės rajono savivaldybės administracija, Nr. 3K-7-32/2013; procesinio sprendimo kategorija 44.2; 45.4; 69.

III. NEGAUTŲ PAJAMŲ ĮRODYMAS

Bylos šalis, reikšdama reikalavimą dėl netiesioginių nuostolių atlyginimo, turi įrodyti, kad ji patyrė realių nuostolių, tai yra negavo pajamų dėl sutarties kontrahento neteisėtų veiksmų padarinių. Patirti nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis.⁵⁶ Taigi negautos pajamos yra nuostolių rūšis, kurių buvimą šalis privalo pagrįsti leistiniais įrodymais, nors įrodyti negautas pajams – tai iš esmės įrodyti tai, kad niekada neįvyko.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) normų, reglamentuojančių įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo, ne kartą yra pažymėjęs, kad įrodymų vertinimas pagal LR CPK 185 straipsnį reiškia, jog bet kokios informacijos įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais.

Faktą galima pripažinti įrodytu, jeigu byloje esančių įrodymų, kuriuos visapusiškai įvertino teismas, pagrindu susiformuoja teismo įsitikinimas, kad faktas buvo. Teismas civilinei bylai reikšmingas aplinkybes nustato remdamasis įrodymais. Ar tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistavo arba neegzistavo, teismas sprendžia ištyręs ir įvertinęs byloje esančius įrodymus. Jeigu pateikti įrodymai leidžia teismui padaryti išvadą, kad tam tikri faktai egzistavo, teismas pripažįsta tuos faktus nustatytais. Teismas privalo tirti kiekvieną byloje priimtą įrodymą ir įvertinti dalyvaujančių byloje asmenų argumentus apie to įrodymo sąsajumą, leistinumą, patikimumą ir įrodomąją reikšmę. Įrodinėjimo proceso baigiamasis etapas yra įrodymų įvertinimas. Įvertindamas įrodymus, teismas turi įsitikinti, ar pakanka įrodymų reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti, ar tinkamai šalims buvo paskirstyta įrodinėjimo pareiga, ar įrodymai turi ryšį su įrodinėjimo dalyku, ar jie leistini, patikimi, ar nebuvo pateikta suklastotų įrodymų, ar nepaneigtos pagal įstatymus nustatytos prezumpcijos, ar yra prejudicinių faktų; taip pat reikia įvertinti kiekvieną įrodymą ir įrodymų visetą.⁵⁷

Pagal šio magistro baigiamojo darbo 2.2. potėmėje aptartus, LAT suformuotus kriterijus, Lietuvoje dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis, siekdama prisiteisti negautas

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių Iyra“, Nr. 3K-3-124/2011; procesinio sprendimo kategorija 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje A. M. v. DUAB „Baltijos garantas“, Nr. 3K-3-98/2008; procesinio sprendimo kategorija 73.2.5.1.1; 42.8; 114.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vombatas“ v. A. Š., Nr. 3K-3-335/2009; procesinio sprendimo kategorija 114.11 (S). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-588/2009; procesinio sprendimo kategorija 114.4; 114.11; 30.6 (S). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje R. Ž. v. M. P. ir kt., Nr. 3K-3-316/2010; procesinio sprendimo kategorija 21.4.1.4; 49; 114.11 (S), ir kt.

pajamas, turi įrodyti nuostolių, patirtų negautos naudos forma, realumą, dydį ir priežastinį ryšį su neteisėtais kalto asmens veiksmais. Išanalizavus Lietuvos teismų praktiką aptariama tema, matyti, jog šios kategorijos bylose ieškovai remiasi įvairiais, įstatymo leidžiamais įrodymais, kuriais jų nuomone galima pagrįsti praradimus pasireiškiančius negautomis pajamomis. Tačiau pažymėtina, jog nei Lietuvos teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje negautų pajamų įrodinėjimo problema nėra išsamiau išanalizuota, todėl neretai susiduriama su situacija, kada ieškovui negautos pajamos nėra atlyginamos, nes yra pritrūkstama įrodymų, pagrindžiančių jų realumą ir leidžiančių nustatyti tikėtiną jų dydį.

Vertinant negautų pajamų (arba kaip užsienio šalių praktikoje nurodoma – prarastą pelną (angl. *lost profits*)) realumą ir pagrįstą tikėtinumą dažnai kyla tam tikrų klausimų, pavyzdžiui kaip vertinti naują ar nepelningą verslą; verslą, kuris ketino užsiimti eksperimentinio produkto pardavimu arba kokių įrodymų reikia norint pagrįsti negautų pajamų tikėtinumą, kai niekada anksčiau nebuvo gauta pajamų? Todėl kalbant apie negautų pajamų įrodinėjimą, lyginamuoju aspektu tikslinga aptarti bendrosios teisės valstybių teismų praktiką, kuri yra labiau išplėtotą ir gerokai lankstesnę šios kategorijos bylose.

3.1. Įrodymai, kuriais galima remtis įrodinėjant negautas pajamas

Neretai viena iš sutartinių santykių šalių, nukentėjusi dėl sutarties pažeidimo kreipiasi į teismą dėl nuostolių pasireiškiančių negautų pajamų forma priteisimo, kuriuos įrodo kitos šalies sudarytos sutartys, pagrindžiančios negautų pajamų atsiradimą bei kiti oficialūs dokumentai, leidžiantys spręsti apie pajamų atsiradimo ateityje galimybę.

Kaip pavyzdį, kada negautos pajamos įrodinėjamos remiantis kita sutartimi, iš kurios jos būtų buvę gautos, galima pateikti apeliacinės instancijos teismo sprendimą *Victoria Laundry (Windsor) Ltd v Newman Industries Ltd*⁵⁸ byloje, kurioje ieškovas užsiimantis skalbyklos verslu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti negautas pajamas (prarastą pelną), kurio neteko dėl to, kad kontrahentas laiku nepristatė užsakyto katilo. Ieškovas nurodė, kad per penkių mėnesių vėlavimo laikotarpį jis ne tik negavo planuotų pajamų iš normalios ūkinės veiklos, tačiau prarado pajamas ir iš itin pelningos sutarties su vyriausybe.

Šioje byloje apeliacinis teismas pripažino atsakovą pažeidus sutartį ir ieškovui priteisė negautą pelną, per 5 mėnesių vėlavimo laikotarpį, tačiau nusprendė, kad negalima atsakovo įpareigoti atlyginti ir tą pelną, kurį ieškovas būtų gavęs iš pelningos sutarties, kada remiantis visomis bylos aplinkybėmis, sudarydamas katilo pirkimo – pardavimo sutartį atsakovas negalėjo

---

⁵⁸ Casebook: Paterson, Robertson & Duke, Contract: Cases and Materials. 11th edition. Sydney: Lawbook Co, 2009. P. 662.

numatyti tokių, galimų, kaip teismas įvardijo, „neilinių pelno“ praradimo nuostolių. Todėl šioje byloje teismas skyrė nuostolius iš ypač pelningos sutarties, kaip skirtingo tipo nuostolius, kurie būtų atlyginami tik tada, jei atsakovas turėtų pakankamai žinių, kad būtų galima pagrįstai priskirti jam atsakomybę už šių nuostolių atsiradimą.

Kitas pavyzdys, parodantis, jog negautos pajamos gali būti priteisiamos remiantis tiek žodine tiek rašytine sutartimi su trečiaja šalimi galėtų būti *Jennings v. Lamb*⁵⁹ byla, kurioje dar 1956 m. JAV Tenesio valstijos Aukščiausiasis Teismas ieškoviui priteisė negautas pajamas, kadangi jos atitiko tikrumo reikalavimą – ieškovo buvo įrodytos. O ieškovas šioje byloje įrodinėdamas negautas pajamas rėmėsi sutartimi, sudaryta su trečiaja šalimi, pagal kurią ieškovas būtų perpardavęs medieną, jei atsakovas nebūtų pažeidęs pirmosios sutarties ir šią medieną jam prisatęs.

Tokio tipo įrodymais remiamasi ir Lietuvos teismų praktikoje įrodinėjant negautas pajamas. Kaip vieną iš pavyzdžių galima nurodyti LAT nutartį civilinėje byloje *A. L. v. UAB „Artrio“*⁶⁰, kurioje ieškovė kreipėsi į teismą dėl negautų pajamų priteisimo, nurodydama, jog atsakovo sutartiniai pažeidimai sąlygojo ieškovės negautų pajamų atsiradimą, iš ieškovės ir trečiojo asmens sudarytos nuomos sutarties.

Aptarus tokio pobūdžio įrodymus, darytina išvada, jog pagrįsti negautas pajamas remiantis konkrečiais oficialiais dokumentais, kaip šiuo atveju su trečiaisiais asmenimis sudarytomis sutartimis, yra pakankamai nesudėtinga. Iš šių dokumentų tuo pačiu galima apskaičiuoti ir tikslų nuostolių pasireiškiančių negautomis pajamomis dydį. Tačiau, remiantis užsienio šalių praktikoje plačiau išanalizuotu nuostolių numatomumo reikalavimu, svarbu nustatyti ar atsakovui galima priskirti tokių nuostolių atsiradimą, jei byloje nebūtų nustatyta atsakovo tyčios ar didelio neatsargumo.

Kaip vienas iš galimų negautų pajamų įrodymo būdų naudojami panašia veikla užsiimančių įmonių veiklos duomenys. Ieškovas teismui pateikia ta pačia arba glaudžiai susijusia veikla užsiimančių įmonių duomenis ir tokiu būdu pagrindžia negautų pajamų faktą bei jų dydį. Negautos pajamos yra projektuojamos remiantis panašiose pramonės šakose veikiančių įmonių veiklos rezultatais ir rinkos tendencijomis. Pažymėtina, kad tokie įrodymai yra naudingiausi tada, kada įmonė neturi savo pelningumo istorijos arba pelningumo istorija nėra pakankama negautoms pajamoms pagrįsti.

Toks negautų pajamų įrodymo kriterijus taikomas ir užsienio valstybėse, o bendrosios teisės sistemos šalyse jis paaiškinamas per vieną populiarų pavyzdį, kada JAV Teksaso valstijos

---

⁵⁹ J. Pepper. Recovering lost profit // Tennessee Bar Journal, August 2008 // <http://www.tba.org/journal/recovering-lost-profits>; prisijungimo laikas: 2013-02-28.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v. UAB „Artrio“*, Nr. 3K-3-216/2005; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1; 50.11.3; 116.2.

teismas priimdamas sprendimą *America's Favorite Chicken Co. v. Samaras*⁶¹ byloje rėmėsi Ieškovo pateiktais įrodymais, kada buvo remiamasi panašios pramonės šakose veikiančių įmonių veiklos rezultatais, buvo analizuojamos rinkos veiklos tendencijos ir pagal šiuos duomenis buvo suprojektuota, kiek ieškovas turėjo gauti pajamų ir kiek jis jų prarado dėl atsakovo sutarties pažeidimo.

LAT praktikoje šis įrodinėjimo būdas taip pat yra sutinkamas ir kaip vieną iš pavyzdžių galima paminėti 2006 m. birželio 1 d. LAT nutartį *G. L. v. ŽŪB „Vyčia“*, kurioje žuvininkyste užsiimantis ieškovas jam priteistinų negautų pajamų dydį, dėl sužlugdyto verslo siejo su sunaikinto žuvies prieaugio per metus dydžiu, šiam skaičiavimui pateikdamas analogiška veikla užsiimančios įmonės veiklos rezultatus.⁶²

Vienas efektyviausių ir tiksliausių būdų padedančių pagrįsti negautų pajamų praradimą yra remtis duomenimis, parodančiais iki sutarties pažeidimo gautas pajamas, ir palyginti juos su duomenimis, po sutarties pažeidimo. Šis būdas laikomas vienu efektyviausių ir aiškiausiai įrodančių ieškovo praradimus tiek bendrosios teisės, tiek ir kontinentinės teisės valstybėse.

Kaip vieną iš pavyzdžių bendrosios teisės šalyse būtų galima išskirti JAV Tenesio valstijos Apeliacinio teismo nutartį byloje *Ferrell v. Elrod*, kurioje ieškovas siekdamas gauti nuostolių atlyginimą pasireiškusių negautomis pajamomis, savo reikalavimą grindė duomenimis, jog atsakovui pažeidus tarp šalių sudarytą nuomos sutartį, ieškovas negalėjo vykdyti įprastinės veiklos (ieškovas vadovavo kosmetologijos mokyklai), todėl jis negavo planuotų pajamų. Teismas šioje byloje negautas pajamas apskaičiavo remdamasis duomenimis, parodančiais ieškovo pajamas iki sutarties pažeidimo ir po sutarties pažeidimo.⁶³

Lietuvos teismų praktikos pavyzdį, susijusį su tokio pobūdžio įrodymais, būtų galima paminėti LAT nutartį byloje *UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“*⁶⁴, kurioje ieškovas UAB „Rudeta“ keipėsi į teimą su ieškiniu dėl negautų pajamų priteisimo, kadangi atsakovui pažeidus sutartį ir laiku neišmokėjus draudiminės išmokos ieškovas negalėjo vietoje pavogto vilkiko įsigyti kito, dėl ko kas mėnesį netekdavo 18 000 Lt (aštuoniolikos tūkstančių litų) pajamų. Savo skaičiavimus ieškovas grindė ankstesnių mėnesių įmonės pajamomis, kurias gaunamos iš vieno vilkiko veiklos. Esant prieštaringsiems įrodymams apie ieškovo gautas pajamas prieš vilkiko vagystę ir po jos, apeliacinės instancijos teismas nustatydamas ieškovo

⁶¹Court of Appeals of Texas, San Antonio, 1996, *America's Favorite Chicken Co. v. Samaras*, http://www.leagle.com/xmlResult.aspx?xmlDoc=19961546929SW2d617_11486.xml&docbase=CSLWAR2-1986-2006; prisijungimo laikas: 2013-03-25.

⁶²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *G. L. v. ŽŪB „Vyčia“*, Nr. 3K-3-407/2006; procesinio sprendimo kategorija 44.1; 44.2.3; 44.2.4.1; 44.5.2.1; 44.8 (S).

⁶³J. Pepper. Recovering lost profit // Tennessee Bar Journal, August 2008 // <http://www.tba.org/journal/recovering-lost-profits>; prisijungimo laikas: 2013-02-28.

⁶⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-322/2008; procesinio sprendimo kategorija 44.4.4; 44.8; 114.9.6.2; 114.11; 116.1.

negautų pajamų dydį rėmėsi eksperto pateikiamais skaičiavimais, kuriais apskaičiuota tikėtina nuostolių suma. Kasacinės instancijos teismas grąžino bylą nagrinėti iš naujo, kadangi teismai tinkamai neištyrė ir neįvertino ieškovo pateikiamų įrodymų apie pajamas gautas per laikotarpį po vilkiko vagystės iki draudimo išmokos išmokėjimo.

Viena naujesnių LAT nagrinėtų bylų, susijusių su įrodymais, kada yra remiamasi įmonės finansiniai duomenimis, parodančiais iki sutarties pažeidimo įmonės gautas pajamas, yra *UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“ ir E. G.*⁶⁵. Šioje byloje ieškovas UAB „Diteilas“ kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl negautų pajamų atlyginimo atsakovui pažeidus nekonkuravimo susitarimą ir įkūrus tapačia veikla užsiimančią įmonę, dėl ko ieškovas negavo planuotų pajamų.

Šioje byloje ieškovas rėmėsi įmonės UAB „Diteilas“ iki sutarties pažeidimo buvusiais finansiniais rodikliais, kurie pagrindžia nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis, atsiradimą ir jų dydį po atsakovo nekonkuravimo susitarimo pažeidimo. Šioje byloje kasacinės instancijos teismas konstatavo, kad buvusio ieškovo bendrovės direktoriaus - atsakovo aktyvus dalyvavimas įsteigiant bendrovę, perėjimas dirbti į konkuruojantį verslo subjektą, kur sudaromos sąlygos pasinaudoti dėl darbo ieškovo bendrovėje turima konfidencialia informacija, ieškovo bendrovės apyvartos kritimas sudaro pagrindą konstatuoti, jog buvo neteisėtai pasinaudota ieškovo komercine paslaptimi ir taip nesąžiningai konkuruota. Tačiau šioje byloje nepakako įrodymų spręsti dėl priežastinio ryšio, tarp visos ieškovo nurodytos patirtos žalos (už trejus metus negautų pajamų) ir atsakovų veiksmų, nes apyvartai ir sumažėjusioms pajamoms galėjo turėti įtakos tiek kiti ekonominio pobūdžio veiksniai, tiek ir su paties ieškovo bendrovės vykdoma veikla susiję veiksniai, tačiau šalių susitarime dėl konfidencialumo numatyta 10000 Lt bauda už susitarimo pažeidimą ieškovui buvo priteista.

Aptarus tokio pobūdžio įrodymus, kada remiamasi duomenimis, apie iki sutarties pažeidimo gautas pajamas, ir tokių būdu pagrindžiant jų praradimą po pažeidimo, svarbu paminėti, jog, kaip matyti, ne visais atvejais tokių įrodymų pakanka negautoms pajamos pagrįsti ir jų dydžiui nustatyti, kadangi neretai negautų pajamų atsiradimą sąlygoja ir kiti susiję veiksniai. Todėl bylose, dėl negautų pajamų atlyginimo, esant sutartiniams pažeidimams, labai svarbu įrodyti, kad būtent kontrahento veiksmų padariniai sąlygojo ieškovo prašomų priteisti negautų pajamų atsiradimą ir jų neįtakoją jokie kiti išorės veiksniai – rinkos pokyčiai, įmonės veiklos sutrikimai ar panašūs veiksniai.

Vienas iš galimų įrodymų, kalbant apie prekes, galėtų būti tapačių ar panašių prekių palyginimas rinkoje. Kada ieškovas dėl kitos sandorio šalies padaryto sutarties pažeidimo

---

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“ ir E. G., Nr. 3K-3-326/2012; procesinio spendimo kategorija 89; 44.2.4.1.

prarado galimybę realizuoti prekes (ar paslaugas) už planuotą kainą, dėl to, kad per pažeidimo laikotarpį jų kaina nukrito.

Panašus pavyzdys nagrinėtas Lordų rūmų *C Czarnikow Ltd v Koufos or The Heron II*⁶⁶ byloje, kurioje ieškovas pareiškė ieškinį vežėjui dėl to, kad šis pavėluotai pristatė gabentą cukrų ir jo pardavimo kaina per tą laiką nukrito, ko pasekmėje ieškovas negavo planuotų gauti pajamų. Negautoms pajamoms apskaičiuoti ieškovas pateikė cukraus kainą, buvusią toje rinkoje, kada pagal sutartį buvo planuota, jog atsakovas pristatys prekę, ir rinkos kainą, tos dienos, kada prekė realiai buvo pristatyta.

Teismas šioje byloje nustatė, kad sandorį pažeidusi šalis žinojo, kokia veikla užsiima užsakovas, todėl sudarant sutartį galėjo numatyti, jog sutarties pažeidimo atveju nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis atsiradimas yra tikėtinas rezultatas.

Bendrosios teisės sistemos šalyse yra pripažįstami ir kiti lankstesni įrodinėjimo būdai, kuriais įrodomas negautų pajamų atsiradimas. Galima paminėti tokius atvejus, kada teismas ieškovui priteisia negautas pajamas vien remdamasis jo paties į bylą pateiktais parodymais, kaip vieni iš tokių pavyzdžių išskiriamos *Fufua v. Madwell* ir *Ford Motor Company v. Taylor* bylos, kuriose JAV Tenesio valstijos Apeliacinis teismas priteisė negautas pajamas ieškovams, nors abiejose bylose ieškovai negalėjo pateikti įrodymų apie planuojamą produkcijos realizaciją ar anksčiau gautas pajamas, bylose nebuvo įvertinti ir kiti galimi rizikos veiksniai, galintys įtakoti negautų pajamų atsiradimą, tačiau remiantis vien ieškovų parodymais teismas negautas pajamas priteisė.⁶⁷ Šios dvi bylos, ko gero, galėtų būti vertinamos kaip vienas iš ryškiausių įrodinėjimo taisyklių lankstumo pavyzdžių, išskirtinai būdingas bendrosios teisės šalims.

Galimi atvejai, kada be paties ieškovo byloje pateikiamų parodymų yra pasitelkiami ir liudytojai. Vienas iš tokių pavyzdžių *Cummins v. Brodie* byla, kurioje ieškovas rėmėsi užsakymų agento parodymais. Ieškovas negautas pajamas grindė tuo, jog dėl netinkamo jo interesų atstovavimo buvo priverstas atšaukti kelis savo pasirodymus, be to negalėjo priimti naujų užsakymų. Ieškovo agentai teismui pateikė parodymus kiek užsakymų kiekvienas iš jų atšaukė ir nors nebuvo jokių realių užsakymų patvirtinančių dokumentų ar įrodymų, pagrindžiančių ankstesnes ieškovo pajamas, teismas tenkino ieškovo reikalavimą įvertindamas negautas pajamas remiantis liudytojų parodymais ir ieškovui priteisė 75 000 dolerių nuostolių atlyginimą.⁶⁸

Apskaičiuojant negautas pajamas neretai yra pasitelkiami ekspertai ir tai, ko gero, gali būti laikytina vienu pagrindinių būdų, siekiant kuo tiksliau nustatyti ieškovo negautų pajamų

⁶⁶ United Kingdom House of Lord Decision. *C Czarnikow Ltd v Koufos or The Heron II*, 1967 // <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1967/4.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-28.

⁶⁷ J. Pepper. Recovering lost profit // Tennessee Bar Journal, August 2008 // <http://www.tba.org/journal/recovering-lost-profits>; prisijungimo laikas: 2013-02-28.

⁶⁸ Idem. Prisijungimo laikas: 2013-02-28.

dydį.⁶⁹ Nors remiantis įstatymuose įtvirtintomis nuostatomis remtis ekspertų pateiktomis išvadomis yra teismo teisė, bet ne pareiga, tačiau, kaip matyti, analizuojant su negautų pajamų atlyginimu susijusias bylas, būtent ekspertų pateiktomis išvadomis remiamasi priimant galutinį sprendimą dėl priteistino negautų pajamų dydžio. Tačiau šioje situacijoje neretai susiduriama su problema, kada remiantis bendraisiais principais nuostolių buvimą ir jų dydį privalo įrodyti ieškovas, kuris ir kreipiasi į teismą dėl šių nuostolių atlyginimo, o įrodinėti, vėl gi, yra galima visais įstatymo numatytais būdais, taigi ir pasitelkiant tam tikros srities specialistus – ekspertus. Todėl, kaip matyti, šios kategorijos bylose, būtent ieškovas, siekiantis prisiesti negautas pajamas, sąlygotas sutarties pažeidimo, turi būti aktyvus ir rodyti iniciatyvą dėl ekspertizės skyrimo, kuri padėtų teismui įvertinti realų negautų pajamų buvimą ir paskaičiuoti jų dydį, taigi jeigu ieškovas nerodo iniciatyvos arba atsisako pasitelkiant šį įrodinėjimo būdą apskaičiuoti negautas pajamas, teismas turi pagrįstą pagrindą tokį ieškovo prašymą, dėl negautų pajamų atlyginimo atmesti.

Ekspertizė skiriama ir ekspertų išvadomis dažniausiai yra remiamasi tada, kada reikalinga pasitelkti tam tikros srities specialistus, kadangi neretai iš pirmo žvilgsnio nesudėtingai apskaičiuojamas negautų pajamų dydis neretai reikalauja specifinių finansinių žinių, nes skirtingų sutarčių ir skirtingos veiklos atvejais nustatyti kokio dydžio pajamos buvo negautos konstatavus sutarties pažeidimą nėra paprastą ir neretai reikalinga atlikti net finansinius auditus, siekiant nustatyti kokios realiai pajamos buvo gaunamos vykdant įprastinę, normalią veiklą. Kaip vieną iš pavyzdžių galima paminėti LAT civilinėje byloje *UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“*⁷⁰, kurioje apskaičiuojant negautas pajamas kasacinės instancijos teismas rėmėsi ekspertizės išvadomis ir konstatavo, jo neretai dėl vieno gamybos veiksnio nebuvimo nepanaudojami kiti gamybos veiksniai (darbuotojai, trumpalaikis turtas), kartu mažėja veiklos efektyvumas dėl santykinio pastovaus kaštų didėjimo, operacinio svorto blogėjimo, ko pasekmėje ieškovui atsiranda nuostoliai pasireiškiantys negautomis pajamomis, ir kuriuos tiksliai apskaičiuoti būtų galima tik pasitelkiant atitinkamos srities ekspertus.

Aptarus teismų nagrinėtose bylose ieškovų pasirinktus negautų pajamų būvimą pagrindžiančius įrodinėjimo būdus, darytina išvada, kad nors tam tikrais įrodymais, tokiais kaip duomenys parodantys pajamas gautas iki sutarties pažeidimo ir duomenys parodantys pajamų pokytį po sutarties pažeidimo, yra remiamasi dažniau, tačiau, akivaizdu, jog užsienio šalių teismų praktika rodo, kad vis dėl to šios kategorijos bylose reikėtų žiūrėti lanksčiau, ir esant tam

---

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje G. L. v. ŽŪB „V-ia“, Nr. 3K-3-407/2006; procesinio sprendimo kategorija 44. 1; 44. 2. 3; 44. 2. 4. 1; 44. 5. 2. 1; 44. 8 (S), ir kt.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-322/2008; procesinio sprendimo kategorija 44.4.4; 114.9.6.2; 114.11; 116.1.

tikroms situacijoms, leisti naudoti įvairius įrodinėjimo būdus ar net pasiremti specialių žinių turinčių asmenų – ekspertų išvadomis.

3.2. Naujo verslo taisyklė (*new business rule*)

Kalbant apie įrodinėjimą akivaizdu, kad kiekvienu konkrečiu atveju galimi įvairaus pobūdžio įrodymai pagrindžiantys negautų pajamų atsiradimą, kada remiamasi ankstesniais veiklos duomenimis, taip pat sudarytomis sutartimis, parodančiomis planuojamas gauti pajamas ir pan. Tačiau problema įrodant negautas pajamas kyla tada, kai ieškovas negali pateikti šių, paminėtų įrodymu, pagrindžiančių negautų pajamų egzistavimą, kadangi verslas yra naujais įsteigtas ir veikla dar nebuvo pradėta vykdyti arba dar nėra aiškūs jokie veiklos duomenys. Tokie atvejai užsienio šalių teismų praktikoje ir teisės doktrinoje yra įvardijamai kaip „naujo verslo taisyklė“ (angl. *new business rule*). JAV teismai yra pažymėję, jog negauto pelno pagrįsto tikrumo reikalavimas turėtų būti pakankamai lankstus, kad prisitaikytų prie daugybės besikeičiančių aplinkybių, kurioms esant nuostoliai gali pasireikšti pelno praradimu (negautomis pajamomis pagal Lietuvos teisę). JAV Teksaso valstijos apeliacinis teismas byloje *Texas Instruments, Inc. v. Teletron Energy Mgmt., Inc.* yra pažymėjęs, jog reikėtų atkreipti dėmesį į tai kokia veikla buvo sutrikdyta dėl atsakovo pažeidimo, o ne tai, kad verslas buvo naujas. Tai, kad verslas buvo naujas yra viena aplinkybė ir nepakanka to, kad įmonė turėjo vilties patirti sėkmę, tačiau kai yra rimtų priežasčių tikėtis pelno, jį atlyginti nėra draudžiama tik todėl, kad įmonė yra nauja. Tačiau tokiais atvejais atlyginant prarastą pelną turėtų būti skiriamas pagrindinis dėmesys verslo veiklos pobūdžio įvertinimui, įmonės valdyme dalyvaujančių asmenų patirčiai, taip pat įmonės veiklos plano ištyrimui, jei įmonė tokį turi.⁷¹

Prieš kurį laiką „naujo verslo taisyklė“ kėlė nemažai diskusijų dėl negautų pajamų atlyginimo naujai įsteigtoms įmonėms, kadangi nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis apskaičiavimas turi būti paremtas, taip vadinamuoju, pagrįstu tikėtinumu. Tačiau svarbu pažymėti, jog užsienio šalių teismų praktikoje ir teisės doktrinoje pagrįstas tikėtinumas reikalaujamas įrodant nuostolių atsiradimo faktą, bet ne dydį, todėl teismai vertindami naujų įmonių galimybę ateityje gauti dėl atsakovo veiksmų padarinių prarastas pajamas, vertino tai ar yra tikėtina, jog ateityje įmonė jas gaus. Laikomasi nuomonės, jog įrodinėjant naujų įmonių negautas pajamas turi būti remiamasi ekspertų išvadomis, kurios leistų įvertinti galimybę įmonei tokias pajamas gauti, kadangi įmonė negali pateikti istorinių duomenų apie iki pažeidimo gautas pajamas. Tokiais atvejais ekspertai dažniausiai remiasi metodu leidžiančiu palyginti pajamas

---

⁷¹ M. D. McFarland. The Standard of „Reasonable Certainly“ Proves Lost Profits // *Litigation News*, 2009 // http://apps.americanbar.org/litigation/litigationnews/trial_skills/tips-proving-lost-profits.html; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

„prieš“ pažeidimą su pajamomis „po“ pažeidimo, o kadangi įmonė duomenų „prieš“ pažeidimą pateikti negali, tai įvertinti būsimą pelną dažniausiai padeda palyginimui naudojami konkurencingų įmonių veiklos duomenys.

Kitas būdas apskaičiuoti negautas pajamas naujoms įmonėms yra veiklos prognozės ir verslo planai, kuriuos ieškovas gali pateikti teismui, ir jei vis dėl to atsakovo sutarties pažeidimas sąlygojo viso verslo praradimą, o ne tik nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis, atsiradimą, ekspertai turi atsižvelgti į viso verslo vertę, o ne į prarastą pelną. Tačiau laikomasi nuomonės, jog daugeliu atvejų pelno praradimas negali viršyti verslo vertės.

„Naujo verslo taisyklė“ kurį laiką daugelyje valstybių buvo laikoma kaip viena iš aplinkybių, kurioms esant galima riboti negautų pajamų atlyginimą, dėl to, kad nėra įmanoma nustatyti negautų pajamų pagrįsto tikėtino ir apskaičiuoti jų dydžio, kada verslas yra naujai įsteigtas, tačiau analizuojant užsienio šalių teismų praktiką ir teisės doktriną, akivaizdu, jog šiuo metu teismai vis dažniau atlygina negautas pajamas ir naujoms įmonėms, jei pagrįstai buvo tikimasi jų gauti ateityje, ir jei jų praradimą sąlygojo neteisėti atsakovo veiksmų padariniai. Nors analizuojant Lietuvos teismų praktiką nėra sutinkama atvejų, kada negautos pajamos buvo atlygintos naujai įsteigtai įmonei, tačiau, manytina, jog intensyvėjant civilinei apyvartai ir sparčiai vystantis šalių sutartiniams santykiams ateityje tokie reikalavimai gali būti reiškiami ir, kaip matyti, remiantis užsienio teismų patirtimi teismas tokiose situacijose turėtų būti itin lankstus.

3.3. Nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis, įrodymas sutartis pripažinus negaliojančiomis

LR CK 1.80 straipsnio 1 dalį, numatančią, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja, galima laikyti bendrąja neturtine sandorių negaliojimo pasekme, reiškiančia, kad pripažinus sandorį negaliojančiu, šalių veiksmai netenka teisinės galios ir joms nepavyksta pasiekti tų teisinių pasekmių, kurių buvo siekiama sudarant sandorį. Pripažintas negaliojančiu sandoris nesukelia tų padarinių, kurių siekė sandorio šalys, tačiau sukelia kitus, su sandorio negaliojimu susijusius padarinius. Taigi pripažinus sandorį negaliojančiu šalis nustoja saistyti tokio sandorio sąlygos. Tačiau pagrįstai kyla klausimas, kaip tokioje situacijoje nukentėjusioji šalis, patyrusi nuostolių negautų pajamų forma, gali įrodyti šių nuostolių atsiradimą ir tikėtis gauti jų atlyginimą.

Remiantis LR CK 1.95 straipsnio 1 dalies nuostatomis, pagal bendrą taisyklę pripažintas negaliojančiu sandoris laikomas negaliojančiu *ab initio*, tai yra nuo jo sudarymo momento. Sandorio negaliojimas *ab initio* reiškia, kad šalių iš esmės nesiejo jokie prievoliniai santykiai.

Tačiau remiantis LR CK 1.95 straipsnio 2 dalimi, jei pagal turinį pripažinti sandorio negaliojančiu *ab initio* negalima, jis gali būti pripažintas negaliojančiu tik nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo (*ex nunc*), ir tokiu atveju laikoma, kad iki sandorio pripažinimo negaliojančių, t.y. iki teismo sprendimo, kuriuo toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu įsiteisėjimo momento, šalys siejo teisiniai santykiai pilna jų apimtimi.

Pagrindiniu turtiniu sandorio negaliojimo padariniu, atsirandančiu tuo atveju, jeigu negaliojantis sandoris buvo visiškai ar iš dalies įvykdytas, yra laikytinas restitucija (sandorio šalies grąžinimas į ankstesnę padėtį). Pažymėtina, jog restitucija nėra siekiama grąžinti nukentėjusiąją šalį į tokią padėtį, kurioje ji būtų buvusi, jeigu sandoris būtų buvęs įvykdytas, kadangi tai prieštarautų negaliojančio sandorio prigimčiai, tačiau ja yra siekiama grąžinti negaliojančio sandorio šalį į pradinę, buvusią iki sandorio sudarymo turtinę padėtį – į *status quo*. Negaliojančio sandorio pripažinimo negaliojančiu atveju ir taikant restituciją, laikoma, jog iš sandorio šalims kilusios prievolės yra pasibaigusios ir yra atsiradusios naujos prievolės – naujas prievolinis teisinis santykis, kuris nepriklauso nuo šalių valios, kadangi pripažinus sandorį negaliojančių restitucija taikoma imperatyviai (LR CK 1.80 straipsnio 2 dalis).

Nuostoliai, patirti dėl negaliojančio sandorio pripažinimo negaliojančiu yra tiesiogiai susiję su restitucijos taikymu ir todėl gali būti atlyginti tik jeigu šalis ar šalys perdavė turtą pagal negaliojančią sandorį - negaliojančio sandorio įvykdymo atveju. Tokius nuostolius šalis patiria dėl to, kad pripažinus sandorį negaliojančiu yra taikoma restitucija. Sandorio negaliojimo atveju yra siekiam apsaugoti ne lūkesčių interesą, siekiant atlyginti tai, ko šalis negavo pagal sutartį, o negatyvųjį interesą, nukreiptą į šalių turtinės padėties atstatymą iki sandorio sudarymo.

Taigi kyla pagrįstas klausimas kokios rūšies nuostoliai gali būti atlyginami sandorio pripažinimo negaliojančiu atveju, kada yra taikoma restitucija? Pirmiausia sandorio negaliojimo atveju kalbant apie žalą patyrusios šalies interesus yra svarbu nustatyti kokios rūšies civilinė atsakomybė yra taikoma sandorio pripažinimo negaliojančiu atveju, kadangi tik nustačius taikytiną atsakomybės rūšį galima kalbėti kokia apimtimi ir kokia nuostolių rūšis nukentėjusiajai šaliai gali būti atlyginama. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. kovo 29 d. nutartimi civilinėje byloje *AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. N.* pažymėjo, jog kai sutartis pripažįstama negaliojančia, tai, priklausomai nuo aplinkybių, šalių elgesio ir kt. gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Teismas pažymėjo, jog sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų, o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti

netesybas (LR CK 6.245 straipsnio 3 dalis).⁷² Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais (LR CK 6.245 straipsnio 4 dalis). Sutartinės civilinės atsakomybės taikymo atvejais teisės pažeidimas dažniausiai reiškiasi sutarties pažeidimu. Tuo tarpu, kai sutartis pripažįstama negaliojančia, tai, priklausomai nuo aplinkybių, šalių elgesio ir kt., gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Nagrinėjamos bylos atveju žala ieškovui padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo R. N. veiksnių sudarant hipotekos sandorį, kuris vėliau pripažintas negaliojančiu, todėl išplėstinė teisėjų kolegija sprendžia, kad pagal šios bylos aplinkybes darytina išvada, kad pagrindas atsakovo R. N. atsakomybei atsirasti yra ne sutartinė civilinė atsakomybė, o deliktinė atsakomybė.

Iš šioje byloje kasacinio teismo suformuotų nuostatų darytina išvada, kad sutarties pripažinimo negaliojančia atveju turėtų būti taikomos deliktinės atsakomybės sąlygos, kadangi sutartinės atsakomybės kylimo pagrindas yra sutarties pažeidimas, o pripažinus sutartį negaliojančia yra tarsi konstatuojamas faktas, kad šalių nesiejo jokie prievoliniai teisiniai santykiai. Šiuo atveju yra pažeidžiama ne sutartinė pareiga, kadangi sutarties, kaip teisėto veiksmo, nebuvo, bet bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai (LR CK 6.246 straipsnio 1 dalis).⁷³

Nors įstatyme tiesiogiai ir nėra numatyta galimybės reikalauti nuostolių atlyginimo dėl negaliojančio sandorio, tačiau ši galimybė egzistuoja remiantis LR CK 6.263 str. 1 d., kadangi visais atvejais kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos.⁷⁴ Teisę pasinaudoti minėta žalos atlyginimo galimybe turi ne tik tretieji asmenys, nukentėję nuo negaliojančio sandorio sudarymo fakto, bet ir nukentėjusioji sandorio šalis.

Pažymėtina, kad kalbant apie sandorių pripažinimą negaliojančiais išskirtini du nuostolių atlyginimo atvejai, kuriais remiantis galima atlyginti skirtingos rūšies nuostolius. Pirmuoju atveju dėl negaliojančio sandorio *pripažinimo* negaliojančiu fakto gali būti atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, tačiau ne negautos pajamos. Šiuo atveju teisės doktrinoje ir teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog jei būtų pripažįstama vienos iš negaliojančių pripažinto sandorio šalies teisė į netiesioginius nuostolius liktų pateisintas negaliojančio sandorio vykdytinumas, kas prieštarautų negaliojančio sandorio teisinei prigimčiai. Todėl šalis reikalaujanti pripažinti sandorį negaliojančiu ir taikyti su tuo susijusias pasekmes negali prašyti

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. N., Nr. 3K-7-119/2005; procesinio sprendimo kategorija 21.6; 44.5.1; 44.5.2.1; 123.9.

⁷³ Baranauskas E., Karulaitytė – Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 372.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

atlyginti naudą, negautą dėl negaliojančio sandorio neįvykdymo. Sandorių negaliojimo atveju siekiama atstatyti šalis į iki negaliojančio sandorio sudarymo buvusią pirminę padėtį ir remiantis šiuo negalima reikalauti atlyginti to, ką šalis būtų gavusi, jei sandoris būtų įvykdytas.

Tačiau, kalbant apie negautas pajamas svarbu išskirti antrąjį atvejį, susijusį su sandorio pripažinimu negaliojančiu, kada numatoma, jog dėl paties negaliojančio sandorio *sudarymo* fakto gali būti atlyginami tiek tiesioginiai, tiek netiesioginiai nuostoliai. Šiuo atveju šalis reikalaudama atlyginti patirtus nuostolius dėl paties sandorio sudarymo fakto, gali reikalauti ir negautų pajamų atlyginimo. Taigi negaliojančio sandorio sudarymo faktas *per se* gali sąlygoti nuostolių atsiradimą, kurie privalo būti atlyginti pripažinus sandorį negaliojančiu tačiau tik tuo atveju kada ieškovas pagrindžia visų civilinei atsakomybei kilti būtinų sąlygų egzistavimą.

Kalbant apie negautų pajamų atlyginimą svarbu paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 20 d. nutartį civilinėje byloje pagal ieškovo P. N. ieškinį atsakovui M. S.⁷⁵ Šioje byloje Ieškovas P. N. prašė pripažinti negaliojančia kredito sutartį, kurią sudarė, P. N. (kreditoriaus) ir UAB „Lietūkis“ (skolininko) dėl 8500 JAV dolerių paskolos, ir prašė priteisti jam 46 240 Lt žalos atlyginimo iš atsakovo M. S., kuris prisistatęs UAB „Lietūkis“ vadovu neteisėtai užvaldė 8500 JAV dolerių.

Ieškovas nurodė, kad dėl neteisėtų atsakovo M. S. veiksmų jis patyrė ir nuostolių negautų pajamų forma, nes ketino savo pinigus investuoti kaip piniginių indėlių banke. Dėl to jam iš atsakovo taip pat priteistinos negautos bankinės palūkanos, kurios, ieškovo skaičiavimu, sudaro 12 240 Lt. Reikalavimą pripažinti negaliojančia paminėtą sutartį ieškovas grindė tuo, kad ji buvo sudaryta apgaulės įtakoje.

Nors ieškinys šioje byloje buvo atmestas, kaip pareikštas ne tam asmeniui, kuris turi atsakyti, tačiau teismas šioje byloje iš esmės patvirtino ieškovo teisę, į netiesioginių nuostolių, pasireiškiančių negautomis pajamomis atlyginimą, pripažinus sutartį negaliojančia, tačiau atsisakė jas priteisti iš atsakovo motyvuodamas tuo, kad pagrindas reikalauti priteisti pagal ginčijamą sutartį ieškovo paskolintus ir jam negrąžintus pinigus bei dėl to patirtus netiesioginius nuostolius (negautas pajamas) iš M. S. pagal solidarinės civilinės atsakomybės taisykles būtų tik tuo atveju, jei įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu būtų konstatuotas M. S., tarpininkavusio sudarant UAB „Lietūkis“ vardu kredito sutartis, ir J. R., buvusio UAB „Lietūkis“ direktoriumi, bendrininkavimas darant nusikalstamą veiką, dėl kurios būtų nukentėjęs ieškovas.

Taigi aptarus Lietuvoje įtvirtintą teisinį reglamentavimą sandorio negaliojimo atveju, taip pat paanalizavus teismų praktiką, susijusia tema, darytina išvada, kad atlygintinos žalos apimties turinys kinta priklausomai nuo to, ar civilinė atsakomybė yra taikoma dėl negaliojančio

---

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje P. N. v. M. S., Nr. 3K-3-56/2007, procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.2.7; 44.5.2.1; 95.3.

sandorio pripažinimo negaliojančiu fakto (pagalbinė žalos atlyginimo priemonė), ar dėl negaliojančio sandorio sudarymo fakto (savarankiška žalos atlyginimo priemonė). Todėl ir kalbant apie negautų pajamų atlyginimą svarbu pažymėti, kad atlyginant dėl negaliojančio sandorio sudarymo fakto patirtus nuostolius nėra taikomi jokie apribojimai, ir tai reiškia, kad šaliai yra atlyginami ne tik tiesioginiai nuostoliai, bet ir negautos pajamos.

IV. NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMO METODAI

Kaip jau buvo minėta, dėl teisės pažeidimo nukentėjusi sandorio šalis turi teisę į lūkesčių intereso užtikrinimą t.y. ji turi būti pastatoma į tokią padėtį, lyg sutartis būtų įvykdyta pilnai. Praktiškai užtikrinant lūkesčių intereso įgyvendinimą ir atlyginant negautas pajamas svarbu tiksliai jas apskaičiuoti - išreikšti šią sumą pinigais. Siekiant tai padaryti yra pasitelkiami įvairūs metodai, kurių parinkimas ir taikymas priklauso pirmiausia nuo to, kurios teisės tradicijos įtakoje vystosi atitinkamos šalies teisinė sistema, taip pat nuo ieškovo, siekiančio prisiteisti negautas pajamas, turimų įrodymų, kuriais grindžiamas reikalavimas bei nuo kitų su byla susijusių aplinkybių.

Bendrosios teisės sistemos šalyse negautų pajamų apskaičiavimo metodas priklauso nuo konkretaus atvejo aplinkybių, pirmiausia nuo to ar ieškovas nutraukė sutartį, ir ar buvo visiškas ar dalinis sutarties pažeidimas. Tuo tarpu kontinentinės teisės sistemos šalyse skiriamos dvi romėnų teisės įtakoje susiklosčiusios koncepcijos dėl žalos atlyginimo. Pirmoji yra „*damnum emergens*“ - kompensacija už faktinius nuostolius, pavyzdžiui, kada ieškovas gali kreiptis dėl žalos atlyginimo už įsigytas medžiagas, reikalingas atsakovo užsakymu pastatyti laivą. Šiuo atveju esant sutarties pažeidimui ieškovas galėtų prašyti atlyginti nuostolius, lygius medžiagų įsigijimo kainai. Antroji žalos atlyginimo koncepcija vadinama „*lucrum cessans*“ arba, kitaip tariant, grynojo pelno nuostoliai, kurie buvo sąlygoti atsakovo padaryto sutarties pažeidimo, kurio pasekmėje ieškovas negavo tikėto pelno ir jo lūkesčių interesas, dėl kurio šis sudarė sutartį, buvo pažeistas. Pagal ankstesnįjį pavyzdį, remiantis „*lucrum cessans*“ koncepcija ieškovas gali reikalauti atlyginti negauto pelno nuostolius. Tačiau, kaip ir bendrosios teisės sistemos šalyse abiejų šių koncepcijų tikslas dėl sutarties pažeidimo nukentėjusią šalį grąžinti į tokią poziciją, kurioje ji būtų, jei sutartis būtų buvusi įvykdyta.

Kontinentinės teisės sistemos šalyse apskaičiuojant negautas pajamas pakankamai didelę veiksmų laisvę turi teismai ir neretai yra remiamasi vien vidiniu įsitikinimu, tačiau pažymėtina, kad net ir įgyvendinant šią veiksmų laisvę teismai privalo būti teisingi ir nešališki.

Negautų pajamų apskaičiavimui kiekvienu konkrečiu atveju dažniausiai yra pasitelkiamas toks metodas, koks yra priimtinausias, atsižvelgiant į ieškovo turimus įrodymus.

Lietuvoje galiojantys teisės aktai nepateikia negautų pajamų apskaičiavimo kriterijų, todėl, kaip ir daugelyje kitų kontinentinės teisės valstybių, teismai privalo vadovautis bendraisiais principais ir vidiniu įsitikinimu, bei kiekvienu konkrečiu atveju turi vertinti visas susijusias aplinkybes, t.y. vertinama, kiek pajamų būtų gauta normaliomis sąlygomis, jei pažeidimo nebūtų buvę, ir jei sutartis būtų įvykdyta tinkamai.

Lietuvos teismų praktikoje dažniausiai yra remiamasi kainų skirtumo metodu, pažeidėjo gautos naudos metodu bei negauto atlyginimo metodu, nors tam tikrais atvejais galimi ir kitokie apskaičiavimo metodai, o remiantis užsienio valstybių praktika, neretai turėtų būti taikomi ir keli susiję metodai.

4.1. Kainų skirtumo metodas

Ko gero dažniausiai Lietuvos teismų taikomas yra kainų skirtumo metodas, kuris padeda nustatyti, kiek pajamų būtų gavusi dėl sutarties nevykdymo ar netinkamo jos įvykdymo nukentėjusi šalis, jei šio pažeidimo nebūtų buvę. Kainų skirtumo metodas yra įtvirtintas LR CK 6.258 straipsnio 5 dalyje, kurioje sakoma: „jeigu šalis nutraukė sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė, ir per protingą terminą sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį, tai ji turi teisę reikalauti iš sutartį pažeidusios šalies kainų skirtumo bei kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo.“ Taigi aiškinant šiame straipsnyje įtvirtintą nuostatą pažymėtina, jog negautas pajamas sudarytų skirtumas tarp kainos, už kurią daiktas būtų buvęs realizuotas, jei nebūtų neteisėtų veiksmų, ir daikto įsigijimo (sukūrimo) vertės.⁷⁶

Taip pat pažymėtina, jog remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama teisės taikymo praktika negautos pajamos parduodamo turto atžvilgiu yra dvejopo pobūdžio: negauta parduodamos prekės kaina kontrahentui neįvykdžius pirkimo – pardavimo sutarties bei parduodamo turto vertės praradimas, kuomet prekė vėliau kitam pirkėjui parduodama už mažesnę kainą.⁷⁷

Neretai žemesnių instancijų teismai klaidingai taiko kainų skirtumo metodą ir apskaičiuoja tik ieškovo patirtas tiesiogines išlaidas, t.y. priteisia tik tiesioginius nuostolius bei nepriteisia negautų pajamų, kurių netekimą sąlygojo sutarties pažeidimas, kaip pavyzdys paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“*, bylos Nr. 3K-3-138/2011, kada žemesnių instancijų teismai negautas pajamas skaičiavo dienų skaičių, kurių ieškovas negalėjo tinkamai vystyti savo veiklos, padauginę iš vienos dienos pajamų ir atėmę antkainį. Toks skaičiavimo ydingumas pasireiškė tuo, jog tokiu būdu apskaičiavus dėl sutarties pažeidimo patirtus nuostolius yra atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, t.y. jei dėl neteisėtų veiksmų nukentėjęs asmuo neteko turto arba šis turtas buvo sužalotas, tai tokie nuostoliai

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“*, Nr. 3K-3-138/2011; procesinio sprendimo kategorija 36.1; 44.8.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“*, Nr. 3K-3-1177; procesinio sprendimo kategorija 39.2.3.; 39.6.1; 40.10.

įvertinami kaip tiesioginiai nuostoliai (LR CK 6.249 straipsnio 1 dalis)⁷⁸, o negautos pajamos nėra atlyginamos, ko pasekmėje susidaro situacija, jog įmonė dirba siekdama ne sukurti pridėtinę vertę, kuri ir yra jos ekonominė veiklos paskata, o tik padengti faktiškai patiriamas veiklos išlaidas - sąnaudas.

Taip pat pažymėtina, jog apskaičiuojant negautas pajamas taikant kainų skirtumo metodą svarbu atkreipti dėmesį ir į kitas reikšmingas aplinkybes, tokias kaip, nors ir nesant aplinkybių, galėjusių lemti objektyvų parduodamo daikto vertės sumažėjimą, reikia atsižvelgti ar ieškovas, kuris kreipėsi dėl negautų pajamų atlyginimo dėjo maksimalias pastangas, kad tie nuostoliai neatsirastų, pavyzdžiui kalbant apie tam tikro daikto pirkimo – pardavimo sutarties pažeidimą, svarbu atsižvelgti ar daikto pardavėjas antrą kartą sudarė daikto pirkimo – pardavimo per protingą terminą nuo pirmosios pirkimo – pardavimo sutarties, ir ar pardavėjas tikrai dėjo maksimalias pastangas tam, kad tas daiktas antrajam pirkėjui būtų parduotas kuo aukštesne kaina ir tik esant šių sąlygų visetui pardavėjas turi teisę reikalauti iš pirmojo pirkėjo, neįvykdžiusio savo prievolės, kompensuoti kainų skirtumą.

Tačiau aptariant kainų skirtumo metodą kyla pagrįstas klausimas, ar galima remtis šiuo metodu apskaičiuojant dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies negautas pajamas tada, kai ši po sutarties pažeidimo nesudaro ją pakeičiančios sutarties? Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose tokia galimybė nėra aptarta, kadangi minėto LR CK 6.258 straipsnio 5 dalis numato galimybę taikyti šį metodą tik tada, kai ieškovas per protingą terminą sudarė pakeičiančią sutartį. Remiantis 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija „Dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių“ paminėtina, jog yra galimi taikyti konkretaus ir abstraktaus nuostolių apskaičiavimo metodai. Pagal aptariamą konvencijos 75 straipsnį konkretus apskaičiavimo metodas atitiktų LR CK 6.258 straipsnio 5 dalį, kada nuostoliai gali būti apskaičiuojami nustatant skirtumą tarp sutartyje numatytos kainos ir kainos, už kurią prekės buvo parduotos ar nupirktos jau nutraukus sutartį, o tuo tartu abstraktus metodas įtvirtintas konvencijos 76 straipsnyje ir yra taikomas tada, kai nukentėjusioji šalis nesudaro pakeičiančios sutarties, o nuostoliai apskaičiuojami nustatant skirtumą tarp sutartyje numatytos kainos ir sutarties nutraukimo metu buvusios einamosios rinkos kainos. Pažymėtina, jog panašūs metodai yra įtvirtinti ir kituose tarptautiniuose dokumentuose, kaip vienas iš pavyzdžių paminėtini UNIDROIT 7.4.5. ir 7.4.6. straipsniai.

4.2. Pažeidėjo gautos naudos metodas

---

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“, bylos Nr. 3K-3-138/2011; procesinio sprendimo kategorija 36.1; 44.8.

Pažeidėjo gautos naudos metodas, tai metodas, kuriuo remiantis pripažįstama, kad ieškovas dėl atsakovo padaryto sutarties pažeidimo patyrė tokio dydžio nuostolius, kiek atsakovas gavo naudos iš savo neteisėto veikimo.

Pažeidėjo gautos naudos metodas yra įtvirtintas LR CK 6.249 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią jei atsakingas asmuo iš savo neteisėtų veiksmų gavo naudos, tai ta nauda kreditoriaus reikalavimu gali būti pripažinta nuostoliais. Remiantis šio straipsnio komentaru atsakovo gauta nauda yra pripažįstama ieškovo negautomis pajamomis.⁷⁹

Šis metodas dažniausiai yra naudojamas autorių teisių gynimo bylose, taip pat nesąžiningos konkurencijos bylose. Neretai ieškovui kreipiantis į teismą dėl negautų pajamų atlyginimo yra sudėtinga įrodyti kiek vis dėl to naudos iš pažeidimo gavo atsakovas, kadangi ne visais atvejais ieškovas tokius duomenis gali turėti, todėl autorių teisių gynimo bylose remiantis Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo 79 straipsnio 1 dalimi teismas, remdamasis pagrįstu ir laikantis proporcingumo principo parengtu ieškovo prašymu, teismo proceso metu gali įpareigoti asmenis nedelsiant pateikti informaciją apie kūrinių, kitų šio įstatymo saugomų teisių objektų kopijų, prekių ir paslaugų, pažeidžiančių autorių teises, gretutines teises ar *sui generis* teises, kilmę ir platinimo būdus, ypač <...> duomenis apie pagamintų, pateiktų, gautų ar užsakytų kūrinių, kitų saugomų teisių objektų, prekių kiekį ir kainą, kuri buvo sumokėta ar turėjo būti sumokėta už tas prekes ar paslaugas; duomenis apie naudotus kūrinius ir gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objektus, jų panaudojimo mastą, trukmę, naudotojų gautas pajamas ir kitus duomenis, reikalingus atlyginimui apskaičiuoti. Taigi remiantis šiuo autorių teisių gynimo bylose vadovaujantis pažeidėjo gautos naudos metodu apskaičiuoti ieškovo negautas pajamas yra pakankamai nesudėtinga, tačiau pažymėtina, jog reiškiant reikalavimą pagal LR CK 6.249 straipsnio 2 dalį būtina įrodyti pažeidėjo kaltę bei kitas civilinės atsakomybės sąlygas.

Pažymėtina, jog remiantis šiuo metodu ir įvertinus pažeidėjo neteisėtai gautą naudą, ieškovas gali reikalauti atlyginti ir didesnius nuostolius nei pažeidėjo gauta nauda, jei tik sugeba šiuos nuostolius pagrįsti. Taigi tokiu atveju pažeidėjo gauta nauda yra tik pagrindinis negautų pajamų šaltinis, tačiau papildomai gali būti reikalaujama ir didesnio žalos atlyginimo.⁸⁰

Kaip jau buvo minėta pažeidėjo gautos naudos metodu gali būti remiamasi ir apskaičiuojant negautas pajamas nesąžiningos konkurencijos bylose, kuriose taip pat kaip ir autorių teisių gynimo bylose pažeidėjo gauta nauda laikoma dėl sandorio pažeidimo nukentėjusios šalies nuostoliais. Pirmiausia dėl pažeidimo nukentėjusios šalies negautos pajamos dėl nesąžiningos konkurencijos gali pasireikšti tuo, jog iš nesąžiningų konkurencijos veiksmų

⁷⁹ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 342.

⁸⁰ Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003. P. 121.

pažeidėjas gavo naudą, o ši jo nauda ir bus pripažįstama nukentėjusios šalies nuostoliais, taip pat pasaulinėje praktikoje yra atvejų, kai nesąžininga konkurencija, kuri pasireiškia neteisėtu prekės ženklo, firmos vardo ar kitokio žymens naudojimu, padaryta žala apskaičiuojama taikant licencijos mokesčio kriterijų, tai yra žalą sudaro suma, kuri licencinės sutarties atveju būtų sumokėta prekės ženklo ar kito žymens savininkui už teisę naudotis tuo žymeniu.⁸¹

Taip pat pažymėtina tai, kad šiuo metodu apskaičiuojant žalą, ji yra apskaičiuojama objektyviai (abstrakčiai), kadangi nuostoliai nustatomi kitaip negu skaičiuojant konkrečią žalą, nesiremiant konkrečia faktiškai nukentėjusiajam padaryta žala. Naudojant šį metodą yra tik manoma, kad nukentėjusysis, jeigu nebūtų pažeistos jo teisės, būtų gavęs tokią pačią naudą, tačiau nebūtina vertinti, nukentėjusysis pats tokias pajamas, kokias gavo pažeidėjas, būtų gavęs ar ne.⁸²

Taigi remiantis šiuo metodu ir apskaičiuojant dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies negautas pajamas

4.3. Negauto atlyginimo ir kiti metodai

Negautas pajamas taip pat galima apskaičiuoti remiantis negauto atlyginimo suma, kuri galėjo būti gauta, jei sutartis nebūtų buvusi pažeista. Šis metodas kaip ir pažeidėjo gautos naudos metodas dažniausiai yra naudojamas autorių teisių gynimo bylose, kada yra pripažįstama, kad nukentėjusioji šalis, jeigu jos teisės nebūtų pažeistos, būtų gavusi autoriaus atlyginimą, kurį pažeidėjas būtų turėjęs sumokėti autoriui už teisėtą naudojamąsi autoriaus teisėmis.

Šis metodas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo 83 straipsnio 3 dalyje, kurioje sakoma, jog negautų pajamų dydis nustatomas, atsižvelgiant į tai, kokios pajamos būtų gautos teisėtai naudojant kūrinį ar kitus objektus (į atlyginimą, kuris paprastai mokamas už teisėtą tokių kūrinių ar objektų naudojimą, arba atlyginimą, mokamą už panašių kūrinių ar kitų objektų teisėtą naudojimą, arba kūrinio ar kito teisių objekto naudojimo būdai labiausiai tinkamus atlyginimus), taip pat į konkrečias aplinkybes, kurios galėjo sudaryti sąlygas pajamoms gauti (teisių subjektų atlikti darbai, panaudotos priemonės, derybos dėl kūrinio naudojimo sutarčių sudarymo ir kita).⁸³

Kaip nurodo V. Mizaras cituodamas Vokietijos pirmos instancijos teismo nutartį negauto atlyginimo metodas, kuriuo remiantis gali būti apskaičiuojamos negautos pajamos, gali būti pailiustruotas pavyzdžiu, kada Vokietijos Žemės teisme buvo nagrinėjama byla dėl

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rasa“, UAB „Druskininkų Rasa“, UAB „Vegoplastas“ v. R. D. individuali įmonė, Nr. 3K-3-66/2005; procesinio sprendimo kategorija (S) 44.5.2.17; 44.8.

⁸² Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003. P. 160.

⁸³ Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598.

fotografo asmeniniu neturtinių teisių pažeidimo, pagal kurią ieškovas perleido išimtinę teisę panaudoti vieno laikraščio redakcijai jo padarytas nuotraukas išimtinai vienam reportažui. Tačiau kitos redakcijos laikraštyje ieškovas išvydo savo fotonuotraukas ir nors autorių pavardės ir buvo nurodytos tačiau tokia tvarka, pagal kurią nebuvo įmanoma priskirti kurios nuotraukos yra kurio autoriaus. Dėl šios priežasties ieškovas kreipėsi į teismą su ieškiniu priteisti turtinę ir neturtinę žalą iš laikraščio redakcijos, neteisėtai išspausdinusios ieškovo autorines nuotraukas. Vokietijos teismas priteisė ieškovui žalą įvertinęs ją remiantis eksperto išvada pagal tai koks paprastai autoriui yra mokamas atlyginimas už tam tikrų fotonuotraukų publikavimą, taip pat priteisė žalą už nepakankamą autoriaus vardo nurodymą bei neturtinę žalą.⁸⁴

Negauto atlyginimo metodas taip pat naudojamas apskaičiuojant negautas pajamas iš nuomos sutarčių pažeidimo. Kada išnuomotas daiktas yra pavėluotai gražinamas nuomotojui ir šis praranda galimybę pakartotinai išnuomoti jį kitam asmeniui. Apskaičiuojant negautas pajamas iš nuomos sutarčių pažeidimų laikoma, kad negautos pajamos yra tokio dydžio, kokį nuomos mokesčių būtų gavusi nukentėjusi šalis už tą laikotarpį, per kurį buvo pavėluota gražinti nuomojamą daiktą, yra laikoma, jog atsakovas turi sumokėti ieškovui tokią pinigų sumą už laikotarpį, kiek jis būtų mokėjęs normaliomis sąlygomis, jei sutartis nebūtų pasibaigusi ir tai yra laikytina atsakovo negautų pajamų dydžiu.

Neretai praktikoje taip pat sutinkamas „*pelno skirtumo metodas*“, kuris savo esme galėtų būti prilyginamas kainų skirtumo metodui, ir kuris parodo skirtumą tarp nukentėjusiojo pelno gauto iki teisės pažeidimo ir pelno gauto po teisės pažeidimo skirtumą, kuris ir yra dėl pažeidimo nukentėjusios šalies negautos pajamos.

Bendrosios teisės sistemos šalyse pelno skirtumo metodas yra įvardijamas kaip „prieš ir po metodas“ ir jo praktinis pritaikymas yra nelyginamai plačiau išvystytas. Šiuo metodu yra palyginamos grynosios pajamos (pelnas) buvusios iki sutartinio pažeidimo su grynosiomis pajamomis (pelnu) arba grynuoju nuostoliu atsiradusiu po sutarties pažeidimo. Šis metodas apskaičiuojant negautas pajamas yra palankus tuo, jog kalbant apie tam tikrus asmenis, kurie užsiima pastovia veikla ir atitinkamai gauna pastovias pajamas, nereikia ilgo laikotarpio duomenų ir gali būti remiamasi vienerių arba dvejų metų veiklos rodikliais ir tai yra tinkamas pasirinkimas apskaičiuojant negautas pajamas per trumpą laikotarpį. Tačiau bendrosios teisės sistemos šalyse taikant šį metodą taip pat privalomai yra atsižvelgiama ir į susijusias aplinkybes tokias kaip ekonomikos ir rinkos pokyčiai nuostolių atsiradimo laikotarpiu, įmonės veiklos perspektyvos ir kiti susiję veiksniai galėję įtakoti negautas pajamas. Taip pat svarbu įvertinti visus turimus duomenis, susijusius su planuojamu pajamų augimu, įvertinti prognozuojamą

---

⁸⁴ Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003. P. 118 - 119.

grynojo pelno maržą.⁸⁵ Analizuojami duomenys turėtų apimti įmonės praeities veiklą ir išlaidų struktūrą, potencialių klientų duomenis, turimus užsakymus ir sudarytas susijusias sutartis, marketingo planus, įmonės vadovų patirtį ir kitus rodiklius. Atsižvelgti į visas šias susijusias aplinkybes nepaprastai svarbu siekiant išvengti perteklinės kompensacijos priteisimo ieškinį, dėl negautų pajamų priteisimo pareiškusiam asmeniui.

Taigi atsižvelgiant į išdėstytą, galima daryti išvadą, jog apskaičiuojant negautas pajamas remiantis šiuo metodu svarbu atsižvelgti ir į kitas susijusias aplinkybes, tokias kaip ekonominiai ir rinkos pokyčiai, paties ieškovo elgesys ir pastangos siekiant išvengti galimų nuostolių pasireiškiančių negautomis pajamomis, todėl priklausomai nuo to, kokios sutarties pažeidimo pasekmėje siekiama priteisti negautas pajamas teismas privalo atsižvelgti į visas susijusias aplinkybes siekiant teisingo ir neperteklinio nuostolių atlyginimo.

Negautoms pajamoms apskaičiuoti gali būti naudojamas ir „*susijusių įmonių metodas*“, kuris leidžia palyginti panašias įmones, t.y. tas įmones, kurios veikia toje pačioje pramonės šakoje. Šį metodą bendrosios teisės valstybių teismai naudoja apskaičiuodami ieškovo negautas pajamas palygindami įmonės veiklos rodiklius su kita įmone užsiimančia tapačia ar artimai susijusia veikla. Pažymėtina, jog šis metodas yra naudojamas tada kai ieškovas negali pateikti įmonės istorinių duomenų, kuriais remiantis būtų galima apskaičiuoti negautas pajamas.⁸⁶

Kaip vienas iš negautų pajamų apskaičiavimo metodų paminėtinas ir „*sutarties pažeidimo metodas*“, kuris yra naudojamas tada, kada sutartyje šalys buvo susitarę dėl žalos apskaičiavimo sutarties pažeidimo atveju. Esant tokioms sutartyje įtvirtintoms sąlygom teismas analizuodamas situaciją privalo nenukrypti nuo sutartyje sulgytų nuostatų.

Atsižvelgiant į išdėstytą akivaizdu, kad bendrosios teisės sistemos šalyse negautų pajamų apskaičiavimo metodai yra taikomi lanksčiau ir jų taikymas yra labiau išvystytas, kas sąlygoja tikslesnį negautų pajamų apskaičiavimą bei nuostolių atlyginimą ko pasekmėje yra sklandžiau užtikrinamas praktinis visiško nuostolių atlyginimo principo civilinėje teisėje įgyvendinimas.

---

⁸⁵ J. Wylie, Ch. Fahy. Proving and Defending Lost-Profits Claims // ARBA Section of Litigation. 2007 // http://www.klgates.com/files/Publication/39d4c1a2-cb05-46b3-936f-3c35bb580381/Presentation/PublicationAttachment/dbb2d78b-008b-41c3-8530-3f4b4c61e503/Proving_and_Defending_Lost-Profits_Claims.pdf; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

⁸⁶ J. A. DiGabriele. Applying Forensic Skepticism to Lost Profits Valuations // Journal of Accountancy. 2010 // <http://www.journalofaccountancy.com/Issues/2010/Apr/20092308.htm>; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

V. NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMĄ ROBOJANTYS VEIKSNIAI

Istatyminė visiško nuostolių atlyginimo principo paskirtis – grąžinti šalis į iki teisės pažeidimo (prievolės neįvykdymo) buvusią padėtį, atsakingam už padarytą žalą asmeniui (skolininkui prievolėje) atlyginus tiesioginius ir/ar netiesioginius nuostolių, adekvačiai kompensuojant nukentėjusiajam asmeniui (kreditoriui) jo patirtą nuostolių dydį. Taigi tiek kalbant apie nuostolių atlyginimą bendraja prasme, tiek kalbant apie vienos iš nuostolių rūšių – negautų pajamų atlyginimą, pagrindinė taisyklė yra ta, kad nukentėjusioji šalis negali reikalauti nuostolių daugiau nei jų patyrė ar atsidurti geresnėje padėtyje, nei kad tinkamo sutarties įvykdymo atveju.

Pagrindiniai nuostolių atlyginimą ribojantys veiksniai pripažįstami: priežastinis ryšys, numatomumas, aiškumas, kaltė ir nuostolių neišvengiamumas. Sutartinės atsakomybės ribojimo atveju pažymėtina ir tai, kad sutarties šalys tarpusavio sutarimu gali riboti civilinę atsakomybę, tačiau tik tam tikrais atvejais, skolininko tyčios ar didelio neatsargumo atveju, toks susitarimas negalioja, kaip ir negalioja susitarimas dėl civilinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio bei formos nustatymo, kuris prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms.⁸⁷

5.1. Priežastinis ryšys. Nutolimo taisyklė

Nagrinėjant negautų pajamų atlyginimo ypatumus sutartinės atsakomybės atvejais pažymėtina priežastinio ryšio tarp atsakovo neteisėtų veiksmų ir ieškovui kilusių neigiamų padarinių svarba, kadangi yra atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (LR CK 6.247 straipsnis).

Priežastinio ryšio nustatymo procesą civilinėje byloje sąlygiškai galima suskirstyti į du etapus. Pirmame etape, naudojant *conditio sine quo non* testą (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija), nustatomas faktinis priežastinis ryšys. Šiame etape sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, tai yra nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antrame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę neteisėto veiksmo. Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar

---

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.252 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto intereso apsauginį tikslą.⁸⁸ Taip pat svarbi yra atsakomybės prigimtis ir įprasta gyvenimiška rizika. Taigi tam, kad būtų konstatuotas priežastinio ryšio buvimas ar nebūvimas, būtina visapusiškai analizuoti atsakovų veiksmus ir bylos faktines aplinkybes.

Negautos pajamos yra asmens tikėtinos gauti lėšos, kurios negautos dėl to, kad buvo sutrikdyta veikla, iš kurios buvo numatyta jas realiai gauti.⁸⁹ Lietuvoje nustatant negautas pajamas pakanka ir jų dydį, pakanka nustatyti bent mažiausią tikėtiną priežastinį ryšį, kad ieškovas būtų gavęs tokias pajamas, kokių reikalauja.⁹⁰ Nustatant faktinį priežastinį ryšį bylose dėl negautų pajamų atlyginimo, yra nustatoma, ar ieškovas būtų gavęs pajamas tuo atveju, jei nebūtų buvę neteisėtų atsakovo veiksmų. Teisinio priežastinio ryšio nustatymui reikalinga žiūrėti ar ieškovo negautos pajamos, kaip neteisėtų veiksmų padarinys nėra per daug nutolęs nuo atsakovo neteisėto veiksmo.

Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje laikomasi lankstaus priežastinio ryšio teorijos, kada teismui leidžiama atsižvelgti į teisėtus ginčo šalių interesus bei kitas su byla susijusias reikšmingas aplinkybes, paliekant teismo suverenią teisę spręsti buvo ar ne priežastinis ryšys tarp atsakovo neteisėtų veiksmų ir ieškovui kilusių neigiamų pasekmių pasireiškusių negautomis pajamomis.

Kalbant apie negautų pajamų atlyginimo ribojimą svarbu paminėti tolumo priežastinio ryšio taisyklę (angl. *remotness*), kuri numato išimtį lūkesčių interesui, kadangi pagal šią taisyklę teismas nagrinėjantis bylą, dėl negautų pajamų atlyginimo visada reikia žiūrėti ar ieškovo patirti nuostoliai nėra per daug nutolę. Ši taisyklė neišvengiamai siejama su kontrahento galėjimu numatyti nuostolius kaip galimą sutarties neįvykdymo ar netinkamo jos įvykdymo pasekmę. Lietuvos teisės aktuose ši nuostolių numatomumo reikalavimas yra įtvirtintas LR CK 6.258 straipsnio 4 dalyje, kurioje numatyta, jog neįvykdžius prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ir galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Iš šios normos turinio matyti, kad nuostolių numatomumo reikalavimas sietinas su specialiu subjektu – įmone (verslininku), ir, manytina, jog ši nuostata buvo įtvirtinta siekiant nustatyti įmonės (verslininko) civilinės atsakomybės ribas. Kaip matyti analizuojant užsienio šalių teismų praktiką ir teisės doktriną nuostolių numatomumo reikalavimas dažniausia nėra siejamas su specialiais subjektais ir tai aiškiai nurodoma kaip civilinę atsakomybę ribojanti sąlyga. Vienas iš ryškių numatomumo reikalavimo pavyzdžių

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje L. B., I. V., I. Z. A. v. UAB „Telšių šilumos tinklai“ ir kt., Nr. 3K-7-345/2007; procesinio sprendimo kategorija 114.8.2; 44.2.4.1 (S).

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. Firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-62/2008; procesinio sprendimo kategorija: 52.5; 36.1.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje B. V.-F. v. M. K. Čiurlionio dailės muziejus ir kt., Nr. 3K-3-353/2007; procesinio sprendimo kategorija 84.

paminėtina Anglijos apeliacinio teismo nagrinėta *Victoria Laundry (Windsor) Ltd v. Newman Industries Ltd* byla, kurioje teismas konstatavo, jog atsakovas negali atsakyti dėl ieškovo negautų pajamų, kurios buvo tikėtinos gauti iš pelningos sutarties su vyriausybe, kadangi atsakovas sutarties su ieškovu sudarymo metu nebuvo informuotas ir kitaip negalėjo žinoti apie egzistuojančią tokią sutartį, todėl neturėtų atsakyti už tokio pobūdžio nuostolius, kurių negalėjo numatyti.

Remiantis užsienio šalių teismų praktika, ieškovas, reikalaujantis nuostolių atlyginimo taip pat turi įrodyti, kad nuostoliai buvo pagrįstai tikėtini kaip sutarties neįvykdymo ar netinkamo jos įvykdymo rezultatas. Taip pat ieškovas įrodęs, kad atsakovo savo veiksmais pažeidė sutartį, turi įrodyti, kad kilę padariniai nėra per daug nutolę nuo atsakovo veiksmų. Taigi laikomasi nuomonės, jog atsakovas neatsakys už nuostolius, kurių negalėjo numatyti, tačiau jei nuostoliai buvo numatomi, atsakovas privalo atsakyti už visus juos, nepriklausomai nuo to, ar nuostolių apimtis buvo numatoma. Vienas iš pavyzdžių paminėtina Anglijos apeliacinės instancijos teismo nagrinėta *Alexander v. Cambridge Credit Corp Ltd*⁹¹ byla, kurioje ieškovas kreipėsi į teismą dėl nuostolių atlyginimo, nurodydamas aplinkybę, kad atsakovas būdamas auditoriumi, pažeidė paslaugų teikimo sutartį ir klaidingai įvertino įmonės finansinę būklę. Įmonė remdamasi šiais duomenimis toliau vykdė ūkinę-komercinę veiklą ir patyrė 150 milijonų nuostolį, o jei būtų buvę teisingai nustatyta reali įmonės finansinė padėtis ir įmonė po atlikto vertinimo iškart būtų nutraukusi veiklą, nuostolis būtų tik 10 milijonų. Šioje byloje teismas pažymėjo, jog tokių ieškovo nuostolių priežastis nėra vien tik atsakovo kalti veiksmai, o priežastiniame ryšyje buvo įsiterpę ir kiti veiksniai, tokie kaip ekonominiai pokyčiai, netinkami verslo sprendimai ir kt. Teismas pažymėjo, jog sutartinio pažeidimo atveju atlyginami tik tiek nuostoliai, kurie nėra pernelyg nutolę ir jie buvo įmanomi numatyti sutarties sudarymo atveju kaip galimas sutarties pažeidimo rezultatas. Teismas taip pat pažymėjo, kad sąlyginai ilgas įmonės veiklos laikotarpis, po vertinimo atlikimo (įmonė veikė du metus), taip pat kiti ekonominiai veiksniai nepriklausantys nuo šalių valios sąlygojo tokių padarinių atsiradimą.

Aptarus išdėstytą matyti, jog atsakovo sutarties pažeidimas ne visada sąlygoja civilinės atsakomybės, pasireiškiančios nuostolių atlyginimu kylimą, tada, kai atsakovas sutarties sudarymo metu nenumatė ir negalėjo numatyti tokių nuostolių atsiradimo kaip tikėtino sutarties pažeidimo rezultato. Tokiais atvejais sutartinių santykių šaliai, pažeidusiai sutartį atsakomybė nekyla ir yra konstatuojama, jog nebuvo priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir kilusių padarinių.

---

⁹¹ Casebook: Paterson, Robertson & Duke, Contract: Cases and Materials. 11th edition. Sydney: Lawbook Co, 2009. P. 662.

5.2. Nuostolių sumažinimo taisyklė

Atlyginant dėl sutarties pažeidimo ieškovo patirtus nuostolius pasireiškusius negautų pajamų forma teismas visada turi atsižvelgti į galimybę sumažinti atlygintinų nuostolių dydį. Teisės doktrinoje dėl nuostolių atlyginimo mažinimo pasisakoma, jog asmuo, kuris patyrė nuostolių, jei įmanoma, turi imtis protingų priemonių, siekiant išvengti dar didesnių nuostolių. Tačiau įrodyti, jog būtent ieškovas nesiėmė protingų ir įmanomų priemonių nuostoliams sumažinti turi atsakovas.

Nuostolių sumažinimo doktrinos, kuri sako, kad dėl pažeidimo nukentėjusioji šalis privalo stengtis išvengti nuostolių arba įmanomai neleisti jiems padidėti, yra laikomasi daugelyje šalių. Kai kuriose šalyse tokią taisyklę įtvirtina įstatymas: Italijos civilinio kodekso 1227 straipsnio 2 dalis nustato, kad nėra atlyginami nuostoliai, kurių kreditorius būtų išvengęs; Švedijos teismų praktika pripažįsta žemės nuomotojo pareigą kooperuotis kartu su nuomos sutartį prieš terminą nutraukusiu nuomininku ieškant naujų nuomininkų ir tokiu būdu stengiantis išvengti galimų nuostolių.⁹²

Lietuvos teisėje įtvirtintą nuostolių sumažinimo reikalavimą būtų galima paaiškinti per LR CK 6.258 straipsnio 5 dalies komentarą, kuriame sakoma, jog skolininkui neįvykdžius sutarties, kreditorius per protingą terminą turi sudaryti naują sutartį, taip sumažindamas savo nuostolių dydį. Kreditorius, kuris elgėsi nesąžiningi, pavyzdžiui, specialiai laukė, kol kainos padidės ir tokiu būdu pats nesąžiningais veiksmais prisidėjo prie žalos atsiradimo ar jos padidėjimo, todėl, remiantis LR CK 6.259 straipsniu skolininko atsakomybė bus sumažinta arba jis bus visai nuo jos atleistas.⁹³ Taigi net ir esant sutarties pažeidimui nukentėjusiajai šaliai kyla pareiga elgtis atsakingai ir apdairiai tam, kad būtų sumažinti nuostoliai ar jų iš viso išvengta. Kreditorius privalo visais įmanomais būdais pasinaudoti esančiomis galimybėmis, tačiau iš jo nėra reikalaujama neprotingos rizikos, kada siekiant išvengti ar sumažinti iš sutarties pažeidimo kilusius nuostolius, jam kiltų kitokios žalos.

Anglijos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje *Bulkhaul Ltd v. Rhodia Organique Fine Ltd*⁹⁴ yra aiškus pavyzdys kada atsakovas įrodo, kad ieškovas nesiėmė priemonių nuostoliams sumažinti. Ieškovas *Bulkhaul Ltd* ir atsakovas *Rhodia Organique Fine Ltd* sudarė chemikalų gabenimo cisternų nuomos sutartį dešimties metų terminui, nustatant fiksuotą nuomos mokesį, skaičiuojamą už vieną naudojimosi cisternomis dieną. 2004 m. atsakovas nutraukė nuomos sutartį, apie tai tinkamai nepranešęs ieškovui, buvo suėję panašiai pusė sutarties

⁹² Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 147.

⁹³ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 360-361.

⁹⁴ England and Wales Court of Appeal. 2008, London. *Bulkhaul Ltd v. Rhodia Organique Fine Ltd* // <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2008/1452.html>; prisijungimo laikas: 2013-03-21.

galiojimo laiko. Ieškovas kreipėsi į teismą su ieškiniu prašydamas priteisti negautas pajamas už likusį sutarties laiką, kurias pagrįstai tikėjosi gauti iš šios sutarties. Dėl nuostolių įvertinimo iškilo du klausimai, pirmiausia koku mastu turėtų būti sumažinti nuostoliai ir kitas klausimas, ar ieškovas *Bulkhaul Ltd* ėmėsi pagrįstų veiksmų, kad būtų sumažinti šie nuostoliai, t.y. ar po sutarties nutraukimo ieškovas bandė išnuomoti ar parduoti cisternas kitiems asmenims tokiu būdu sumažindamas nuostolius, pasireiškusių negautomis pajamomis. Pažymėtina, kad cisternos buvo pagamintos dešimties metų naudojimo laikotarpiui, būtent tiek, kiek buvo sudaryta sutartis.

Pirmos instancijos teismas remdamasis byloje pateikiama medžiaga konstatavo, kad ieškovas nesiėmė tinkamų veiksmų nuostoliams sumažinti, kadangi trečiajam asmeniui pasiūlė pirkti cisternas už itin aukštą kainą, ko pasekmėje šis įsigijo minimą prekę iš kito asmens. Teismas nurodė, jog toks ieškovo elgesys yra pagrindas mažinti nuostolių priteisimą. Apeliacinės instancijos teismas taip pat paliko sprendimą nepakeistą nurodydamas, kad ieškovas nepadarė to, ką galėjo ir turėjo padaryti, kad sumažintų nuostolių atsiradimą.

Kitas susijęs užsienio teismų praktikos pavyzdys galėtų būti Anglijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas *British Westinghouse Electric and Manufacturing Co Ltd v. Underground Electric Railways Co of London Ltd* byloje, kurioje įmonė *British Westinghouse* geležinkelio bendrovei pagal sudarytą sutartį patiekė turbinas elektros energijai gaminti. Pristatytos turbinos neatitiko sutartyje sulygtų specifikacinių reikalavimų ir geležinkelio bendrovė vietoj jų, už tris kartus žemesnę kainą, įsigijo kitas turbinas, kurios savo specifikacijomis viršijo *British Westinghouse* pateiktas ir jas įmonei būtų buvę naudinga įsigyti net ir tuo atveju jei *British Westinghouse* pateiktos turbinos būtų atitikę sutartyje sulygtas specifikacijas. Tačiau geležinkelio bendrovė vis viena kreipėsi į teismą su ieškiniu prašydama nuostolių atlyginimo, kuriuos patyrė naudodama pagal sutartį neatitinkančių specifikacijų turbinas ir reikalavo atlyginti naujųjų turbinų įsigijimo kainą. Apeliacinis teismas ieškovo ieškinį tenkino, tačiau Lordų Rūmai šį teismo sprendimą pakeitė nurodydami, kad vertinant dėl pažeidimo atsiradusius nuostolius, taip pat reikia įvertinti ir naudą, kurią gavo ieškovas. Nors šioje situacijoje ieškovai nebuvo priversti pirkti naujų turbinų, tačiau susijęs pelnas, kurį gavo ieškovai privalo būti apskaičiuotas kartu su atsiradusiais nuostoliais ir šiuo pagrindu privalu sumažinti kilusius nuostolius, kadangi nei viena sandorio šalis negali atsidurti geresnėje padėtyje sandorio pažeidimo atveju, nei kad jis būtų tinkamai įvykdytas.⁹⁵ Lietuvos teisės aktuose taip pat yra įtvirtintas tokio pobūdžio ribojimas, kada reikia atsižvelgti į tai, kad pagal bendrą taisyklę, kai dėl to paties veiksmo atsirado ir žala, ir nauda nukentėjusiam asmeniui, tai gauta nauda

---

⁹⁵ Chen-Wishart M. Contract Law. Second edition. New York: Oxford University Press, 2008. P. 554-555.

nepažeidžiant protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijų gali būti įskaitoma į nuostolius (LR CK 6.249 straipsnio 6 dalis).

Remiantis analizuotais teismų praktikos pavyzdžiais, darytina išvada, jog galima išskirti du sušvelninimo taisyklės aspektus. Pirmiausia tai, jog dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiais šaliam keliamas reikalavimas atlikti pozityvius veiksmus, kilusiems padariniams sumažinti, o antrasis aspektas yra tas, kad kreditorius neturi patirti neprotingų išlaidų.

Šioje byloje teismas pasisakė, jog ieškovui keliamas reikalavimas imtis „pagrįstų priemonių“ nėra aukšto lygio reikalavimas ir paprastai tokiose bylose yra atmetama atsakovo kritika, dėl to, kad ieškovas nesiėmė pagrįstų priemonių, tada, kai buvo reikalinga veikti skubiai ir kai ieškovas atliko įmanomus veiksmus, kokius galėjo atlikti toje situacijoje.

Taigi visais atvejais, remiantis nuostolių sumažinimo taisykle, iš ieškovo yra reikalaujam imtis veiksmų nuostoliams išvengti, tačiau tai neturi būti nepagrįstai rizikinga.

5.3. Galimybė sutarties šalims riboti atlygintinų nuostolių dydį ir kiti galimi negautų pajamų atlyginimą ribojantys veiksniai

Pagal vieną pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visišką nuostolių atlyginimo principą, nukentėjusiojo patirta žala turi būti tiksliai įvertinta ir atlyginta būtent tiek, kiek jis prarado dėl padaryto pažeidimo. LR CK 6.251 straipsnyje įtvirtinantis pažeidėjo pareigą visiškai atlyginti padarytus nuostolius, numato ir išimtį – ribotos civilinės atsakomybės galimybę. Civilinę atsakomybę gali riboti įstatymai taip pat sutartinę atsakomybę gali riboti šalys tarpusavio susitarimu. Sutarties šalys gali nuspręsti: patvirtinti arba patikslinti įstatymuose nustatytą atsakomybę; numatyti griežtesnę atsakomybę (pavyzdžiui, susitarti, kad sutarties šalis atsako ne tik už tyčia arba dėl neatsargumo padarytus sutarties pažeidimus, bet ir už atsitiktinį sutartinių įsipareigojimų nevykdymą); atsakomybės atsisakyti (atsisakyti atsakomybės suprantama kaip šalių susitarimas pašalinti atsakomybę visiškai arba ją apriboti).⁹⁶

Kalbant apie atsakomybės ribojimą bendru sandorio šalių sutarimu, pažymėtina, kad ribojančiose sutarčių sąlygose šalys iš anksto gali numatyti maksimalų atlygintinų nuostolių dydį, tai yra šalys gali susitarti dėl tam tikro dydžio netesybų sutarties pažeidimo atveju. Remiantis LAT nutartimis priimtoje civilinėje byloje *J. Nozdriakova v. T. Makovskis ir kt.*⁹⁷ pažymėtina, kad šalių teisė iš anksto susitarti dėl netesybų reiškia tai, kad kreditoriui nereikia įrodinėti savo patirtų nuostolių dydžio, nes sutartimi sulygotos netesybos laikomos iš anksto

⁹⁶ Lazauskaitė R. Susitarimų dėl sutartinės atsakomybės ribojimo teisinę prigimtis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. Nr. 1 (5). P. 171.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *J. Nozdriakova v. T. Makovskis ir kt.*, Nr. 3K-7-304/2007; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 36.1 (S).

nustatytais būsimais kreditoriaus nuostoliais, kurie gali būti pripažinti minimaliais nuostoliais. Iš šioje nutartyje LAT konstatuotų išvadų matyti, jog sutartinės netesybos apibrėžia šalių atsakomybės ribas už prievolės neįvykdymą sutarties sudarymo momentu ir suteikia teisę į jas, konstatavus prievolės neįvykdymo faktą. Pažymėtina ir tai, kad tais atvejais jai šalies patirti nuostoliai viršija sutartimi sulygtas netesybas, šalis turi teisę į šių nuostolių atlyginimą, juos pagrindžiant bendra tvarka.

Taip pat šalys išankstinius tarpusavio susitarimu gali numatyti minimalų atlygintinų nuostolių dydį, kada pagal tokį susitarimą sandorį pažeidusi šalis neatlygina kreditoriaus patirtų nuostolių, jei jų dydis nesiekia šalių sutartimi sulygto nuostolių minimumo. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog sutartinių santykių šalys gali susitarti, jog yra atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, tačiau ne negautos pajamos.

LR CK susitarimai, ribojantys atsakomybę, įtvirtinti 6.211, 6.251, 6.252 straipsniuose, tačiau pabrėžtinai ir tokių šalių susitarimų, kuriais numatoma mažesnė sutartinė atsakomybė apribojimas, kadangi sutarties šalys susitarimų dėl atsakomybės netaikymo ar jos ribojimo gali susitarti tik tiek, kiek tai neperžengia imperatyvių įstatymo nuostatų ribų. Kadangi nevaržomas sutarties laisvės principas gali sudaryti sąlygas vienai iš sutarties šalių piktnaudžiauti teise.

Taip pat paminėtina, viena iš visiško nuostolių atlyginimo principo išimčių, įtvirtintų LR CK 6.282 straipsnio 3 dalyje, kuri suteikia teismui teisę, atsižvelgiant į žalą padariusio asmens sunkią turtinę padėtį, sumažinti atlygintinos žalos dydį, išskyrus atvejus, kai žala padaryta tyčia. Kadangi Civilinio kodekso 6.282 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta teisės norma yra išimtis iš bendrosios taisyklės, todėl ji gali būti taikoma tik išimtiniais atvejais.

Žalą padariusio asmens sunkios turtinės padėties sąvoka yra vertinamoji, todėl teismui apie tai paliekama spręsti pagal nustatytas faktines bylos aplinkybes. Pažymėtina, jog sprendžiant teismo diskrecijai priskirtus klausimus, taigi ir taikant LR CK 6.282 straipsnio 3 dalį, būtina vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais.

Minėta teisės norma negali būti taikoma tada, kai atsakingas už padarytą žalą asmuo neįrodo, kad objektyviai jam nėra galimybių atlyginti padarytą žalą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. vasario 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-116 yra pažymėjęs, jog „sprendžiant apie tokios galimybės turėjimą ar neturėjimą, teismui būtina išsiaiškinti, ar aplinkybės, dėl kurių daroma išvada apie žalą padariusio asmens sunkią padėtį, yra pastovaus ir ilgalaikio pobūdžio. Tai reiškia, kad turi būti įvertinama ne tik žalą padariusio asmens turtinė padėtis, egzistuojanti bylos nagrinėjimo metu, bet ir šio asmens sveikatos būklė, šeiminių ir socialinę padėtį apibūdinančios bei kitos reikšmingos aplinkybės, kurios gali daryti įtaką jo turtinei padėčiai tiek bylos nagrinėjimo metu, tiek ateityje.“

Apžvelgus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, pažymėtina, jog, pavyzdžiui, vien tik ta aplinkybė, kad žalą padaręs asmuo bylos nagrinėjimo metu neturi kilnojamojo ir nekilnojamojo turto bei savarankiškų pajamų savaime yra nepakankama sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu faktiniais bylos duomenimis nustatyta, kad toks asmuo yra pilnametis, darbingas (juo labiau, jei yra dirbęs anksčiau), neturi sveikatos problemų.

Kitas sutartinės atsakomybės ir negautų pajamų atlyginimo ribojimas galimas tada, jeigu dėl žalos atsiradimo kaltas ir kreditorius, tai atlygintini nuostoliai mažinami proporcingai kreditoriaus kaltei arba skolininkas šiuo pagrindu gali būti visai atleistas nuo civilinės atsakomybės (LR CK 6.248 straipsnio 4 dalis; 6.259 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje priteisiant negautų pajamų atlyginimą taip pat atsižvelgiama į kreditoriaus kaltę ir jos laipsnį, paminėtina 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių lyra“*, kurioje ieškovas prašė priteisti ir atsakovo 25 574 Lt skolos už atliktus darbus ir 6 proc. metinių palūkanų už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, tuo tarpu atsakovas *UAB „Šiaulių lyra“* pateikė priešiškinį prašydamas priteisti 175 925,59 Lt žalos atlyginimo ir 15,21 procento palūkanų nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. *UAB „Šiaulių lyra“* nurodė, kad žalą patyrė dėl netinkamų ieškovo atliktų metalo konstrukcijų suvirinimo darbų objekte. Kasacinės instancijos teismas šioje byloje pažymėjo, jog pagal bylos aplinkybę yra pagrindas pripažinti, kad pats atsakovas *UAB „Šiaulių lyra“* tinkamai nevykdė teisės aktų keliamų reikalavimų, kadangi pretenzijas dėl atliktų darbų kokybės atsakovas pateikė po nepateisinamai ilgo laiko, nuo tada, kai sužinojo apie darbų trūkumus. Teismas konstatavo, kad būtent dėl paties atsakovo *UAB „Šiaulių lyra“* kaltės nepateisinamai ilgai buvo uždelsta priduoti objektą naudojimui pagal paskirtį ir nebuvo pagrindo pripažinti, jog atsakovas įrodė ieškovo kaltus veiksmus, kurie yra susiję priežastiniu ryšiu su atsiradusiais padariniais dėl negautų pajamų faktų ir dydžių.⁹⁸ Taip pat šioje byloje kasacinės instancijos teismas pažymėjo, jog pagal statybos rangos sutartį, bendra sutarties objekto kaina yra 152 000 Lt, o atsakovo prašoma priteisti nuostolių suma 175 925 Lt, tai yra sumos, viršijančios sutarties kainą, patenkinimas reikštų, kad atsakovas savo lėšomis, naudodamas gamybinius ir intelektinius resursus, be jokio piniginio atlygio sukuria atsakovo naudai daiktinių teisių objektą – statinį, o toks esamos situacijos vertinimas neatitiktų LR CK 1.5. straipsnyje įtvirtintų principų bei paneigtų verslo prasmę, nes tai savarankiška veikla, paremta asmenine rizika, kurios tikslas – gauti pelną, panaudojant savo sugebėjimus, žinias, laiką, kitų žmonių pinigus ir darbą.

---

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių lyra“*, Nr. 3K-3-124/2011; procesinio sprendimo kategorija 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

Iš šios, aptartos LAT nutarties matyti, jog negautų pajamų atlyginimas taip pat gali būti ribojamas arba atlygintinas dydis mažinamas dviem atvejais: kai yra nustatytas tam tikras kreditoriaus kaltės laipsnis arba tai reikštų kitos sandorio šalies pastatymą į nelyginamai (neproporcingai padarytam pažeidimui) blogesnę padėtį.

Aptarus paminėtus ribojimus nuostolių atlyginime, dar kartą pažymėtina, kad šie ribojimo būdai yra taikomi tiek tiesioginiams nuostoliams, tiek ir negautoms pajamoms atlyginti ir būtent teismui yra paliekama teisė įvertinus visas bylos aplinkybes bei atsakomybę ribojančius veiksnius priimti galutinį sprendimą dėl negautų pajamų priteisimo ir jų priteistino dydžio.

IŠVADOS

1. Civilinės teisės dualistiškumas pasireiškia per visų prievolių skirstymą į deliktines ir sutartines, todėl ir negautų pajamų, kaip vienos iš nuostolių rūšių, atlyginimas šių civilinės atsakomybės formų atveju pasireiškia skirtingai, o tai iš esmės sąlygoja nevienodai taikomos civilinės atsakomybės sąlygos.

2. Lietuvos sutarčių teisės nuostatos buvo kuriamos remiantis tarptautinių komercinių sutarčių UNIDROIT principų nuostatomis, todėl dauguma nuostatų, susijusių su negautomis pajamomis taip pat yra perimtos iš šių principų, tačiau, akivaizdu, kad kai kurios nuostatos perimtos ne pilna apimtimi, kas sąlygoja esminius jų turinio pakeitimus. Tai pasakytina kalbant apie negautas pajamas, kada ikisutartiniuose santykiuose jos įgauna prarastos galimybės pinigines vertės formą.

3. Visiškas nuostolių atlyginimo principas suprantamas kaip principas užtikrinantis trejopų interesų: pasitikėjimo intereso, lūkesčių intereso ir restitucinio intereso įgyvendinimą. Negautos pajamos, padedančios užtikrinti lūkesčių interesą, prisideda prie šio principo įgyvendinimo, tačiau pažymėtina, kad šis principas nėra absoliutus ir tam tikrais atvejais gali būti ribojamas.

4. Bendrosios teisės šalyse ieškovui suteikiant pirmenybę į nuostolių atlyginimą, o ne į sutarties įvykdymą natūra, šis institutas yra plačiau išvystytas nei kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, kuriose dėl sandorio pažeidimo nukentėjusiai šaliai keliant aukštesnius įrodinėjimo reikalavimus negautos pajamos yra atlyginamos rečiau.

5. Lietuvos teisės aktuose negautų pajamų institutas yra įtvirtintas netiksliai, kas neretai sąlygoja klaidingą šio instituto suvokimą ir vienareikšmišką negautų pajamų, kaip nuostolių rūšių, priskyrimą netiesioginiams nuostoliams, tokiu būdu nepagrįstai iškraipant nusistovėjusį ir kontinentinės teisės šalyse dažniau naudojamą skirstymą į *damnum emergens* ir *lucrum cessans* kategorijas.

6. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų kontinentinės teisės sistemai priskiriamų valstybių, didelis vaidmuo plėtojant ir praktiškai taikant negautų pajamų institutą tenka Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, kurio formuojamoje praktikoje laikomasi nuostatos, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas), sprendžiamos pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų.

7. Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje negautų pajamų įrodinėjimo problema nėra išsamiau išanalizuota, todėl neretai susiduriama su situacija, kada ieškovui

negautos pajamos nėra atlyginamos, nes yra pritrūkstama įrodymų, pagrindžiančių jų realumą ir leidžiančių nustatyti tikėtiną jų dydį.

8. Lietuvoje galiojantys teisės aktai nepateikia negautų pajamų apskaičiavimo kriterijų, todėl, kaip ir daugelyje kitų kontinentinės teisės valstybių, teismai privalo vadovautis bendraisiais principais ir vidiniu įsitikinimu bei kiekvienu konkrečiu atveju turi vertinti visas susijusias aplinkybes. Apskaičiuodami negautas pajamas Lietuvos teismai dažniausiai taiko kainų skirtumo, pažeidėjo gautos naudos bei negauto atlyginimo metodus, nors analizuojant užsienio šalių praktiką neretai sutinkami ir kitokie negautų pajamų apskaičiavimo metodai, kurie dažnai yra derinami tarpusavyje, kas sąlygoja tikslesnį negautų pajamų apskaičiavimą bei nuostolių atlyginimą, ko pasekmėje yra sklandžiau užtikrinamas praktinis visiško nuostolių atlyginimo principo civilinėje teisėje įgyvendinimas.

9. Teismai priteisdami negautų pajamų atlyginimą turi įvertinti visas bylos aplinkybes bei atsakomybę ribojančius veiksnius. Pagrindiniais negautų pajamų atlyginimą ribojančiais veiksniais pripažįstami: priežastinis ryšys, numatomumas, aiškumas, kaltė ir nuostolių neišvengiamumas, o sutartinės atsakomybės atveju, pažymėtina, jog įstatymo nedraudžiamais atvejais, šalys pačios, tarpusavio sutarimu, gali riboti civilinę atsakomybę.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

1. Siekiant sudaryti palankias sąlygas ikisutartinių santykių raidai bei norint išvengti negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės institutų sutapatinimo, manytina, jog vadovaujantis tarptautine praktika, Lietuvos teisės aktuose yra tikslinga įtvirtinti, kad negautos pajamos tam tikrais atvejais įgyja prarastos galimybės piniginės vertės formą.

2. Norint išvengti nepagrįsto negautų pajamų instituto priskyrimo išimtinai netiesioginių nuostolių kategorijai, siūlytina Lietuvos teisės aktuose įtvirtinti nusistovėjusį skirstymą į *damnum emergens* ir *lucrum cessans* kategorijas.

3. Lietuvos teisės aktuose įtvirtintą sąvoką „negautos pajamos“, tikslinga būtų keisti į turinio prasme tikslesnę sąvoką „negautas pelnas“, kuri aiškiau atspindėtų nukentėjusiajai šaliai atlygintinus nuostolius.

4. Nors Lietuvos teismų praktikoje įrodant negautų pajamų atsiradimą dažniausiai yra remiamasi pateikiant įrodymus, pagrindžiančius pajamas iki sutarties pažeidimo ir po jo, teigtina, jog teismai, atsižvelgdami į užsienio šalių praktiką, turėtų būti lankstesni šios kategorijos bylose, ir esant tam tikroms situacijoms, leisti naudoti įvairius įrodinėjimo būdus, ar net pasiremti specialių žinių turinčių asmenų – ekspertų išvadomis, ypač siekiant numatyti aplinkybes, jog intensyvėjant civilinei apyvartai ateityje galimi reikalavimai, atlyginti negautas pajamas naujai įsteigtoms įmonėms.

Siekiant moksliniame tiriamajame darbe užsibrėžto tikslo, išnagrinėjus darbo temą atskleidžiančią norminę bei praktinę medžiagą ir pateikus apibendrinamąsias išvadas, galima teigti, jog šio magistro baigiamojo darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino.

Laura Smalinskaitė

Darbo baigimo data: 2013 m. kovo 28 d.

El. paštas: smalinskaite_laura@yahoo.com

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 28-1125.
3. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2844.
4. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 4-127.

Mokslinė literatūra lietuvių kalba

5. Ambrasienė D., Baranauskas E., Baublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
6. Ambrasienė, D., Cirtautienė S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis. Vilnius: Jurisprudencija 2008, Nr. 10(112).
7. Ambrasienė, D., Kryžiūtė, K. Atsakomybės už preliminarios sutarties nevykdymą problemos. Vilnius: Jurisprudencija, 2012, Nr. 19(2).
8. Baranauskas E., Karulaitytė – Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
9. Brazdeikis, A. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
10. Lazauskaitė R. Susitarimų dėl sutartinės atsakomybės ribojimo teisinę prigimtį. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, Nr. 1 (5).
11. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
12. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
13. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996.
14. Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003.
15. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007.
16. Norkūnas A., Selelionytė - Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

17. Papirtis, L. V. Preliminarioji sutartis // Jurisprudencija, 2002. Nr. 28 (20).
18. Selelionytė – Drukteinienė S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. Vilnius: Jurisprudencija, 2009, Nr. 4(118).
19. Sūdžius V. Sutartys: principai ir praktika. Vilnius, 2001.
20. Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.

Mokslinė literatūra užsienio kalba

21. Beale H. G., Bishop W., Furmston M. P. Contract. Cases & Materials. 5 Edition. New York: Oxford University Press, 2008.
22. Brown I., Candler A. Law of Contract. 5 edition. New York: Oxford University Press, 2007.
23. Paterson, Robertson & Duke, Contract: Cases and Materials. 11th edition. Sydney: Lawbook Co, 2009.
24. Chen-Wishart M. Contract Law. 2 edition. New York: Oxford university Press, 2008.
25. Clark, P., Clarke J., Zhou M. Contract law. Commentaries, Cases and Perspectives. Oxford, 2007.
26. Beale, H. G. Contract Law: Cases, Materials and Text. Oxford: Hart Publishing, 2002.
27. Duxbury R. Contract Law. Sweet & Maxwell, 2008.
28. Kiršnienė J., Leonova N. Qualification of Pre-contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Forms of Losses, Vilnius: Jurisprudencija, 2009, Nr. 1(115).
29. Magnus Ulrich et at., Unification of Tort Law: Damages. Viena: Kluwer Law International, 2001. P. 193.
30. Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms. European Law Publishers, 2007.

Praktinė medžiaga

31. United Kingdom House of Lord Decision. C Czarnikow Ltd v. Koufos or The Heron II, 1967.
32. Court of Appeals of Texas. America's Favorite Chicken Co. v. Samaras, 1996.

33. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-334/00, Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH, HWS, 2002. ECR I-07357.

34. Lietuvos Aukščiausiasioji Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. S. v. 553 Gyvenamųjų namų statybos bendrija, UAB „Biveka“ ir kt., Nr. 3K-7-1156/2002; procesinio sprendimo kategorija 31.4; 36.4; 47.3; 94.1; 94.2.

35. Lietuvos Aukščiausiasioji Teismo 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“, Nr. 3K-3-1177; procesinio sprendimo kategorija 39.2.3; 39.2.4; 39.6.1; 40.10.

36. Lietuvos Aukščiausiasioji Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Urticae“ v. Kauno žydų religinė bendruomenė ir kt., Nr. 3K-3-1054/2003; procesinio sprendimo kategorija 39.2.4.

37. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio“ kino teatras v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005; procesinio sprendimo kategorija 42.5; 42.6; 52.3.

38. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2005 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rasa“, UAB „Druskininkų Rasa“, UAB „Vegoplastas“ v. R. Degutienės individualiai įmonei „Kertupis“, Nr. 3K-3-66/2005; procesinio sprendimo kategorija 44.5.2.17; 44.8.

39. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje J.R. ir Z.R. v. Vilniaus universiteto Santariškių klinikos, Nr. 3K-3-206/2005; procesinio sprendimo kategorija 44.5.2.15.

40. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje A.L. v. UAB „Artrio“, Nr. 3K-3-216/2005; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1; 50.11.3; 116.2.

41. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2006 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje G.L. v. ŽŪB „Vyčia“, Nr. 3K-3-407/2006; procesinio sprendimo kategorija 44.1; 44.2.3; 44.2.4.1; 44.5.2.1; 44.8 (S).

42. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje A.T., J.A.P. v. Lietuvos Respublika, V.J., Nr. 3K-3-518/2006; procesinio sprendimo kategorija 44.5.2.5 (S).

43. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje V.Š. v. A.N., Nr. 3K-P-382/2006; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 45.1; 45.6 (S).

44. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje E. Mikutavičius v. R. Kaupas, Nr. 3K-3-585/2006; procesinio sprendimo kategorija 36.1; 42.4.

45. Lietuvos Aukščiausiasiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje A. A. v. UAB „Kamintras“, Nr. 3K-3-199/2007; procesinio sprendimo kategorija 35.5. (S).

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Vanaginė“ v. Lietuvos Respublika atstovaujama Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Nr. 3K-3-305/2007; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1; 44.5.2.5; 129.19.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje B. V. –F. V. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus ir kt., Nr. 3K-3-308/2007; procesinio sprendimo kategorija 84.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje E. A. v. B. P., Nr. 3K-3-308/2007; procesinio sprendimo kategorija 42.4.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje J. N. v. T. M., V. M., Nr. 3K-3-304/2007; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 36.1.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baldenis“ v. UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-153/2008; procesinio sprendimo kategorija 44.2.3; 73.2.5.5; 95.6.2.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-3-483/2008; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 44.5.1.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje A. J., A. K., J. K. ir kt. v. UAB „Laivyno inžinerijos centras“, Nr. 3K-3-40/2009; procesinio sprendimo kategorija 42.4.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. UAB „Pajūrio viešbučiai“, Nr. 3K-3-126/2009; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 44.2.4.1.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje V.B. v. V.R.N, Nr. 3K-3-166/2009; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje E.Č.Š. v. UAB „Pakruojo parketas“, Nr. 3K-3-82/2010; procesinio sprendimo kategorija 42.4; 114.9.3.2 (S).
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Otega“ v. BAB „Ekranas“, Nr. 3K-3-81/2011; procesinio sprendimo kategorija 35.3.6; 42.4; 44.5.1; 42.10.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gepala“ v. UAB „Transilotas“, Nr. 3K-3-92/2011; procesinio sprendimo kategorija 60.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių lyra“, Nr. 3K-3-124/2011; procesinio sprendimo kategorija 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

59. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Trakų žemė“ v. Trakų rajono savivaldybės administracija, Nr. 2A-1815/2012; procesinio sprendimo kategorija 44.5.2.17, 45.4.

60. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Daikaras“ v. VSDFV, Nr. 2A-2206/2012; procesinio sprendimo kategorija 45.4; 44.5.2.17.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje H. M. v. A. Z. ir kt., Nr. 3K-3-515/ 2012 (S); procesinio sprendimo kategorija 44.2.2; 44.5.2; 44.8; 95.3; 129.2.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH, Nr. 3-3K-52/2013; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus miesto savivaldybė v. BUAB „Jutra“, L.R., Nr. 3K-3-145/2013; procesinio sprendimo kategorija 36.1

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. AB „Lietuvos draudimas“, Z. P., Nr. 3K-3-151/2013; procesinio sprendimo kategorija 44.2.4.2; 44.5.2.4; 44.8.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“, Nr. 3K-3-208/2013; procesinio sprendimo kategorija 42.11.1; 44.5.1 (S).

Internetiniai šaltiniai

66. Lietuvos Respublikos Seimas // www.lrs.lt;

67. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas // www.lat.lt;

68. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>;

69. The Principles of European Contract Law // http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/Skabelon/pecl_engelsk.htm;

70. J. Y. Gotanda. Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law. 2004 // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html>;

71. J. Wylie, Ch. Fahy. Proving and Defending Lost-Profits Claims // ARBA Section of Litigation. 2007 // <http://www.klgates.com/files/Publication/39d4c1a2-cb05-46b3-936f->

[3c35bb580381/Presentation/PublicationAttachment/dbb2d78b-008b-41c3-8530-3f4b4c61e503/Proving_and_Defending_Lost-Profits_Claims.pdf](#);

72. M. D. McFarland. The Standard of „Reasonable Certainly“ Proves Lost Profits // Litigation News, 2009 // http://apps.americanbar.org/litigation/litigationnews/trial_skills/tips-proving-lost-profits.html;

73. J. A. DiGabriele. Applying Forensic Skepticism to Lost Profits Valuations // Journal of Accountancy. 2010 // <http://www.journalofaccountancy.com/Issues/2010/Apr/20092308.htm>;

74. R. M. Loyd. Proving Lost Profits After Daubert: Five Questions Every Court Should Ask Before Admitting Expert Testimony // University of Richmond: Law Review. 2007 // <http://lawreview.richmond.edu/proving-lost-profits-after-daubert/>;

75. J. Pepper. Recovering lost profit // Tennessee Bar Journal, 2008 // <http://www.tba.org/journal/recovering-lost-profits>;

76. Court of Appeals of Texas, San Antonio, 1996, America’s Favorite Chicken Co. v. Samaras//http://www.leagle.com/xmlResult.aspx?xmlDoc=19961546929SW2d617_11486.xml&docbase=CSLWAR2-1986-2006;

77. United Kingdom House of Lord Decision. C Czarnikow Ltd v Koufos or The Heron II, 1967 // <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1967/4.html>;

78. England and Wales Court of Appeal. 2008, London. Bulkhaul Ltd v. Rhodia Organique Fine Ltd // <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2008/1452.html>.

SANTRAUKA

Negautų pajamų atlyginimo ypatumai sutarčių teisėje

Intensyvėjant ir sudėtingėjant civilinei apyvartai sutartys bei nuoseklus sutarčių teisės reglamentavimas įgauna vis didesnę reikšmę ir svarbą, tačiau tuo pačiu neišvengiamai iškelia ir naujas problemas bei klausimus teisės teoretikams ir praktikams.

Akivaizdu, jog intensyvėjant civilinei apyvartai, nuolat daugėja ir sutartinių pažeidimų. Kiekvienu sutartinio pažeidimo atveju svarbiausia yra tinkamas visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas, tai yra *status quo* atstatymas, arba kitaip – nukentėjusiojo grąžinimas į tokią turtinę padėtį, kokia būtų buvusi, jei pažeidimas nebūtų padarytas. Visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas galimas tik užtikrinus ne tik tiesioginių, dėl sutarties pažeidimo atsiradusių nuostolių atlyginimą, tačiau nemažiau svarbu garantuoti galimybę nukentėjusiai šaliai gauti ir dažniausiai netiesioginių nuostolių forma pasireiškiančių - negautų pajamų atlyginimą.

Šiame darbe negautos pajamos nagrinėtos kaip viena iš nuostolių rūšių, didžiausią dėmesį skiriant jų atlyginimo ypatumams ir teisinėms problemoms praktiškai taikant šį institutą.

Moksliniame tiriamajame darbe pateikiamas negautų pajamų ir prarastos galimybės pinigines vertės institutų santykis, aptariant teisinį reglamentavimą Lietuvoje ir užsienio šalyse bei apžvelgiant su tuo susijusias praktines problemas. Negautų pajamų atlyginimo ypatumai analizuojami apžvelgiant šios nuostolių rūšies reglamentavimą kontinentinės ir bendrosios teisės sistemos šalyse, taip pat aptariant Lietuvoje įtvirtintą teisinį reglamentavimą ir praktinį šio instituto pritaikymą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Trečiojoje darbo dalyje nagrinėjamas negautų pajamų įrodinėjimas ir pateikiami dažniausia praktikoje naudojami šios nuostolių rūšies atsiradimą pagrindžiantys įrodymo būdai. Taip pat apžvelgiami praktiniai - probleminiai aspektai įrodant negautas pajamas naujai įsteigus verslą bei analizuojamas negautų pajamų pagrindimas ir atlyginimo galimybės sutartis pripažinus negaliojančiomis. Paskutiniai du tiriamojo darbo dėstomosios dalies skyriai yra skirti negautų pajamų apskaičiavimo metodų ir šios nuostolių rūšies atlyginimo ribojimo veiksnių analizei pateikti.

Pagrindinės sąvokos: nuostoliai, negautos pajamos, negautas pelnas, sutartys bei sutartinė atsakomybė.

SUMMARY

The features of income loss compensation in contract law

As the civil circulation is getting more complex and intense, contracts and consistent regulation of contract law is gaining importance and significance, however it inevitably raises new issues for legal theorists and practitioners.

It is clear, that as civil turnover intensifies, contract breaches are on the increase. In every contract breach the most important thing is the correct implication of the full compensation principle, the return of the *status quo*, in other words the victims return to the condition he would have been in if the breach didn't happen. The full compensation principle is only possible if not only the direct losses are compensated, but also the indirect in the form of lost income compensation.

In this job, the lost income is seen as a type of loss, where the greatest attention is given to the features of compensating and legal issues.

In the scientific study the ratio between the monetary values of lost revenue and lost opportunities is presented, in accordance to Lithuanian and foreign laws and practical issues. The features of lost revenue compensation is analysed in accordance to both continental and general law, as well as both theoretical and practical foundation of this institution in Lithuania. In the third part of this study we look into the process of proving the loss of revenue, as well as the problems new businesses face when trying to prove income loss and the revenue loss when a contract is deemed invalid. The last two chapters of the study are dedicated to the methods of calculating and analysing the revenue losses.

Key words: losses, income loss, lost profit, contracts and contract liability.